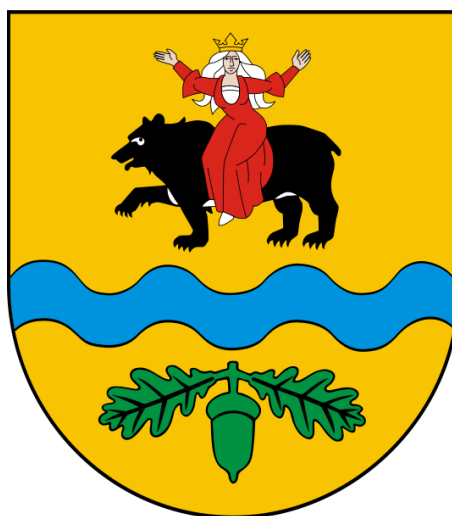

Raport z wykonania
programu ochrony środowiska
dla powiatu tomaszowskiego
za lata 2013 – 2014

Październik, 2015 r.

Zamawiający:

Powiat Tomaszowski
Starostwo Powiatowe w Tomaszowie Mazowieckim
ul. Św. Antoniego 41
97-200 Tomaszów Mazowiecki

Wykonawca:

Green Key Joanna Masiota - Tomaszewska
ul. Nowy Świat 10a/15
60-583 Poznań
www.greenkey.pl

Raport z wykonania programu ochrony środowiska dla powiatu tomaszowskiego za lata 2013 – 2014

Właściciel Firmy

mgr Joanna Masiota - Tomaszewska

Autor opracowania:

mgr Joanna Walkowiak – Kierownik Zespołu Projektowego
mgr Andrzej Karkowski

Październik, 2015 r.

SPIS TREŚCI

SPIS SKRÓTÓW	4
1. WSTĘP	5
1.1. PODSTAWY MERYTORYCZNE OPRACOWANIA.....	5
1.2. STATYSTYCZNE INFORMACJE OGÓLNE O POWIECIE TOMASZOWSKIM W LATACH 2013-2014.....	7
2. STAN ŚRODOWISKA W LATACH 2013-2014.....	11
2.1. ZASOBY WODNE.....	11
2.2. POWIERZCHNIA ZIEMI I GLEB	13
2.3. PRZYRODA.....	15
2.4. POWIETRZE ATMOSFERYCZNE	16
2.5. HAŁAS.....	17
2.6. PROMIENIOWANIA ELEKTROMAGNETYCZNE	18
2.7. ENERGIA ODNAWIALNA.....	19
2.8. POWAŻNE AWARIE.....	20
2.9. GOSPODARKA ODPADAMI	21
3. OCENA REALIZACJI PRZEDSIĘWZIĘĆ Z ZAKRESU PLANU OPERACYJNEGO PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA W OKRESIE OD STYCZNIA 2013 R. DO GRUDNIA 2014 R.	22
3.1. ZASOBY WODNE I GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA	22
3.2. POWIERZCHNIA ZIEMI I GLEB	35
3.3. PRZYRODA.....	39
3.4. POWIETRZE ATMOSFERYCZNE	45
3.5. HAŁAS.....	54
3.6. PROMIENIOWANIE ELEKTROMAGNETYCZNE	62
3.7. ENERGIA ODNAWIALNA.....	64
3.8. POWAŻNE AWARIE.....	66
3.9. GOSPODARKA ODPADAMI	68
4. OCENA REALIZACJI PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA.....	74
4.1. Realizacja założeń celi ekologicznych.....	74
4.2. REALIZACJA FINANSOWA.....	79
4.3. PODSUMOWANIE KOŃCOWE	81
SPIS TABEL	84
SPIS WYKRESÓW	86

SPIS SKRÓTÓW

As – arsen	PEW – przewodność elektrolityczna
B(a)P – benzo(a)piren	PGK – Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej
BZT5 – biochemiczne zapotrzebowanie na tlen	PGR – Państwowe Gospodarstwo Rolne
Cd - kadm	pH – odczyn
ChZT – chemiczne zapotrzebowanie na tlen	PIG – Państwowy Instytut Geologiczny
CO – tlenek węgla	PM 2,5 - pył zawieszony zawierający cząstki mniejsze niż 2,5 mikrometrów
c.o. – centralne ogrzewanie	PM 10 – pył zawieszony zawierający cząstki mniejsze niż 10 mikrometrów
c.w. – ciepła woda	POP – Program Ochrony Powietrza
dam ³ – tys. m ³	POŚ – program ochrony środowiska pow. - powierzchnia
DL – Dom Ludowy	poz. – pozycja
DOK - Dzielnicowy Ośrodek Kultury	PPD – poniżej potencjału dobrego
DPS – Dom Pomocy Społecznej	PPIS – Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny
DW – droga wojewódzka	ppk – punkt kontrolny
Dz. U. – Dziennik Ustaw	przew. – przewodność
Dz. Urz. Woj. – Dziennik Urzędowy Województwa	PSD - poniżej stanu dobrego
GHz – gigaherc	PSD_sr - poniżej stanu dobrego średnio
GJ – gigadżul	PSP – Państwowa Straż Pożarna
gosp. – gospodarstwo domowe	PSSE – Powiatowa Stacja Sanitarno - Epidemiologiczna
GUS – Główny Urząd Statystyczny	PSZOK – punkt selektywnej zbiórki odpadów komunalnych
Hz - herc	RDOŚ – Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
JCWP – jednolita część wód powierzchniowych	SM – spółdzielnia mieszkaniowa
JCWpd – jednolita część wód podziemnych	SO ₂ – dwutlenek siarki
LO – Liceum Ogólnokształcące	SOSW - Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy
Mg – megagram = tona	WFOŚiGW – Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
MHz - megaherc	WIOŚ – Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska
MPZP – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego	ZDW – Zarząd Dróg Wojewódzkich ze zm. – ze zmianami
NFOŚiGW – Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	ZGC – Zakład Gospodarki Ciepłowniczej
Ni - nikiel	ZGO – Zakład Gospodarki Odpadami
NO ₂ – dwutlenek azotu	ZMiUW – Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych
NOx – tlenki azotu	ZS – Zespół Szkół
NZŚ – nadzwyczajne zagrożenie środowiska	ZSP – Zespół Szkół Podstawowych
ob. - obiekt	ZSZ – Zespół Szkół Zawodowych
OOŚ – ocena oddziaływania na środowisko	ZWiK – Zakład Wodociągów i Kanalizacji
OSP – Ochotnicza Straż Pożarna	ZZR – zakład zwiększonego ryzyka
OWO – ogólny węgiel organiczny	
OZE – odnawialne źródła energii	
Pb – ołów	

1. WSTĘP

1.1. PODSTAWY MERYTORYCZNE OPRACOWANIA

Niniejszy dokument dotyczy przyjętego uchwałą Nr XXIX/213/2012 z dnia 28 grudnia 2012 r. „**Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Tomaszowskiego na lata 2012-2015 z perspektywą do roku 2019**”. W oparciu o art. 18 ust. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2013 poz. 1232 ze zm.) organ Powiatu sporządza co dwa lata raport z realizacji Programu ochrony środowiska (zwany dalej Raportem), który przedstawia Radzie Powiatu. Po przedstawieniu Raportu organowi wykonawczemu powiatu dokument ten ustawowo zostanie przekazany organowi wykonawczemu województwa.

Opracowanie stanowi realizację ustawowego obowiązku w okresie od 1 stycznia 2013 r. do 31 grudnia 2014 r. Powiat sporządza na bieżąco kolejne raporty z realizacji zadań określonych w Programach ochrony środowiska.

Zgodnie z art. 25 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 roku, poz. 1235 ze zm.) opracowany Raport podlega zamieszczeniu w Biuletynie Informacji Publicznej.

Zakres niezbędnych informacji, jakie zawiera Raport odpowiada treści przyjętego Programu ochrony środowiska (zwanego dalej Programem), a także uwzględnia dane raportowe z ostatniego okresu sprawozdawczego (lata 2011-2012). W dokumencie tym przedstawiane są postępy z realizacji każdego z zadań wytyczonych w Programie. Porównanie uzyskanego obrazu ze stanem polityki ochrony środowiska Powiatu Tomaszowskiego opisanym w Programie powinno dać odpowiedź na pytanie, w jakim stopniu udało się zrealizować przyjęte przedsięwzięcia.

Niniejszy Raport weryfikuje i ocenia wykonanie celów wyznaczonych w Programie ochrony środowiska Powiatu Tomaszowskiego w odniesieniu do działań podjętych i zrealizowanych w latach 2013-2014.

W Programie sformułowano cele ekologiczne na podstawie diagnozy i prognozy stanu środowiska, a także uwarunkowań polityki ekologicznej na tle głównych dziedzin rozwoju i związanych z nimi kierunków presji na środowisko. Przedsięwzięcia i zadania ujęte zostały w Raporcie w grupach zgodnych z celami określonymi następująco w Programie:

CEL NADRZĘDNY: Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy Powiatu Tomaszowskiego wspierający kompleksową ochronę i poprawę stanu środowiska

1. ZASOBY WODNE I GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA

- Cel 1. Racjonalne wykorzystanie wody oraz zabezpieczenie potrzeb w aspekcie ilości i jakości dostarczanej wody.
- Cel 2. Racjonalne korzystanie z terenów, na których znajdują się zbiorniki i cieki wodne z jednoczesnym uwzględnieniem wód powierzchniowych.

2. POWIERZCHNIA ZIEMI I GLEB

- Cel 1. Właściwe użytkowanie gleb oraz ochrona walorów przestrzeni rolniczej.
- Cel 2. Racjonalne wykorzystanie kopalin.

3. PRZYRODA

- Cel 1. Zachowanie dziedzictwa przyrodniczego, ochrona obiektów cennych przyrodniczo oraz walorów krajobrazu rekreacyjnego i rolniczego.
- Cel 2. Zachowanie i zwiększenie bioróżnorodności istniejących ekosystemów.

4. POWIETRZE ATMOSFERYCZNE

- Cel 1. Poprawa stanu jakości powietrza w Powiecie Tomaszowskim.

5. HAŁAS

- Cel 1. Niedopuszczenie do pogarszania się klimatu akustycznego na obszarach, na których nigdy nie występowały przekroczenia dopuszczalnych norm hałasu.
- Cel 2. Zmniejszenie zagrożenia mieszkańców ponadnormatywnym hałasem.

6. PROMIENIOWANIE ELEKTROMAGNETYCZNE

- Cel 1. Niedopuszczenie do możliwości negatywnego oddziaływania promieniowania elektromagnetycznego na ludzi i środowisko.

7. ENERGIA ODNAWIALNA

- Cel 1. Zwiększenie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych.

8. POWAŻNE AWARIE

- Cel 1. Zapobieganie wystąpieniu i zapobieganie zagrożeniom środowiska spowodowanych poważną awarią.

9. GOSPODARKA ODPADAMI

- Cel 1. Zapewnienie ochrony środowiska poprzez udoskonalenie systemu gospodarki odpadami.

Raport został opracowany na podstawie danych i informacji uzyskanych od następujących jednostek:

- Starostwa Powiatowego w Tomaszowie Mazowieckim,
- gmin Powiatu,
- Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Łodzi,
- Pomorskiej Spółki Gazownictwa w Warszawie,
- Głównego Urzędu Statystycznego - Bank danych lokalnych,
- Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej,
- Spółdzielni Przetwórcy w Tomaszowie Mazowieckim.

W szczególności podstawą sporządzenia Raportu z realizacji Programu ochrony środowiska za lata 2013 - 2014 były:

- sprawozdania z wykonania budżetu Powiatu i poszczególnych gmin za lata 2013 – 2014 (gminy: Inowódz, Czerniewice, Rokiciny, Rzeczyca oraz Żelechlinek na dzień sporządzania dokumentu nie posiadają, bądź nie udostępniły wszystkich sprawozdań z realizacji budżetu),
- sprawozdania statystyczne przekazywane do GUS za lata 2013 - 2014,
- uchwały, postanowienia, pozwolenia, decyzje, porozumienia.

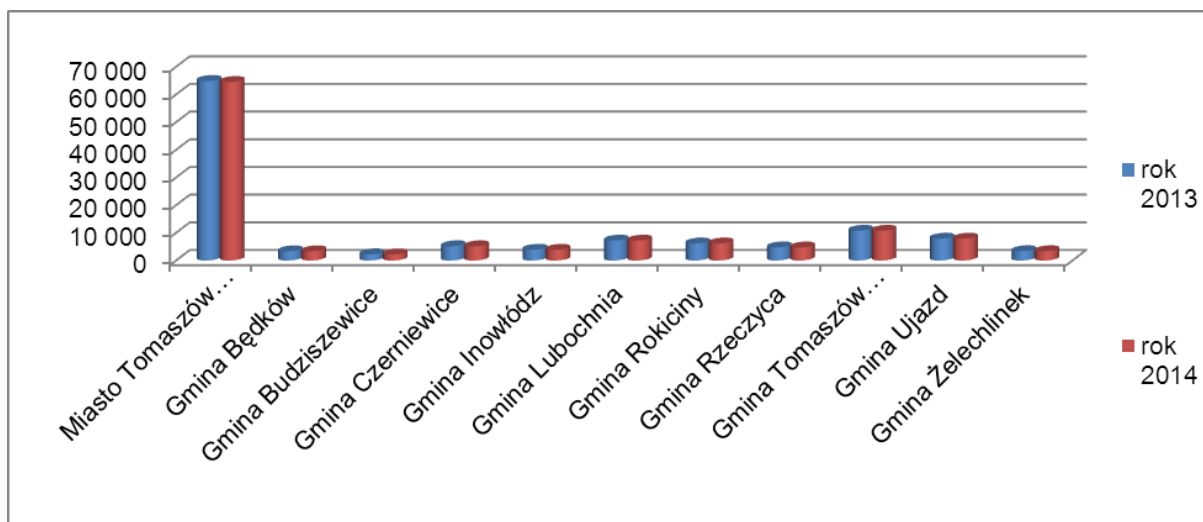
1.2. STATYSTYCZNE INFORMACJE OGÓLNE O POWIECIE TOMASZOWSKIM W LATACH 2013-2014

W kolejnych tabelach zestawiono różne informacje wstępne dotyczące ludności oraz wysokości dochodów jednostki i jej wydatków, w tym poniesionych na ochronę środowiska w okresie sprawozdawczym, czyli w latach 2013-2014.

Tabela 1. Liczba ludności Powiatu Tomaszowskiego w okresie sprawozdawczym

Jednostka	Rok 2013	Rok 2014
Miasto Tomaszów Mazowiecki	64 893	64 513
Gmina Będków	3 339	3 344
Gmina Budziszewice	2 253	2 219
Gmina Czerniewice	5 172	5 166
Gmina Inowłódz	3 900	3 872
Gmina Lubochnia	7 190	7 199
Gmina Rokiciny	6 186	6 180
Gmina Rzeczyca	4 761	4 728
Gmina Tomaszów Mazowiecki	10 772	10 773
Gmina Ujazd	7 928	7 906
Gmina Żelechlinek	3 365	3 373
Powiat Tomaszowski	119 759	119 273

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2013-2014

Wykres 1. Liczba ludności Powiatu Tomaszowskiego w okresie sprawozdawczym

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2013-2014

Tabela 2. Dochody ogółem, w tym otrzymane dotacje w gminach Powiatu Tomaszowskiego w latach 2013-2014

Wyszczególnienie (zł)	rok 2013	rok 2014
Dochody ogółem	362 503 408,88	379 837 453,54
Otrzymane dotacje	33 218 553,59	21 187 278,80
Środki z Unii Europejskiej na finansowanie programów i projektów unijnych	12 070,53	767 909,64
Środki z budż. państwa lub inne przekazane jako współfinansowanie progr. i proj. realizowanych z udz. śr. z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności UE	571 345,03	803 355,11

Wyszczególnienie (zł)	rok 2013	rok 2014
Płatności w zakresie budżetu środków europejskich	32 635 138,00	19 616 014,00

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2013-2014

Tabela 3. Wydatki ogółem, w tym na ochronę środowiska w gminach Powiatu Tomaszowskiego w latach 2013-2014

Wyszczególnienie (zł)	rok 2013	rok 2014
Wydatki ogółem	358 173 650,05	387 422 270,44
Wydatki na rolnictwo i łowiectwo	11 611 863,92	16 723 924,40
Wydatki na transport i łączność	30 446 780,35	48 046 826,42
Wydatki na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska	24 818 409,12	24 473 572,11
Wydatki na gospodarkę mieszkaniową	6 696 727,10	9 054 890,83
Wydatki na bezpieczeństwo i ochronę przeciwpożarową	3 592 174,34	3 707 012,06

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2013-2014

Tabela 4. Dochody ogółem, w tym otrzymane dotacje przez Powiat Tomaszowski w latach 2013-2014*

Wyszczególnienie (zł)	rok 2013	rok 2014
Dochody ogółem	108 278 956,06	106 945 115,34
Otrzymane dotacje	6 817 843,86	2 437 707,29
Środki z budż. państwa lub inne przekazane jako współfinansowanie progr. i proj. realizowanych z udz. śr. z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności UE	85 382,29	130 537,22
Płatności w zakresie budżetu środków europejskich	6 732 462,00	2 307 170,00

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2013-2014

* Powiat jako jednostka samorządowa (bez gmin)

Tabela 5. Wydatki ogółem, w tym na ochronę środowiska w Powiecie Tomaszowskim w latach 2013-2014*

Wyszczególnienie (zł)	rok 2013	rok 2014
Wydatki ogółem	110 382 706,97	106 143 802,91
Wydatki na rolnictwo i łowiectwo	21 427,43	19 542,03
Wydatki na leśnictwo	377 551,56	414 351,17
Wydatki na transport i łączność	6 097 509,93	15 351 864,41
Wydatki na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska	382 776,00	825 243,61
Wydatki na gospodarkę mieszkaniową	52 211,52	129 717,30
Wydatki na bezpieczeństwo i ochronę przeciwpożarową	6 278 082,37	6 389 491,48

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2013-2014

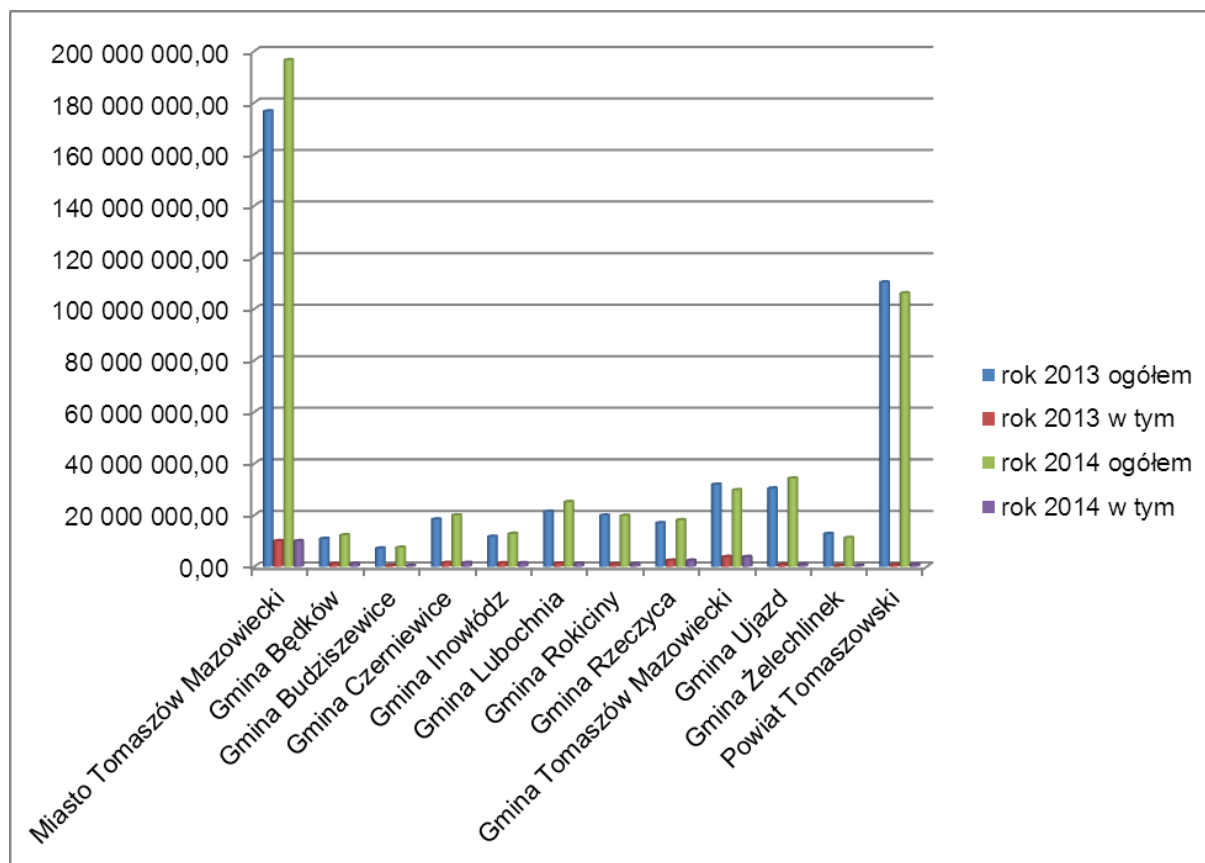
* Powiat jako jednostka samorządowa (bez gmin)

Tabela 6. Dochody i wydatki ogółem, w tym na ochronę środowiska w Powiecie Tomaszowskim i w poszczególnych gminach w latach 2013-2014

Gmina	Dochody		Wydatki			
	rok 2013	rok 2014	rok 2013	w tym na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska	rok 2014	w tym na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska
Miasto Tomaszów Mazowiecki	180 706 579,48	191 286 281,45	176 677 959,73	8 519 964,74	196 545 306,40	9 990 734,72
Gmina Będków	10 178 816,41	11 548 497,65	10 867 248,57	921 476,87	12 273 489,03	1 120 655,05
Gmina Budziszewice	8 641 185,81	7 565 643,43	7 143 908,61	751 962,37	7 467 040,18	430 737,02
Gmina Czerniewice	19 328 905,18	19 112 274,95	18 400 421,55	1 075 117,49	19 984 263,89	1 521 150,48
Gmina Inowódz	11 856 024,67	14 070 118,73	11 699 862,34	921 503,02	12 833 053,95	1 443 798,48
Gmina Lubochnia	20 767 152,27	23 202 859,40	21 407 560,18	866 327,81	25 141 465,57	1 301 817,47
Gmina Rokiciny	19 956 863,20	19 553 144,27	19 926 102,00	1 880 648,45	19 807 997,24	1 044 252,18
Gmina Rzeczyca	17 455 086,14	16 502 580,21	16 967 359,45	2 457 943,18	18 102 572,10	2 438 000,65
Gmina Tomaszów Mazowiecki	30 331 154,39	33 939 463,15	31 888 121,54	6 322 764,99	29 755 612,16	3 846 646,19
Gmina Ujazd	30 895 158,00	31 742 919,05	30 424 271,11	711 062,39	34 268 663,38	872 848,73
Gmina Żelechlinek	12 386 483,33	11 313 671,25	12 770 834,97	389 637,81	11 242 806,54	462 931,14
Powiat Tomaszowski	108 278 956,06	106 945 115,34	110 382 706,97	382 776,00	106 143 802,91	825 243,61
OGÓŁEM	470 782 364,94	486 782 568,88	468 556 357,02	25 201 185,12	493 566 073,35	25 298 815,72

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2013-2014

Wykres 2. Wydatki gmin i Powiatu ogółem, w tym na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w okresie sprawozdawczym

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2013-2014

Podsumowując powyższą tabelę oraz wykres widać, że ogółem wydatki i gmin i Powiatu w okresie sprawozdawczym były następujące:

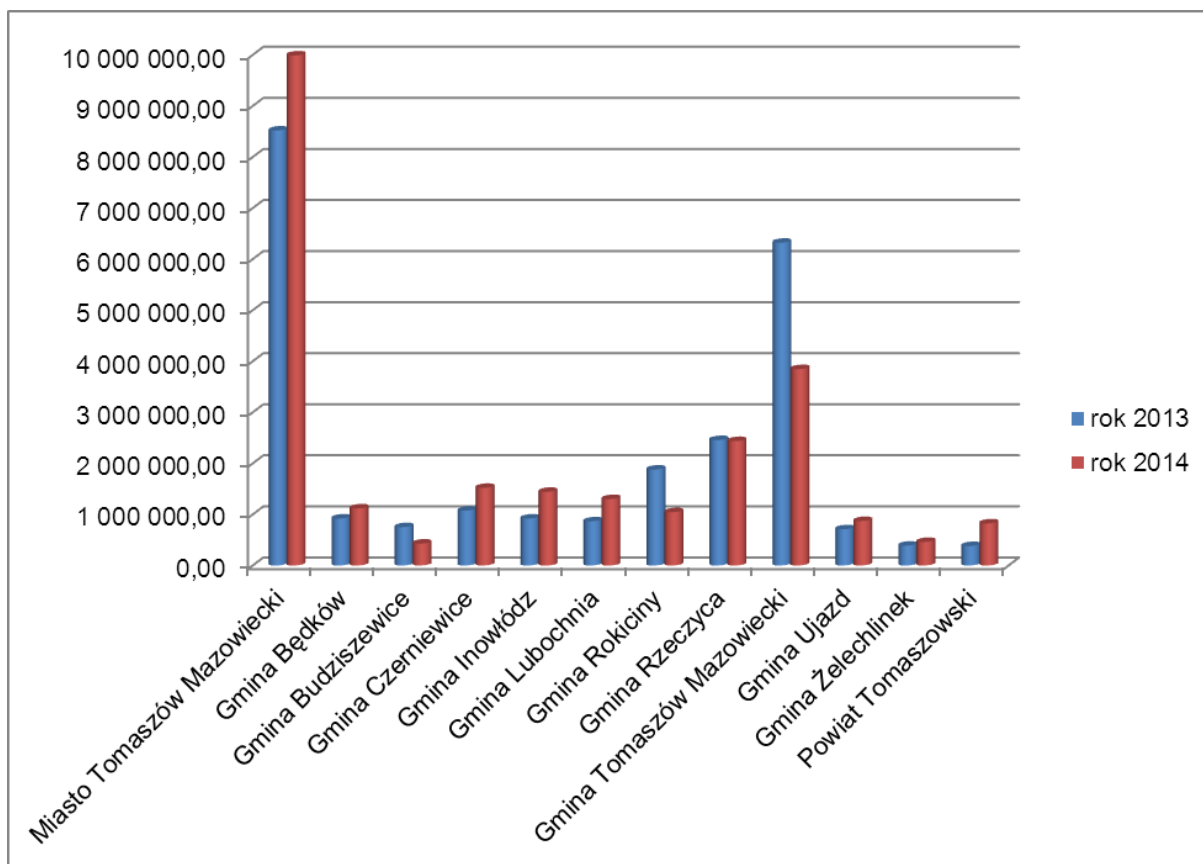
- w roku 2013 - 468 556 357,02 zł,
- w roku 2014 - 493 566 073,35 zł.

Wydatki na dział gospodarka komunalna i ochrona środowiska, z którego finansowanych jest najwięcej inwestycji i działań związanych ściśle z ochroną środowiska przedstawiały się następująco, łącznie dla gmin i Powiatu:

- w roku 2013 - 25 201 185,12 zł,
- w roku 2014 - 25 298 815,72 zł.

Oznacza to, co też wyraźnie widać na powyższym wykresie, że wydatki na ten cel stanowiły niewielki procent, było to odpowiednio:

- w roku 2013 – niecałe 5,4 % całości wydatków,
- w roku 2014 – niewiele ponad 5,1 % całości wydatków.

Wykres 3. Wydatki gmin i Powiatu na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w okresie sprawozdawczym

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2013-2014

2. STAN ŚRODOWISKA W LATACH 2013-2014

2.1. ZASOBY WODNE

Stan wód powierzchniowych na terenie Powiatu nie jest zadowalający, co potwierdzają dane monitoringowe WIOŚ zamieszczone w kolejnych tabelach. Odnoszą się one jednak do roku 2013, gdyż WIOŚ w Łodzi nie opublikował jak dotąd pełnego Raportu o stanie środowiska województwa za rok 2014. Istnieją tylko opublikowane dane wyjściowe bez całościowych wniosków.

Ponadto ocena jakości wód podziemnych w punktach badawczych monitoringu diagnostycznego w 2014 r. nie obejmowała żadnego punktu badawczego położonego w granicach administracyjnych Powiatu Tomaszowskiego.

W roku 2013 wody powierzchniowe badane były w 6 punktach. Wody powierzchniowe badano w zakresie klasy elementów biologicznych, hydromorfologicznych oraz fizykochemicznych. Najlepiej przedstawia się stan wód biorąc pod uwagę klasę elementów hydromorfologicznych, które przypisano do II klasy. Znacznie gorzej przedstawia się stan elementów biologicznych, które zostały zaklasyfikowane od III do V klasy. Elementy fizykochemiczne klasyfikowane były poniżej stanu / potencjału dobrego, a dla dwóch punktów miały cechy charakterystyczne dla klasy II.

Tabela 7. Ocena stanu / potencjału ekologicznego JCWP badanych w 2013 r.

Nazwa JCWP Nazwa punktu pomiarowo – kontrolnego	Klasa elementów biologicznych	Klasa elementów hydromorfologicznych	Klasa elementów fizykochemicznych	Stan / potencjał ekologiczny
Wolbórka od Dopływu spod Będzelina do ujścia Wolbórka – Tomaszów Mazowiecki	IV	II	II	słaby
Moszczanka Moszczanka - Godaszewice	V	II	PPD	zły
Czarna Czarna – Tomaszów Mazowiecki	IV	II	PSD	słaby
Gać Gać - Spała	III	II	PSD	umiarkowany
Luboczanka Luboczanka - Lubocz	III	II	II	umiarkowany

Źródło: Monitoring WIOŚ w Łodzi za 2013

Dane pochodzące z 6 punktów pomiarowo – kontrolnych położonych w granicach analizowanego obszaru wykazały słaby i zły stan, potencjał ekologiczny wód. Jedynie w dwóch punktach próbki wykazały stan umiarkowany. Stan chemiczny wód kształtował się poniżej stanu dobrego, a jedynie w dwóch przypadkach był dobry. Z 6 punktów, dla których przeprowadzono badania, jedynie dwa spełniały wymagania dodatkowe dla obszarów chronionych. Ogółem stan badanych JCWP we wszystkich punktach pomiarowych oceniono jako zły.

Tabela 8. Zestawienie danych do oceny stanu JCWP badanych w 2013 r.

Nazwa JCWP Nazwa punktu pomiarowo – kontrolnego	Stan / potencjał ekologiczny	Stan chemiczny	Ocena spełniania wymagań dodatkowych dla obszarów chronionych	Stan JCWP
Pilica od Zbiornika Sulejów do Wolbórki Pilica - Smardzewice	słaby	PSD_sr	N	zły
Wolbórka od Dopływu spod Będzelina do ujścia Wolbórka – Tomaszów Mazowiecki	słaby	PSD_sr	T	zły
Moszczanka Moszczanka - Godaszewice	zły	dobry	N	zły
Czarna Czarna – Tomaszów Mazowiecki	słaby	dobry	N	zły
Gać Gać - Spała	umiarkowany	PSD_sr	N	zły
Luboczanka Luboczanka - Lubocz	umiarkowany	PSD_sr	T	zły

Źródło: Monitoring WIOŚ w Łodzi za 2013

Uzupełnieniem monitoringu wód były badania jakości wód podziemnych. Według sprawozdania z monitoringu regionalnego zwykłych wód podziemnych na terenie województwa łódzkiego w 2013 r. (WIOŚ Łódź, 2014) w granicach Powiatu Tomaszowskiego w okresie sprawozdawczym znajdowało się 5 punktów pomiarowych wód podziemnych. Ocena jakości wód w punktach badawczych okazała się korzystna. W 3 punktach

pomiarowych otrzymano wyniki typowe dla I klasy wód wody o bardzo dobrej jakości (wartości wskaźników jakości wody są kształtowane jedynie w efekcie naturalnych procesów zachodzących w warstwie wodonośnej; żaden ze wskaźników jakości wody nie przekracza wartości dopuszczalnych jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi). Były to punkty pomiarowe ppk: 119 – Spała, 122 – Wąwał i 124 – Bukowiec Nowy). Dla 2 punktów pomiarowych klasę wód oceniono nieznacznie gorzej (klasa II – wody dobrej jakości; wartości niektórych wskaźników są podwyższone w wyniku naturalnych procesów zachodzących w wodach podziemnych; wskaźniki jakości wody nie przekraczają wartości dopuszczalnych jakości wody, przeznaczonej do spożycia przez ludzi). Klasa II wód została wykazana w ppk 111 – Turobów oraz ppk 125 Tomaszów Mazowiecki.

Monitoring jakości wód podziemnych prowadzony przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska do roku 2013 prowadzony był w jeszcze w podziale na 161 JCWPd. W ramach tego podziału obszar Powiatu Tomaszowskiego wchodzi w skład JCWPd nr 80, 82, 97 i 98. Stan jednolitych części wód podziemnych zarówno chemiczny, jak również ilościowy w badanym okresie był dobry.

Wody podziemne badane są także w oparciu o monitoring lokalny składowisk odpadów. Na terenie Powiatu Tomaszowskiego znajduje się jedno czynne składowisko odpadów położone w miejscowości Lubochnia Górki 68/74. Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska opierając się o wyniki badań monitoringowych przedkładał przez Sita Polska Sp. z o.o. w Warszawie stwierdził zmiany obserwowanych parametrów w jednym z piezometrów (PEW i OWO). Decyzją z dnia 23.02.2010 r. Łódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Łodzi określił dla zarządzającego składowiskiem zakres i harmonogram działań niezbędnych do ustalenia przyczyn zmian obserwowanych parametrów oraz możliwych zagrożeń dla środowiska. Następnie decyzjami wydanymi kolejno w dniach 03.09.2010 r., 28.12.2011 r., 23.10.2012 r., 21.11.2013 r., 29.12.2014 r. ustalił dla zarządzającego składowiskiem zakres i harmonogram dalszych działań niezbędnych do ustalenia przyczyn i skutków zagrożeń dla środowiska.

2.2. POWIERZCHNIA ZIEMI I GLEB

Stan gleb na terenie Powiatu Tomaszowskiego ocenia się jako dobry, choć brak jest kontroli nawożenia i stosowania środków ochrony roślin.

Gleby na terenie Powiatu monitorowane były w ramach Monitoring Chemizmu Gleb Ornych Polski, w miejscowości Luboszewy (Gmina Lubochnia). Badanymi glebami były gleby brunatne wylugowane. Pobrana próbka charakteryzowała się kompleksem 4 - żytym bardzo dobrym i klasą bonitacyjną IIIb. W latach 2013-2014 nie było prowadzonych badań w ramach tego monitoringu.

W glebach użytkowanych rolniczo, nie poddanych pozarolniczym czynnikom antropopresji, pH z reguły zawiera się w przedziale od <4,0 do 7,5. Takimi też wynikami charakteryzowała się próbka badana z terenu Powiatu, przez co zalicza się do gleb lekko kwaśnych i obojętnych. Wartości pH od 5,5 do 7,2 przyjmuje się jako optymalne dla procesów biologicznych, związanych z metabolizmem większości gatunków roślin i mikroorganizmów glebowych.

Na przestrzeni lat 1995 – 2010 jej zawartość spadła dość znacząco. Podobnie zmniejszyła się zawartość węgla organicznego w glebie. W przypadku zawartości azotu nie zaszły istotne zmiany pod względem całkowitej zawartości w glebie.

Tabela 9. Wyniki monitoringu chemizmu gleb ornych na terenie Powiatu Tomaszowskiego

Wskaźnik	Jednostka	Rok			
		1995	2000	2005	2010
Odczyn i węglany					
Odczyn pH w zawiesinie H ₂ O	pH	6,1	6,4	6,0	6,4
Odczyn pH w zawiesinie KCl	pH	4,8	5,2	5,0	5,4
Substancja organiczna gleby					
Próchnica	%	2,62	2,88	2,49	1,52
Węgiel organiczny	%	1,52	1,67	1,44	0,88
Azot ogólny	%	0,097	0,095	0,086	0,084

Źródło: www.gios.gov.pl/chemizm_gleb

Ochrona powierzchni ziemi i gleb jest regulowana na poziomie lokalnym poprzez uchwalane MPZP przez poszczególne gminy powiatu. Na poziomie tego aktu prawa miejscowego możliwe jest ograniczanie odrolnienia gruntów, przeznaczanie pod działalność rolniczą obszarów o cennych zasobach gleb i dopuszczanie na mniej zasobnych np. funkcji mieszkaniowych.

Nie da się jednak całkowicie utrzymać w funkcji rolniczej gruntów prywatnych i każdego roku następuje ich wyłączenie z produkcji rolniczej. Zgodnie z ewidencją Powiatu w okresie sprawozdawczym nastąpiło następujące wyłączenie gruntów rolnych z produkcji rolniczej na poniższe cele (ogółem w roku 2013 - 1 ha, w roku 2014 – 0,66 ha):

- przemysłowe: w roku 2013 - 0,16 ha, w roku 2014 – 0,08 ha,
- komunikacyjne: w roku 2013 – 0,33 ha, w roku 2014 – 0,34 ha,
- osiedlowe: w roku 2013 – 0,51, w roku 2014 – 0,24 ha.

Ze względu na rolniczy charakter powiatu (61,05 % powierzchni jednostki), a także jakość wód powierzchniowych (słaby lub zły stan i potencjał ekologiczny) konieczna jest edukacja rolników w zakresie właściwego użytkowania gleb. Było to realizowane poprzez wdrażanie przez rolników zasad Kodeksu Zwyczajnej Dobrej Praktyki Rolniczej oraz programów rolno środowiskowych. Rozpowszechnianiem i wdrażaniem informacji wśród rolników zajmują się głównie Ośrodki Doradztwa Rolniczego oraz Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa i Izba Rolnicza.

Innym typem działań związanych z ochroną powierzchni ziemi i właściwym użytkowaniem gleb są melioracje, czyli działania mające na celu utrzymanie pożądanej wilgotności gleb lub osuszanie.

Starosta Tomaszowski posiada kompetencje w zakresie nadzoru nad utrzymaniem urządzeń melioracji wodnych szczegółowych (rowy i drenowanie) na terenie powiatu. Ich bezpośrednim utrzymaniem zajmują się natomiast spółki wodne oraz właściciele gruntów zmeliorowanych. Na terenie Powiatu Tomaszowskiego powierzchnia obszaru zmeliorowanego wynosi 10 907 ha (w tym 8 707 ha to grunty orne, a 2 200 ha to użytki zielone), a długość rowów melioracyjnych wynosi 396,417 km. Natomiast kompetencje w zakresie utrzymania wód oraz urządzeń melioracji wodnych podstawowych (kanały, wały przeciwpowodziowe, przepompownie, rolnicze zbiorniki wodne, budowle i urządzenia piętrzące) należą do Wojewódzkiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych w Łodzi.

ZMiUW w okresie sprawozdawczym zajmował się utrzymaniem obszaru zmeliorowanego o powierzchni 10 907 ha, z czego 8 707 ha były to grunty orne, a 2 200 zmeliorowane użytki zielone. Eksploatowanych jest także 396,417 km rowów melioracyjnych.

2.3. PRZYRODA

W Powiecie Tomaszowskim w okresie sprawozdawczym stan terenów zieleni urządzonej oraz obszarów objętych formami ochrony przyrody przedstawia kolejna tabela.

Tabela 10. Powierzchnia i ilość obszarów prawnie chronionych, terenów zieleni urządzonej oraz lasów w okresie sprawozdawczym

Wyszczególnienie	Jednostka	rok 2012	rok 2013	rok 2014
obszary prawnie chronione ogółem ¹	ha	11 708,1	11 701,94	11 712,42
parki narodowe	ha	68,3	68,25	68,25
rezerваты przyrody	ha	837,2	837,22	837,22
parki krajobrazowe	ha	10 277,0	10 277,00	10 277,00
obszary chronionego krajobrazu razem	ha	912,0	912,00	912,00
użytki ekologiczne	ha	35,4	29,27	39,75
stanowiska dokumentacyjne	ha	22,8	22,80	22,80
zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	ha	0,8	0,80	0,80
pomniki przyrody	szt.	652	560	568
udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem	%	11,42	11,4	11,4
parki spacerowo - wypoczynkowe	szt.	6	6	7
	pow. ha	26,80	26,80	30,62
zieleńce	szt.	29	30	32
	pow. ha	12,8	13,25	13,35
zieleń uliczna	ha	34,3	34,30	34,30
tereny zieleni osiedlowej	ha	73,2	76,76	76,76
udział terenów zieleni w powierzchni ogółem	%	0,1	0,1	0,1
żywoploty	km	5,908	7,409	7,409
nasadzenia drzewa	szt.	593	444	368
nasadzenia krzewy	szt.	266	289	1 721
ubytki drzewa	szt.	1804	421	608
ubytki krzewy	szt.	17	25	23
powierzchnia gruntów leśnych ogółem	ha	32 620,2	32 693,09	32 768,91
powierzchnia lasów	ha	31 815,3	31 887,88	31 964,41
lesistość w %	%	31,0	31,1	31,2
lasy publiczne ogółem	ha	26 788,3	26 804,88	26 877,41
lasy publiczne Skarbu Państwa	ha	26 665,7	26 675,07	26 746,60
lasy publiczne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych	ha	26 426,0	26 444,07	26 447,10
lasy publiczne Skarbu Państwa - Parki Narodowe	ha	0,0	51,90	51,90
lasy publiczne Skarbu Państwa w zasobie Własności Rolnej SP	ha	3,0	3,00	3,00
lasy publiczne gminne	ha	122,6	129,81	129,81
lasy prywatne ogółem	ha	5 027,0	5 083,00	5 087,00
powierzchnia gruntów nieleśnych i przeznaczonych do zalesienia	ha	16,7	15,68	15,68
zalesienia	ha	18,0	11,63	5,16

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2012-2014

¹ wartość ta nie stanowi sumy poszczególnych form ochrony przyrody, różne obszary mogą być położone w ramach innych obszarów

2.4. POWIETRZE ATMOSFERYCZNE

Wstępem do oceny zrealizowanych działań będzie analiza stanu jakości powietrza Powiatu. Omówienie tego zagadnienia zostało oparte na danych z Państwowego Monitoringu Środowiska prowadzonego przez Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Łodzi (zwanym dalej WIOŚ).

W latach 2013-2014 na terenie Powiatu kontynuowano pomiary jakości powietrza w zakresie stężeń benzo(a)pirenu oraz pyłu PM 10 i metali ciężkich w pyle PM 10: ołowiu, arsenu, kadmu i niklu. W okresie sprawozdawczym był to punkt przy adresie Św. Antoniego 43 (jest to stacja pomiaru tła miejskiego, pomiary manualne).

Roczna ocena jakości powietrza za oba lata wykonana wg kryteriów ustanowionych ze względu na ochronę zdrowia oraz ochronę roślin wykazała występowanie w zakresie pyłu PM 10 i 2,5 oraz benzo(a)pirenu stężeń przekraczających wartości dopuszczalne. Wysokie koncentracje tego zanieczyszczenia notowano w okresie grzewczym, gdyż jego głównym źródłem powstawania są paleniska domowe ogrzewane paliwami stałymi często o małej kaloryczności i dużych zanieczyszczeniach (węglem, drewnem). Największym problemem jest spalanie odpadów w paleniskach domowych zwłaszcza spalanie tworzyw sztucznych. Przekroczenie standardów jakości powietrza w pomiarach monitoringowych skutkuje obowiązkiem opracowania działań naprawczych, czyli realizacją zapisów programów ochrony powietrza. Oddziaływanie emisji związane jest też z ruchem pojazdów na głównych drogach.

Wyniki „Oceny jakości powietrza w woj. łódzkim w 2012 roku” stanowiły podstawę do zmiany uchwał Sejmiku Województwa Łódzkiego w sprawie programów ochrony powietrza, których celem jest osiągnięcie poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10, pyłu zawieszonego PM2,5 oraz poziomu docelowego benzo(a)pirenu zawartego w pyle PM10. Ponadto Sejmik Województwa Łódzkiego.

W analizowanym okresie obowiązującym programem ochrony powietrza był program przyjęty uchwałą nr XXXV/690/13 z dnia 26 kwietnia 2013 roku w sprawie programu ochrony powietrza dla strefy w woj. łódzkim w celu osiągnięcia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego i poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyle zawieszonym PM10 oraz planu działań krótkoterminowych. Nazwa strefy: strefa łódzka. Kod strefy: PL1002. (Dz. Urz. Woj. Łódzkiego z 2 lipca 2013 r., poz. 3471), zmieniona uchwałą Sejmiku Województwa Łódzkiego nr XLII/778/13 z 25 listopada 2013 r. w sprawie zmiany uchwały nr XXXV/690/13 z 26 kwietnia 2013 roku w sprawie programu ochrony powietrza dla strefy w województwie łódzkim w celu osiągnięcia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego i poziomu docelowego benzo(a)pirenu, zawartego w pyle zawieszonym PM10 oraz planu działań krótkoterminowych. Nazwa strefy: strefa łódzka. Kod strefy: PL1002 (Dz. Urz. Woj. Łódzkiego z 2014 r., poz. 106).

W związku z tym, programem i planem działań krótkoterminowych objęte były następujące obszary strefy łódzkiej, w obszarze powiatu:

- ze względu na pył PM 10: gmina wiejska Lubochnia, gmina wiejska Tomaszów Mazowiecki, gmina miejska Tomaszów Mazowiecki,
- ze względu na benzo(a)piren: gmina wiejska Będków, gmina wiejska Czerniewice, gmina wiejska Inowódz, gmina wiejska Lubochnia, gmina wiejska Rokociny, gmina wiejska Rzeczyca, gmina wiejska Tomaszów Mazowiecki, gmina miejska Tomaszów Mazowiecki, gmina wiejska Ujazd.

W porównaniu z rokiem 2013 powierzchnia obszarów przekroczeń zmniejszyła się. Znaczne przekroczenia poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyle PM10 zostały

udokumentowane pomiarowo. Wynikało to nie tylko z prowadzonych działań naprawczych, ale również z o wiele cieplejszego sezonu grzewczego.

Ze względu na brak pełnych danych za rok 2014 częściowo posłużono się także informacjami z roku 2012. Poniższe informacje wskazują, że ilość emisji rocznej zanieczyszczeń pyłowych ogółem z punktów zmniejszyła się:

- w roku 2012 wynosiła 208 Mg pyłu/rok,
- w roku 2013 – 200,3 Mg/rok.

Jeżeli chodzi o emisję dwutlenku azotu także zaobserwowano redukcję:

- z 2 381,6 Mg/rok w roku 2012,
- do 2 119,623 w roku 2013.

Mimo zmniejszenia emisji nadal odnotowuje się przekroczenia dopuszczalnych norm zanieczyszczeń w powietrzu. W okresie sprawozdawczym cała strefa łódzka posiadała określoną klasę jakości powietrza w kategorii C dla pyłu PM 10 oraz PM 2,5 i B(a)P.

W Tomaszowie Mazowieckim, w roku 2014, wartość średniego rocznego stężenia pyłu PM10 sięgała w centrum miasta $43,6 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (tj. 108,9 % D_a). Obszar przekroczeń rocznej wartości poziomu dopuszczalnego stężenia PM10 wyznaczony na podstawie wyników matematycznego modelowania jakości powietrza obejmował swym zasięgiem północno-zachodnią część centrum miasta.

Wartość 36 maksimum stężenia 24-godzinnego sięgała w centrum miasta $78 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (tj. 156 % D_{24}). Obszar przekroczeń dobowej wartości poziomu dopuszczalnego stężenia PM10 obejmował swym zasięgiem centrum i północno-zachodnią część miasta, sięgając poza granice miasta na tereny gmin wiejskich: Lubochnia i Tomaszów Mazowiecki.

Natomiast stężenie roczne B(a)P w centrum miasta wyniosło $9,8 \text{ ng}/\text{m}^3$ (tj. 980 % D_{dc}). Obszar przekroczenia poziomu docelowego obejmował większą część miasta za wyjątkiem południowo-zachodniej jego części, wykraczając poza granice miasta, na teren gmin wiejskich: Tomaszów Mazowiecki, Ujazd, Lubochnia.

W 2014 r. podobnie jak w roku poprzednim nie wystąpiły przekroczenia poziomu docelowego ozonu ze względu na ochronę zdrowia. Było to związane z występowaniem niższych wartości temperatury, częstszymi opadami atmosferycznymi oraz zwiększonym zachmurzeniem w okresie wiosennym i letnim.

Wyniki WIOŚ stwierdzają zagrożenie jakości powietrza, związane z nadmierną koncentracją wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych co jest poważnym problemem dla miasta Tomaszów Mazowiecki oraz wielu miejscowości ościennych, znajdujących się pod wpływem napływu zanieczyszczonych mas powietrza z sąsiadujących obszarów zurbanizowanych.

2.5. HAŁAS

Ocenę jakości klimatu akustycznego warto by przeprowadzić na bazie analizy monitoringu hałasu wykonywanej przez WIOŚ. W roku 2013 organ ten nie wykonywał badań na terenie Powiatu, a danych za 2014 nie ma jeszcze opublikowanych.

W roku 2014 Sejmik województwa uchwalił Program ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami, objętych przekroczeniami dopuszczalnych poziomów hałasu, położonych wzdłuż dróg wojewódzkich województwa łódzkiego, po których przejeżdża ponad 3 000 000 pojazdów rocznie. Merytoryczną podstawą opracowania Programu była Mapa akustyczna odcinków dróg administrowanych przez Zarząd Dróg

Wojewódzkich w Łodzi, wraz z jej aktualizacją wynikającą ze zmiany przepisów dotyczących dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku. Wykonane w ramach jej realizacji mapy terenów zagrożonych hałasem (mapy konfliktów akustycznych) stanowiły podstawę opracowania.

W obrębie powiatu analizowany był odcinek drogi wojewódzkiej nr 713 w mieście Tomaszów Mazowiecki. W otoczeniu DW 713 znajduje się zabudowa mieszkaniowo - usługowa oraz zabudowa niechroniona – o funkcji przemysłowej, biurowej, magazynowej, zwarta zabudowa mieszkaniowa – jednorodzinna, wielorodzinna, mieszkaniowo - usługowa, a także tereny rekreacyjno - wypoczynkowe, usług zdrowia i usług nauki oraz tereny nieobjęte planem zagospodarowania przestrzennego. W poniżej tabeli zestawiono zanotowane przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu.

Tabela 11. Naruszenia dopuszczalnych poziomów hałasu

Lp.	Piki etaż		Opis odcinka	Wielkość przekroczeń (dB)		Wielkość wskaźnika M	
	początkowy	końcowy		Wskaźnik L _{DWN}	Wskaźnik L _N	Wskaźnik L _{DWN}	Wskaźnik L _N
	(km)	(km)					
1	46+300	46+650	ul. Ujezdzka	do 5	do 5	do 1	do 1
2	46+650	49+150	ul. Warszawska	do 10	do 10	do 5	do 5
3	49+150	50+150	ul. Mościckiego	do 10	do 10	do 10	do 10
4	50+150	51+350	ul. Mireckiego	powyżej 10	do 10	do 10	do 10
5	51+350	52+700	ul. Białobrzaska	do 10	do 10	do 10	do 10
6	52+700	53+300	ul. Radomska	do 10	do 10	do 5	do 1
8	53+300	55+100	ul. Opoczyńska	do 10	do 10	do 5	do 1

Źródło: Program ochrony środowiska przed hałasem

Zgodnie z informacją przekazaną przez Zarząd Dróg Wojewódzkich w 2013 roku wykonano odnowę nawierzchni na odcinkach: km 50+155 – 51+017 (ul. Mireckiego) oraz 52+726 – 53+308 (ul. Radomska). Przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu powyżej 10 dB występują wzdłuż ulicy Mireckiego, która zgodnie z powyższymi informacjami, w 2013 roku zyskała nową nawierzchnię, zatem należy oczekiwać zmniejszenia ponadnormatywnego oddziaływania hałasu. Zgodnie z powyższym proponuje się niepodjęcie działań antyhałasowych do czasu aktualizacji mapy akustycznej na rozpatrywanym odcinku. Dopiero na podstawie tej mapy (przy aktualizacji Programu), jeśli przekroczenia hałasu będą nadal występować, należy rozpatrzyć możliwe środki ochrony przed hałasem.

2.6. PROMIENIOWANIE ELEKTROMAGNETYCZNE

Normy środowiskowe w celu ochrony ludności przed promieniowaniem elektromagnetycznym zawarte są w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 30 października 2003 roku w sprawie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku oraz sposobów sprawdzania dotrzymania tych poziomów. Nadajniki stacji bazowych telefonii komórkowej wytwarzają np. pola o częstotliwościach od około 0,1 MHz do

około 100 GHz. Natomiast linie i stacje elektroenergetyczne są źródłami pól o częstotliwości 50 Hz.

Na terenie Powiatu Tomaszowskiego badania monitoringowe pól elektromagnetycznych wykonano w 2013 roku. Na podstawie przeprowadzonych pomiarów nie stwierdzono przekroczenia dopuszczalnego poziomu pól elektromagnetycznych określonego na poziomie 7 V/m.

Tabela 12. Wyniki pomiarów monitoringowych PEM w roku 2013

Lokalizacja punktu monitoringowego	Data pomiaru	E_{sr} (V / m) średnia składowa elektryczna pola elektromagnetycznego wysokiej częstotliwości	E_{max} (V / m) maksymalna składowa elektryczna pola elektromagnetycznego wysokiej częstotliwości
Janów, Gmina Żelechlinek	22.05.2013	<0,3	<0,3
Przesiadłów, Gmina Ujazd	24.05.2013	<0,3	<0,3

Źródło: WIOŚ w Łodzi, Wyniki pomiarów monitoringowych promieniowania elektromagnetycznego na terenie województwa łódzkiego w 2013

2.7. ENERGIA ODNAWIALNA

Realizacja założonego celu jest prowadzona poprzez inwestycje przedsiębiorców, eksploatorów infrastruktury, działania poszczególnych samorządów oraz lokalne inicjatywy wśród mieszkańców. Zgodnie z danymi przedstawionymi przez serwis Ranking Energii Odnawialnej prowadzony przez Związek Powiatów Polskich (Ogólnopolski Samorządowy ranking Energii Odnawialnej, <http://www.eo.org.pl>) poniżej przedstawiono wykaz instalacji i urządzeń pracujących w oparciu o energię odnawialną na terenie Powiatu.

Ze względu na brak prowadzonej ewidencji urządzeń i instalacji pracujących w oparciu o źródła energii odnawialnej, nie można podać ile tego typu obiektów zostało zainstalowanych w okresie sprawozdawczym. Posługując się jednak ogólnodostępnymi danymi można stwierdzić stan aktualny.

Powiat Tomaszowski zajmuje 26 pozycję w rankingu powiatów (prowadzonym przez Związek Powiatów Polskich) w zakresie posiadanych instalacji energii odnawialnych.

W rankingu widnieje m.in. urządzenie wykorzystujące energię biomasy, zlokalizowane na terenie Świetlicy Wiejskiej w Łaznowskiej Woli (Gmina Rokiciny).

Zasoby energii słonecznej wykorzystywane są na terenie budynków Gminnego Ośrodka Zdrowia w Będkowie, Stadionu Sportowego w Osiedlu Niewiadów (Gmina Ujazd), Gminnego Ośrodka Zdrowia w Ujeździe. W Czerniewicach przy ulicy Południowej funkcjonuje mała farma fotowoltaiczna o mocy 40 kW. Dodatkowo na budynku Tomaszowskiego Centrum Zdrowia Sp. z o.o. jest instalacja solarna o mocy 184 kW.

Należy również zwrócić uwagę na coraz częściej stosowane pompy ciepła, wykorzystujące energię cieplną pozyskiwaną z głębi ziemi. Instalacje te, pomimo stosunkowo wysokich kosztów, cieszą się coraz większym zainteresowaniem, szczególnie wśród inwestorów prywatnych – osób fizycznych. W chwili obecnej na omawianym terenie przykładem tego typu inwestycji jest pompa ciepła w kotłowni Świetlicy Wiejskiej w Nowych Chrustach (Gmina Rokiciny) oraz pompa ciepła w świetlicy wiejskiej w Stanisławowie Studzińskim (Gmina Czerniewice).

Ponadto na terenie Powiatu istnieją sprzyjające warunki do rozwoju instalacji wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych, w tym przede wszystkim pracujących

w oparciu o energię wiatrową. Przykład wykorzystania siły wiatru stanowi turbina wiatrowa o mocy 600 kW zlokalizowana w miejscowości Teodorów w Gminie Będków.

W chwili obecnej najważniejszą inwestycją funkcjonującą w oparciu o energię wodną jest elektrownia wodna Smardzewice. Tworzą ją dwie turbiny o mocy 1,7 MW każda, typu rurowo – studniowego o osi poziomej i średnicy wirnika 2 m, dzięki czemu moc znamionowa elektrowni wynosi 3,4 MW. Ponadto w 2010 r. oddano do użytku Małą Elektrownię Wodną na rzece Wolbórze (Tomaszów Mazowiecki), o mocy 46 kW.

2.8. POWAŻNE AWARIE

Mianem poważnej awarii określa się zgodnie z ustawą Prawo ochrony środowiska zdarzenie, w szczególności emisję, pożar lub eksplozję, powstałe w trakcie procesu przemysłowego, magazynowania lub transportu, w których występuje jedna lub więcej niebezpiecznych substancji, prowadzące do natychmiastowego powstania zagrożenia życia lub zdrowia ludzi lub środowiska lub powstania takiego zagrożenia z opóźnieniem.

Powiat narażony jest na wystąpienie tego typu awarii m.in. ze względu na przebiegające przez jego teren drogi o znaczeniu ponadlokalnym, gazociągi. W celu zapobiegania tego typu awariom konieczne jest utrzymanie odpowiedniego stanu dróg oraz odpowiednie przygotowanie jednostek ratowniczych do interwencji.

Jednostką odpowiedzialną bezpośrednio za minimalizowanie skutków awarii, zagrożeń jest Straż Pożarna. Każda jednostka co roku wydatkowała środki na utrzymanie w gotowości bojowej jednostek straży, ochotniczych i powiatowej. Straż pożarna w zakresie ochrony przed awariami i zagrożeniami brała udział w akcjach ratowniczych przeprowadzanych w czasie pożarów, zagrożeń ekologicznych związanych z ochroną środowiska oraz innych klęsk (podtopienia) i zdarzeń.

Według rejestru prowadzonego przez WIOŚ w Łodzi na terenie Powiatu Tomaszowskiego, znajduje się jeden podmiot kwalifikowany jako zakład o zwiększonym ryzyku wystąpienia poważnej awarii. Jest to Euroglas Polska Sp. z o.o. Osiedle Niewiadów 49, 97 – 225 Ujazd. Podstawą kwalifikacji do ZZR jest możliwość magazynowania gazu LPG w dwóch zbiornikach, każdy o pojemności 200 m³.

W latach 2013 – 2014 Państwowa Straż Pożarna przeprowadziła 14 kontroli w zakładach przemysłowych. W opisywanej jednostce czasu nie zanotowano awarii przemysłowej.

Innym typem zagrożeń na terenie Powiatu są zagrożenia pochodzące z komunikacji. W transporcie samochodowym największe zagrożenie występuje na drogach krajowych i wojewódzkich, po których odbywa się transport w ruchu tranzytowym. Zagrożenie pożarowe i wybuchowe stanowią na przykład zbiorniki paliw płynnych znajdujące się na stacjach paliw zlokalizowanych na terenie Powiatu Tomaszowskiego, a także przesyłowe gazociągi wysokiego ciśnienia.

Z danych przekazanych przez PSP w Tomaszowie Mazowieckim wynika, że w latach 2013 - 2014 na terenie Powiatu odnotowano dwa przypadki wycieku oleju napędowego tj. w dniu 25.03.2014 r. w miejscowości Podkonice Duże około 50 l z samochodu ciężarowego oraz w dniu 18.04.2013 r. w miejscowości Nowe Studzianki 34 na stacji paliw BP około 230 l. W obu przypadkach wycieki oleju napędowego nie nastąpiły do środowiska lecz na danym obiekcie lub do urządzeń kanalizacyjnych, a odpady poakcyjne zostały przekazane sprawcom.

W analizowanym okresie nie odnotowano wycieku innych niebezpiecznych substancji.

Organem powołanym do kontroli przestrzegania przepisów o ochronie środowiska jest Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska. W ramach ustawowych zadań wskazana jednostka przeprowadza kontrole podmiotów korzystających ze środowiska w zakresie przestrzegania przepisów, decyzji i innych ustaleń, w tym dotyczących konieczności prowadzenia monitoringu.

2.9. GOSPODARKA ODPADAMI

Z dniem 1 lipca 2013 r. gminy przejęły władztwo nad odpadami komunalnymi. Obowiązek został nałożony znowelizowaną ustawą z dnia 13 września 1996 roku o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2013 roku poz. 1399 ze zm.), która w sposób zasadniczy i radykalny przebudowała system prawny dotyczący gospodarowania odpadami komunalnymi. Wobec powyższego wszystkie umowy zawarte pomiędzy właścicielami nieruchomości, a podmiotami świadczącymi usługi w zakresie odbioru odpadów komunalnych zostały rozwiązane.

W związku z wejściem w życie ustawy podjęto szereg działań i inicjatyw o charakterze analityczno-planistycznym, projektowym i edukacyjnym, których celem było prawidłowe wdrożenie i realizacja omawianego systemu.

Aktem prawnym regulującym system stał się Regulamin utrzymania porządku i czystości, który każda gmina musiała zaktualizować względem dotąd obowiązującego aktu.

Firmy wyłonione w przetargu odbierają od właścicieli nieruchomości oprócz podstawowych frakcji odpadów: papier i tektura, tworzywa sztuczne i metal, szkło, bioodpady także tzw. odpady problemowe: przeterminowane lekarstwa, zużyte baterie i akumulatory, zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne, zużyte opony, odpady wielkogabarytowe, odpady budowlane i rozbiórkowe. W poszczególnych gminach w okresie sprawozdawczym działały następujące podmioty:

- Rokiciny, Żelechlinek, Czerniwice, Rzeczyca, Miasto Tomaszów Mazowiecki - Firma Veolia Usługi dla Środowiska S.A. Oddział w Tomaszowie Maz.
- Będków, Budziszewice - Firma JUKO Sp. z o.o.
- Gmina Ujazd – brak danych,
- Gmina Lubochnia - SITA Polska Sp. z o.o.,
- Inowódz - Zakład Usług Komunalnych „HAK” Stanisław Burczyński, Piotrków Trybunalski,
- Tomaszów Mazowiecki gmina – konsorcjum A.S.A. Eko Polska Sp. z o.o., Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o.

Zgodnie z podziałem województwa na regiony gospodarki odpadami, Powiat położony jest w regionie III i podmioty odbierające odpady od mieszkańców są zobowiązane unieszkodliwiać odpady w następujących instalacjach:

- Mechaniczno biologiczne przetwarzanie – ZGO AQUARIUM Sp. z o.o. Pukinin 140, 96-200 Rawa Mazowiecka;
- PGK RADOMSKO SP. Z O.O. ul. Stara Droga 85 97-500 Radomsko - instalacja w Płoszowie;
- Veolia Usługi dla Środowiska S.A. Oddział Tomaszów Maz., ul. Majowa 87/89, 97-200 Tomaszów Mazowiecki;

- JUKO Sp. z o.o., ul. Topolowa 1, 97-300 Piotrków Tryb.;
- Instalacja mechanicznego przetwarzania SITA Polska Sp. z o.o., ul. Mszczonowska 19 Warszawa;
- SITA Polska Sp. z o.o. instalacja do składowania odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne, Lubochnia Górki 68/74 97-217 Lubochnia.

Przekazywanie zebranych odpadów do odpowiedniego zakładu tj. do Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych zapewnia wysoki stopień ich odzysku oraz stanowi bezpieczne dla środowiska ich unieszkodliwienie.

Uzupełnieniem działań związanych z gospodarowaniem odpadami są działania edukacyjne w zakresie ekologii. Podstawową akcją dla dzieci i młodzieży jest Sprzątanie Świata. Każda jednostka w ramach tej akcji co roku zakupuje rękawice i worki, opłaca wywóz odpadów zebranych podczas akcji.

W okresie sprawozdawczym gminy prowadziły szeroką akcję edukacyjną dla mieszkańców związaną z nowym systemem gospodarowania odpadami.

Oprócz systemu zbiórki odpadów komunalnych, gminy realizują także program usuwania azbestu.

Uzupełnieniem systemu odbioru i właściwego zagospodarowania odpadów, jest także odbiór wytworzonych odpadów innych niż komunalne.

3. OCENA REALIZACJI PRZEDSIĘWZIĘĆ Z ZAKRESU PLANU OPERACYJNEGO PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA W OKRESIE OD STYCZNIA 2013 R. DO GRUDNIA 2014 R.

3.1. ZASOBY WODNE I GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA

W celu ochrony zasobów wodnych należy zadbać o zaspokojenie potrzeb mieszkańców i dostarczenie im odpowiedniej ilości oraz jakości wody pitnej przy jednoczesnym wzroście świadomości mieszkańców w celu zmniejszenia zużycia wody w gospodarstwach domowych i przedsiębiorstwach, gdzie woda wykorzystywana jest na cele produkcyjne. Możliwe jest to dzięki modernizacji infrastruktury technicznej odpowiedzialnej za dostarczanie i oczyszczanie wód oraz przeciwdziałanie zanieczyszczeniu wód powierzchniowych i podziemnych poprzez działania inwestycyjne (rozwój sieci kanalizacyjnej i deszczowej), informacyjne oraz administracyjne.

Tabela 13. Wykonanie wskaźników realizacji zadań w latach 2013-2014

Wskaźnik monitorujący	Jednostka monitorująca	rok 2013	rok 2014
jakość wód powierzchniowych	WIOŚ	zgodnie z tabelą 7 i 8	brak danych
jakość wód podziemnych	WIOŚ	zgodnie z rozdziałem 2.1.	brak danych
udział ścieków komunalnych i przemysłowych nieoczyszczonych	GUS	0	0
liczba zbiorników retencyjnych*	Program małej retencji, Powiat	6 (w roku 2013 wydano ponadto dwa pozwolenia wodnoprawne na budowę zbiorników)	7** (w roku 2014 wydano ponadto jedno pozwolenie wodnoprawne)

Wskaźnik monitorujący	Jednostka monitorująca	rok 2013	rok 2014
udział mieszkańców korzystających z: sieci wodociągowej kanalizacji sanitarnej	GUS	86,9 54,2 (dla roku 2012: odpowiednio 87,1 i 54,0)	b.d.
zużycie wody do celów bytowych na osobę (zużycie wody w gospodarstwach domowych ogółem na 1 mieszkańca m ³)	GUS	37,5 (dla roku 2012: 38,4)	b.d.
zużycie wody w największych zakładach (zużycie wody na potrzeby przemysłu dam ³)	GUS	1 250 (dla roku 2012: 1 324)	b.d.
udział wód powierzchniowych wykorzystywanych do celów gospodarczych (pobór wód powierzchniowych na potrzeby przemysłu %)	GUS	12,32 (dla roku 2012: 6,6)	b.d.
ilość zakładów emitujących ścieki (ponoszących opłaty za korzystanie ze środowiska)	Marszałek	21	18

Źródło: WIOŚ, GUS

b.d. – do dnia opracowania raportu GUS lub WIOŚ nie opublikowały danych statystycznych

* stan na rok 2012 – 6 szt.

** w roku 2014 poniesiono koszty na budowę zbiornika w gminie Rzeczyca

Tabela 14. Proponowane dodatkowe wskaźniki realizacji zadań oraz ich wykonanie w latach 2013-2014

Wskaźnik jakości środowiska i presji na środowisko	Jednostka	Jednostka monitorująca	Stan w 2013	Stan w 2014
długość sieci wodociągowej	km	GUS	1133,8	1140,5
przyłącza wodociągowe prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	GUS	21048	21109
woda dostarczona gospodarstwom domowym	dam ³	GUS	4497,1	4520,1
ludność korzystająca z sieci wodociągowej	osoba	GUS	104886*	104078**
ludność korzystająca z sieci wodociągowej w tym w miastach / w tym na obszarze wiejskim	osoba	GUS	59813* / 45073*	59058** / 45020**
zużycie wody w gospodarstwach domowych w tym w miastach / w tym na obszarze wiejskim	m ³	GUS	41,0 / 33,4	40,0 / 35,3
długość sieci kanalizacyjnej	km	GUS	294,9	339,1
przyłącza kanalizacyjne prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	GUS	6623	6889
ścieki odprowadzone	dam ³	GUS	2939,0	2106,0
ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	osób	GUS	65017*	64910**
w tym w miastach / w tym na obszarze wiejskim	osoba	GUS	52254* / 12763*	51220** / 13690**
ścieki oczyszczane w ciągu roku		GUS	2939,0	2106,0
ścieki odprowadzane w czasie doby do kanalizacji		GUS	8,1	5,8
ścieki oczyszczane łącznie z wodami infiltracyjnymi i ściekami dowożonymi		GUS	4360	4519
ścieki oczyszczone biologicznie	dam ³	GUS	556	549
ścieki oczyszczane z podwyższonym usuwaniem biogenów		GUS	2383	1557
ścieki oczyszczane biologicznie i z podwyższonym usuwaniem biogenów w % ścieków ogółem		GUS	100	100

Wskaźnik jakości środowiska i presji na środowisko	Jednostka	Jednostka monitorująca	Stan w 2013	Stan w 2014
ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków ogółem	osoba	GUS	59160	60517
ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w tym w miastach / na wsi	osoba	GUS	43276 / 15884	43699 / 16818
ładunki zanieczyszczeń odprowadzane w ściekach oczyszczonych BZT5	kg/rok	GUS	31022	42647
ładunki zanieczyszczeń odprowadzane w ściekach oczyszczonych ChZT	kg/rok	GUS	171280	178053
ładunki zanieczyszczeń odprowadzane w ściekach oczyszczonych zawiesina ogólna	kg/rok	GUS	12655	21528
ładunki zanieczyszczeń odprowadzane w ściekach oczyszczonych azot ogólny	kg/rok	GUS	24707	29460
ładunki zanieczyszczeń odprowadzane w ściekach oczyszczonych fosfor ogólny	kg/rok	GUS	1317	1862
osady wytworzone ogółem	t	GUS	1739	1497
w tym stosowane w rolnictwie	t	GUS	65	54
w tym stosowane do rekultywacji terenów, w tym gruntów na cele rolne	t	GUS	134	128
w tym składowane razem	t	GUS	1529	1255
w tym magazynowane czasowo	t	GUS	7	23
zbiorniki bezodpływowe	szt.	GUS	11 745*	10 800**
oczyszczalnie przydomowe	szt.	GUS	499*	553**
stacje zlewnie	szt.	GUS	11*	13**
pobór wód podziemnych na potrzeby przemysłu	dam ³	GUS	929	936
pobór wód powierzchniowych na potrzeby przemysłu	dam ³	GUS	87	210
zakup wody razem na potrzeby przemysłu	dam ³	GUS	310	294
zakup wody z wodociągów komunalnych na cele produkcyjne	dam ³	GUS	267	251
stopień zwodociągowania w miastach / w tym na obszarze wiejskim	%	GUS	91,4* / 82,1*	91,0** / 82,1**
stopień skanalizowania w miastach / w tym na obszarze wiejskim	%	GUS	79,8* / 23,2*	78,9** / 25,0**
ścieki przemysłowe odprowadzone ogółem	dam ³	GUS	859	870
ścieki przemysłowe odprowadzone do sieci kanalizacyjnej	dam ³	GUS	467	476
ścieki przemysłowe odprowadzone bezpośrednio do wód lub do ziemi	dam ³	GUS	392	394
ścieki przemysłowe odprowadzone bezpośrednio do wód lub do ziemi - wody chłodnicze (niewymagające oczyszczania)	dam ³	GUS	2	4
ścieki przemysłowe zawierające substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego	dam ³	GUS	135	139
ścieki przemysłowe odprowadzone bezpośrednio do wód lub do ziemi wymagające oczyszczania	dam ³	GUS	390	390

Źródło: GUS

* stan na rok 2012, brak danych w tym zakresie za rok 2014

** stan na rok 2013

niniejsze wskaźniki Powiat może uwzględnić przy opracowywaniu programu ochrony środowiska na kolejne lata programowania

Powyższa tabela wskazuje, że w ciągu dwóch lat przybyło sieci wodociągowej (6,7 km), przez co zostało podłączonych 61 nowych odbiorców. Sieć kanalizacyjna wydłużyła się natomiast o ponad 44 km, a przyłączono do niej w okresie sprawozdawczym 226 odbiorców.

W okresie sprawozdawczym poszczególne jednostki samorządowe Powiatu wydatkowały następujące środki na inwestycje w zakresie kontynuacji wodociągowania

i kanalizowania swoich obszarów:

Tabela 15. Planowane na lata 2013-2014 zadania z zakresu zasobów wodnych i gospodarki wodno-ściekowej na terenie Powiatu Tomaszowskiego wraz ze stopniem ich wykonania uzyskanym na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Szacunkowe koszty realizacji (zł)	Stopień wykonania w latach 2013-2014	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Budowa systemów kanalizacji i oczyszczania ścieków na terenie gminy Inowłódz	Gmina Inowłódz	32 496 690,00	Zadanie realizowane w roku 2014 „Budowa oczyszczalni ścieków w Zakościelu” – opracowano dokumentację projektowo-kosztorysową. Inwestycja realizowana będzie przy udziale środków unijnych. Została podpisana umowa o przyznanie pomocy z Urzędem Marszałkowskim w ramach działania „podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej objętego PROW na lata 2007-2013”	b.d.
Popularyzacja przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie gminy Inowłódz	Gmina Inowłódz	100 000,00	Zadanie realizowane w roku 2014 Opracowano dokumentację projektowo-kosztorysową dla budowy oczyszczalni ścieków w Zakościelu. Została podpisana umowa o przyznanie pomocy z Urzędem Marszałkowskim w ramach działania „Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej objętego PROW na lata 2007-2013”	b.d.
Modernizacja sieci wodociągowej na terenie gminy Inowłódz	Gmina Inowłódz	b.d.	Zadanie realizowane w roku 2013 Sieć wodociągowa w osiedlu PGR w Spale	174 029,19
			Zadanie realizowane w roku 2014 Wykonanie dokumentacji projektowo kosztorysowej na zadanie „Modernizacja ujęcia wody w Teofilowie”	19 500,00
Modernizacja systemów melioracyjnych w gminie Inowłódz	Gmina Inowłódz	b.d.	Zadanie nierealizowane w okresie sprawozdawczym	brak
Konserwacja urządzeń i obiektów wodociągowych na terenie gminy Rokiciny w latach 2011-2013 – zapewnienie ciągłości w dostawach wody	Gmina Rokiciny	120 000,00	Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014 Wymiana starej sieci wodociągowej z rur azbestowych wraz z nowymi przyłączami	565 368,75
			Zadanie realizowane w roku 2013 Wykonanie projektu wodociągu dla sołectwa Maksymilianów	92 736,10
			Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014 Naprawy, utrzymanie sieci, hydroforni itp.	11 413,38
				752 736,70
				776 640,82
Projekt budowy kanalizacji sanitarnej w miejscowości	Gmina Rokiciny	200 000,00	Zadanie realizowane w roku 2014 Opracowanie projektu budowy kanalizacji sanitarnej w miejscowości	7 257,00

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Szacunkowe koszty realizacji (zł)	Stopień wykonania w latach 2013-2014	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Chrusty z włączeniem do gminnej sieci kanalizacyjnej			Nowe Chrusty z włączeniem do gminnej sieci kanalizacyjnej	
Projekt modernizacji i rozbudowy sieci wodociągowej po stronie wschodniej w miejscowości Rokiciny – Kolonia zmniejszenie liczby awarii i strat wody	Gmina Rokiciny	700 000,00	Zadanie nierealizowane w okresie sprawozdawczym	brak
Uporządkowanie gospodarki ściekowej w gminie Rokiciny – budowa przydomowych oczyszczalni	Gmina Rokiciny	1 361 095,10	Zadanie realizowane w roku 2013 Budowa przydomowych oczyszczalni – realizacja projektu Uporządkowanie gospodarki ściekowej w gminie Rokiciny finansowanego w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich	899 499,00
Budowa sieci kanalizacji sanitarnej dla sołectw Bartoszkówka, Bobrowiec, Sadykierz, Brzozów w gminie Rzeczyca wraz z przyłączami	Gmina Rzeczyca	1 812 271,00	Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014 Rozpoczęto budowę sieci kanalizacyjnej w sołectwach Bartoszkówka, Bobrowiec, Sadykierz, Brzozów, Rzeczyca Nowa, Rzeczyca	1 536 221,76
				725 419,42
Budowa zbiornika retencyjnego Rzeczyca, ul. Zacisze i zagospodarowanie przyległego terenu	Gmina Rzeczyca	15 000,00	Zadanie realizowane w roku 2014	326 658,00
Budowa sieci kanalizacji sanitarnej i sieci wodociągowej z przyłączami w miejsc. Ignatów, Karolinów, Żelechlin, Czechowice, Żelechlinek (ul. Rawska, Targowa, Zakątka) – uregulowanie gospodarki ściekowej i poprawa życia mieszkańców na terenie	Gmina Żelechlinek	1 856 000,00	Zadanie realizowane w roku 2013 Budowa kanalizacji sanitarnej i sieci wodociągowej w m. Ignatów, Karolinów, Żelechlin, Czechowice, Żelechlinek ul. Targowa	1 863 045,69

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Szacunkowe koszty realizacji (zł)	Stopień wykonania w latach 2013-2014	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
gminy Żelechlinek, poprawa środowiska i ochrona wód gruntowych				
Przebudowa i rozbudowa gminnej oczyszczalni ścieków w m. Ujazd – wykonanie zadań własnych z zakresu odbioru ścieków	Gmina Ujazd	8 000 000,00	Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014 Przebudowa i rozbudowa gminnej oczyszczalni ścieków w miejscowości Ujazd	25 858,37 7 812 075,00
Modernizacja Oczyszczalni Ścieków w Tomaszowie	Gmina Tomaszów Mazowiecki	80 000,00	Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014 Modernizacja Oczyszczalni Ścieków w Tomaszowie	390,00 124 736,13
Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków w miejscowościach aglomeracji Zawada w gminie Tomaszów Mazowiecki	Gmina Tomaszów Mazowiecki	4 755 715,00	Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014 Budowa sieci kanalizacji sanitarnej w m. Zawada wraz z oczyszczalnią ścieków we wsi Zawada	33 130,87 7 768,40
Budowa wodociągu w Swolszewicach Małych – poprawa infrastruktury Komunalnej	Gmina Tomaszów Mazowiecki	600 000,00	Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014 Budowa wodociągu w Swolszewicach Małych oraz Budowa wodociągu w Swolszewicach Małych, Smardzewicach ul. Ogrodowa, dla osiedla Biała Góra w Smardzewicach	b.d.
Budowa kanalizacji sanitarnej w m. Nowy Olszowiec, Kochanów, Jasień, Nowy Jasień, Albertów, Henryków	Gmina Lubochnia	b.d.	Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014 Rozbudowa systemu kanalizacji sanitarnej w miejscowości Jasień, Nowy Jasień, Albertów, Dąbrowa, Nowy Glinnik, Glinnik	1 327 385,00 1 366 733,10
Budowa kanalizacji sanitarnej w m. Olszowiec, Emilianów, Nowy Olszowiec, Czółna	Gmina Lubochnia	3 000 000,00	Zadanie realizowane w roku 2014 Rozpoczęcie budowy sieci kanalizacyjnej w m. Emilianów, Olszowiec, Nowy Olszowiec, Jasień	40 078,50
Budowa kanalizacji sanitarnej w m. Kierz i Lubochenek	Gmina Lubochnia	700 000,00	Zadanie nierealizowane w okresie sprawozdawczym	brak
Budowa kanalizacji sanitarnej w m. Tarnowska Wola, Dębniak	Gmina Lubochnia	b.d.	Zadanie nierealizowane w okresie sprawozdawczym	brak

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Szacunkowe koszty realizacji (zł)	Stopień wykonania w latach 2013-2014	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Kompleksowa kanalizacja gminy Będków – Zacharz – Rosocha – Nowiny	Gmina Będków	3 400 000	Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014 Budowa sieci kanalizacji sanitarnej w miejscowościach Będków – Zacharz - Nowiny oraz Rosocha	2013 – 962 692,37 2014 – 1 546 426,30
Budowa zbiorników wodnych w miejscowości Budziszewice i Węgrzynowice	Gmina Budziszewice	b.d.	Zadanie realizowane w roku 2013 Zagospodarowanie zbiornika wodnego w miejscowości Węgrzynowice – opracowano dokumentację projektów	11 070,00
Budowa sieci kanalizacyjnej wraz z oczyszczalnią ścieków w Podkonicach Dużych oraz sieci kanalizacyjnej w m. Zagóry i m. Lipie	Gmina Czerniewice	4 593 180,00	Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014 Kanalizacja sanitarna w miejscowości Podkonice Duże oraz Kontynuacja inwestycji - kanalizacja sanitarna w miejscowości Podkonice Duże, wraz z siecią wodociągową i oczyszczalnią ścieków	285 053,29
				2 683 995,00
Kontrolowanie nielegalnych zrzutów ścieków	gminy	b.d.	Zadanie jest na bieżąco realizowane przez poszczególne jednostki	b.d.
Edukacja ekologiczna w zakresie skutków zanieczyszczenia ściekami wód i gleb oraz nielegalnego poboru wód	gminy, organizacje ekologiczne	b.d.	Zadanie jest na bieżąco realizowane przez poszczególne jednostki	b.d.

Źródło: sprawozdania z realizacji budżetu

Tabela 16. Pozostałe zadania z zakresu zasobów wodnych i gospodarki wodno-ściekowej nie ujęte w Programie, a wykonywane w latach 2013-2014 na terenie Powiatu Tomaszowskiego na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Zakup pompy do przepompowni ścieków dla gminnej oczyszczalni ścieków	Gmina Rokiciny	2014 - 5 854,80
Utrzymanie oczyszczalni ścieków	Gmina Rokiciny	2013 – 370 584,94
		2014 - 350 963,13
Zakończenie budowy sieci wodociągowej w Zawadach	Gmina Rzeczyca	2013 – 7 789,18
Budowa sieci kanalizacji sanitarnej dla sołectw Bobrowiec, Rzeczyca Nowa, Rzeczyca w gminie Rzeczyca	Gmina Rzeczyca	2013 – 1 551 610,11
		2014 – 67 070,10

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w m. Karolinów, Ignatów - Zakup map do celów projektowych, za dokumentację projektowo kosztorysową oraz opinię geotechniczną.	Gmina Żelechlinek	2014 – 32 768,11
Budowa wiaty do przechowywania urządzeń związanych z funkcjonowaniem oczyszczalni ścieków, opracowanie dokumentacji projektowo-kosztorysowej	Gmina Żelechlinek	2014 – 9 225,00
Budowa instalacji przyłączy do kanalizacji sanitarnej do ZS w Zawadzie, DL w Godaszewicach	Gmina Tomaszów Mazowiecki	2013 – 37 360,84
		2014 – 45 903,14
Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	Gmina Lubochnia	2013 – 1 845,00
		2014 – 19 000,00
Budowa wodociągu Lubochnia – Lubochnia Górki, we wsi Brenica, we wsi Luboszewy, w Lubochni przy ul. Łódzkiej, ul. Zapłotniej, rozbudowa sieci w m. Dąbrowa, Tarnowska Wola, Glinnik, Małecz, Brenica	Gmina Lubochnia	2013 – 272 355,00
Rozbudowa sieci kanalizacyjnej w m. Dąbrowa	Gmina Lubochnia	2014 – 84 464,00
Rozbudowa sieci wodociągowej w m. Dąbrowa, modernizacja hydroforni w Dąbrowie, rozbudowa sieci w m. Lubochnia Górki	Gmina Lubochnia	2014 – 11 635,50
Budowa spinki wodociągowej łączącej hydrofornie w Dąbrowie i Lubochni, budowa sieci w m. Tarnowska Wola, Glinnik, Brenica	Gmina Lubochnia	2014 – 14 530,20
Dostawa i montaż: dmuchawy do czyszczenia ścieków, pompy, stacji odwadniania osadów na terenie oczyszczalni ścieków w Lubochni – dotacja dla ZUK	Gmina Lubochnia	2013 – 305 605,00
modernizacja przepompowni ścieków – dotacja dla ZUK oraz zakup działek pod pompownie ścieków	Gmina Lubochnia	2013 – 72 775,00
Budowa przyłącza sieci kanalizacji sanitarnej dla potrzeb Gminnego Ośrodka Kultury w Niewiadowie	Gmina Ujazd	2013 – 161 622,00
Kanalizacja sanitarna w miejscowości Budziszewice, ul. Brzezińska	Gmina Budziszewice	2013 – 109 508,60
Wykonanie przyłączy do sieci kanalizacyjnej budynków stanowiących własność Gminy	Gmina Budziszewice	2013 - 2 714,00
Kanalizacja sanitarna w miejscowości Budziszewice, ul. Szkolna, Kolejowa, Letniskowa	Gmina Budziszewice	2014 – 3 500,00
Modernizacja hydroforni w Zalesiu	Gmina Budziszewice	2014 – 12 500,00
Budowa kanalizacji deszczowej w ul. Chrobrego, Narewskiego, Skłodowskiej, Głównej, Przejazd Dąbrowski, Ustronie, Kasztanowej, Jarzębinowej	Tomaszów Mazowiecki miasto	2013 – b.d.
Rozpoczęcie budowy kanalizacji deszczowej w ul. Browarnej i Ligi Morskiej oraz Rzecznej	Tomaszów Mazowiecki miasto	2014 – b.d.
Wniesienie wkładu do Zakładu Gospodarki Wodno-Kanalizacyjnej Spółki z o.o. na pokrycie wydatków związanych z prowadzonymi przez Spółkę inwestycjami w ramach poprawy gospodarki ściekowej na terenie Miasta Tomaszowa Mazowieckiego	Tomaszów Mazowiecki miasto	2013 – 2 000 000,00

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Opracowanie wyznaczające obszar i granice aglomeracji niezbędne do realizacji projektu „Modernizacja Oczyszczalni Ścieków w Tomaszowie Mazowieckim i skanalizowanie części aglomeracji Tomaszowa Mazowieckiego”	Tomaszów Mazowiecki miasto	2013 – 12 300,00
Rozpoczęcie budowy kanalizacji deszczowej w ciągu ulic Ludwikowskiej i Robotniczej w Tomaszowie Mazowieckim (droga nr 4336E)	Powiat	2014 – 42 170,00

Źródło: sprawozdania z realizacji budżetu gmin i Powiatu

Zakład Gospodarki Wodno-Kanalizacyjnej w Tomaszowie Mazowieckim w latach 2013-2014 zrealizował większość z zaplanowanych zadań inwestycyjnych na terenie miasta Tomaszowa Mazowieckiego, w zakresie realizacji założeń aglomeracji kanalizacyjnej. W sprawozdaniu z realizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych wskazuje się na realizację inwestycji związanych z rozwojem zbiorczych systemów kanalizacyjnych w roku 2013 na kwotę 12 731,20 zł, w tym:

- 933,00 zł wydatkowano na działania związane z wykonaniem dokumentacji,
- 8 886,60 zł na wybudowanie sieci,
- 2 911,60 zł na modernizację sieci.

Ponadto w roku 2013 wydatkowano 739,50 zł na dokumentację projektową związaną z oczyszczalnią ścieków komunalnych.

Natomiast w roku 2014 koszty przedstawiały się następująco (ogółem 38 361,40 zł na rozwój zbiorczej kanalizacji):

- 14 988,70 zł na wybudowanie sieci,
- 23 372,70 zł na modernizację sieci.
- 10 795,20 zł na inwestycje związane z oczyszczalnią ścieków.

Wszelkie działania związane z realizacją inwestycji w zakresie rozwoju systemu kanalizacyjnego na terenie Powiatu prowadzone są w oparciu o plany Aglomeracji. Przepisy ustawy Prawo wodne² przewidują, aby Marszałek przeprowadzał co dwa lata przegląd obszarów i granic aglomeracji, tak więc gminy w których zachodzi konieczność zmian mają na to szanse. Pierwszy termin na zgłoszenie zmian Marszałkom minął 31 lipca 2014 r. Opracowanie aktualizacji obszaru i granic Aglomeracji miało na celu ustalenie i opracowanie dokumentu według aktualnych zamierzeń i możliwości inwestycyjnych gmin, wchodzących w skład aglomeracji oraz zweryfikowanie zapisów dotyczących Aglomeracji w dokumentach wyższego szczebla.

Na podstawie powyższych zapisów gminy Powiatu Tomaszowskiego stopniowo rozwijają gospodarkę ściekową zgodnie z opracowanymi aglomeracjami kanalizacyjnymi, których na omawianym terenie wyznaczono 5, tj.:

- a) teren Miasta Tomaszów Mazowiecki oraz część Gminy Tomaszów Mazowiecki objęto Aglomeracją Tomaszów Mazowiecki, którą wyznaczono Uchwałą Nr IV/51/15 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 stycznia 2015 r., w sprawie wyznaczenia Aglomeracji Tomaszów Mazowiecki (w roku 2014 gminy rozpoczęły procedurę zmiany planu).
- b) dla Gminy Lubochnia wyznaczono Aglomerację Lubochnia Uchwałą Nr XXXVIII/725/13 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 24 czerwca 2013 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Lubochnia.
- c) dla Gminy Rzeszyca wyznaczono Aglomerację Rzeszyca Rozporządzeniem Nr 19/08 Wojewody Łódzkiego z dnia 3 lipca 2008 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Rzeszyca.
- d) dla Gminy Inowłódz wyznaczono Aglomerację Inowłódz Rozporządzeniem Nr 15/06 Wojewody Łódzkiego z dnia 12 kwietnia 2006 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Inowłódz.
- e) dla Gminy Rokiciny wyznaczono Aglomerację Rokiciny, którą powołano Uchwałą Nr IV/49/15 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 stycznia 2015 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Rokiciny (w roku 2014 gmina rozpoczęła procedurę zmiany planu).

Uzupełnieniem systemu kanalizacji sanitarnej i ogólnospławnej jest system kanalizacji deszczowej, który jest rozbudowywany albo przy budowie sieci kanalizacji sanitarnej albo podczas rozbudowy ciągów komunikacyjnych. Najważniejszym zadaniem tej sieci jest właściwe odprowadzanie i oczyszczanie wód opadowych, aby nie trafiały zanieczyszczone do środowiska. Starosta Tomaszowski wydał szereg pozwoleń wodnoprawnych na szczególne korzystanie z wód w zakresie odprowadzania wód opadowych i roztopowych do odbiornika dla różnych podmiotów oraz miejsc, z których odprowadzane są wody opadowe i roztopowe, czyli z wylotów kanalizacji deszczowej. Podmiotami, które posiadają tego rodzaju pozwolenia są gminy Powiatu Tomaszowskiego, zarządcy dróg, zakłady przemysłowe, stacje paliw, a także osoby fizyczne. Wody opadowe i roztopowe odprowadzane są z placów do cieków, rowów melioracyjnych lub bezpośrednio do gruntu, po uprzednim podczyszczeniu. Właściwe odprowadzenie tego rodzaju wód oraz ich oczyszczenie u wylotu do odbiornika pozwala zatrzymać substancje szkodliwe zanim trafią do wód lub do gruntu.

---

² ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo wodne oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2014 poz. 850)

W roku 2013 Starosta wydał 14 tego typu pozwoleń, w roku 2014 – 5. Natomiast Marszałek województwa w roku 2013 wydał 3, a w roku 2014 wydał 2 pozwolenia.

Wśród najbardziej powszechnych substancji wyszczególnionych w rozporządzeniach w sprawie wykazu substancji priorytetowych w dziedzinie polityki wodnej i w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego, których wprowadzanie w ściekach przemysłowych do urządzeń kanalizacyjnych wymaga uzyskania pozwolenia wodnoprawnego, które mogą się pojawiać w wodach na skutek zrzutu ścieków, znajdują się: metale ciężkie (kadm, rtęć, arsen, nikiel, ołów, czyli zanieczyszczenia związane z komunikacją), a także wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne, benzo(a)piren (pochodzące ze spalania).

Eliminacja tego rodzaju zanieczyszczeń w ogólnym założeniu ma charakter techniczny (rozwój systemu odprowadzania ścieków, urządzenia oczyszczające) i organizacyjny (określanie dopuszczalnych norm w pozwoleniach wodnoprawnych i kontrola przestrzegania zapisów wydanych pozwoleń).

Funkcjonujące na terenie Powiatu oczyszczalnie ścieków komunalnych bądź przemysłowych posiadają również pozwolenia wodnoprawne na odprowadzanie wód oczyszczonych do odbiornika. Starosta w okresie sprawozdawczym oprócz tego typu pozwoleń wydawał także decyzje ustalające możliwość odprowadzania wód z prowadzonej działalności do sieci kanalizacyjnej, w roku 2013 były to 3 decyzje, a w roku 2014 – 4.

Zgodnie z Wojewódzkim Bankiem Zanieczyszczeń Środowiska, w okresie sprawozdawczym odprowadzono następujące ilości ścieków, za które podmioty korzystające ze środowiska były zobowiązane ponieść opłaty środowiskowe:

- w roku 2013 – 465 763 m³,
- w roku 2014 – 451 149 m³.

Powiat w zakresie ochrony zasobów wodnych ma możliwość podejmowania działań administracyjnych, poprzez właściwe określanie warunków poboru wód w pozwoleniach wodnoprawnych. Kolejna tabela przedstawia wykaz wydanych w okresie sprawozdawczym pozwoleń:

Tabela 17. Zestawienie pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód podziemnych wydanych przez Starostę Tomaszowskiego w latach 2013 - 2014

Podmiot któremu udzielono pozwolenia wodnoprawnego	Nr pozwolenia	Data wydania	Data ważności
GMINA BUDZISZEWICE			
brak			
GMINA LUBOCHNIA			
TADEX – Uroczysko Cygan Łąki Henrykowskie	ZRO.6341.19.2013	22.03.2013	22.03.2023
Sibelco Tomaszów Poland Sp. z o.o.	ZRO.6341.26.2014	12.05.2014	11.05.2014
GMINA TOMASZÓW MAZOWIECKI			
Gminny Zakład Gospodarki Komunalnej w Tomaszowie Mazowieckim	ZRO.6341.2.2013	06.02.2013	05.02.2033
Kampinoski Park Narodowy	ZRO.6341.29.2013	22.05.2013	21.05.2033
Lasy Państwowe Nadleśnictwo Smardzewice	ZRO.6341.34.2013	28.05.2013	27.05.2033
GMINA UJAZD			
brak			
MIASTO TOMASZÓW MAZOWIECKI			
EZBUD – Budownictwo Z. Łaski	ZRO.6341.30.2013	23.05.2013	22.05.2033
Dom Pomocy Społecznej Nr 1	ZRO.6341.42.2013	16.07.2013	15.07.2033

Podmiot któremu udzielono pozwolenia wodnoprawnego	Nr pozwolenia	Data wydania	Data ważności
Sibelco Tomaszów Plant Sp. z o.o.	ZRO.6341.26.2014	12.05.2014	12.05.2032
GINA INOWŁÓDZ			
Kol. Przedsiębiorstwo Turystyczno – Wypoczynkowe Natura Tur. Ośrodek w Spale	ZRO.6341.8.2013	07.03.2013	06.03.2023
Zakład Usług Komunalnych	ZRO.6341.10.2014	27.03.2014	26.03.2034
Nowe Koronki Sp. z o.o. Sp. K.	ZRO.6341.21.2014	30.05.2014	30.05.2014
Nadleśnictwo Spała	ZRO.6341.71.2014	31.12.2014	30.12.2034
GINA ROKICINY			
Zakłady Mięsne Piekarscy Sp. J. w Wilkucicach Dużych	ZRO.6341.6.2013	25.02.2013	24.02.2032
GINA RZECZYCA			
Łukasz Kosiacki	ZRO.6341.57.2013	20.09.2013	19.09.2033
Z. i K. Jadczyk	ZRO.6341.56.2013	23.09.2013	22.09.2023
Gmina Rzeczyca	ZRO.6341.18.2014	18.05.2014	17.05.2034
Gmina Rzeczyca	ZRO.6341.19.2014	18.05.2014	17.05.2034

Źródło: dane Starostwa Powiatowego w Tomaszowie Mazowieckim (2015)

Zgodnie z Wojewódzkim Bankiem Zanieczyszczeń Środowiska, w okresie sprawozdawczym pobrano z eksploatowanych ujęć wód podziemnych i powierzchniowych w obu latach 4 118 956 m³ wody, za co podmioty korzystające ze środowiska były zobowiązane ponieść opłaty środowiskowe.

W celu zapewnienia mieszkańcom właściwych zasobów wodnych konieczna jest właściwie prowadzona gospodarka wodociągowa. Na terenie Powiatu Tomaszowskiego za jakość wody odpowiadają eksploatatorzy wodociągów, którzy są zobowiązani do prowadzenia regularnej, wewnętrznej kontroli jakości wód ujmowanych dla ludności. Nadzór nad jakością wody przeznaczonej do spożycia sprawuje również PPIS w Tomaszowie Mazowieckim, który prowadzi monitoring jakości wód przeznaczonych na cele bytowe mieszkańców.

W ramach monitoringu jakości wody, pracownicy Powiatowej Stacji Sanitarnej - Epidemiologicznej w Tomaszowie Mazowieckim pobierali próbki wody do badań w wytypowanych stałych punktach, tj. w ujęciach wody, miejscach w których woda jest wprowadzana do sieci oraz instalacji wewnętrznej na sieci wodociągowej.

W 2014 r., Powiatowa Stacja Sanitarnej - Epidemiologicznej w Tomaszowie Mazowieckim, skontrolowała wszystkie, będące pod nadzorem, 42 wodociągi sieciowe, w tym 5 w mieście i 37 na wsi. Woda we wszystkich wodociągach sieciowych na terenie Powiatu spełniała wymagania sanitarne zawarte w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 29.03.2007 r. w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi.

W 2014 r. w wodociągu sieciowym Zalesie, Gmina Budziszewice, została zakończona inwestycja związana z wprowadzeniem uzdatniania wody (decyzja na obniżenie ponadnormatywnej zawartości manganu wydana w 2013 r.).

Również w 2014 r., zostały zakończone działania naprawcze w wodociągu Rokiciny Wieś, Gmina Rokiciny (decyzja wydana w 2013 r.), których efektem jest poprawa składu fizykochemicznego wody (zawartość manganu odpowiada normom).

W 2013 i 2014 r. funkcjonowało 1. miejsce wykorzystywane do kąpielii w Tomaszowie Mazowieckim na rzece Pilicy. Powiatowa Stacja Sanitarnej - Epidemiologicznej prowadziła nadzór nad jakością wody w tym miejscu w ramach kontroli urzędowej, a także dokonywała bieżącej oceny wody na podstawie wyników otrzymanych od organizatora. W 2013 r. woda

została oceniona negatywnie z uwagi na zakwit sinic, które wystąpiły w połowie lipca i utrzymywały się do końca trwania sezonu kąpielowego. W 2014 r. zakwity sinic pojawiły się dopiero pod koniec sezonu kąpielowego, co obejmowało mniej niż 25 % trwania sezonu. Ocena sezonowa na podstawie badań jakości wody w ramach kontroli urzędowej i wewnętrznej była dobra.

Celem zabezpieczenia mieszkańców przed powodzią i ochronę terenów szczególnie zagrożonych powodzią wszelkie prace wykonywane na tych obszarach są regulowane udzielanymi pozwoleniami wodnoprawnymi, które pozostają w gestii Marszałka. W okresie sprawozdawczym w roku 2013 wydano 4 takie pozwolenia, podobnie w roku 2014.

3.2. POWIERZCHNIA ZIEMI I GLEB

Tabela 18. Wykonanie wskaźników realizacji zadań w latach 2013-2014

Wskaźnik monitorujący	Jednostka monitorująca	rok 2013	rok 2014
udział powierzchni zalesionej (ha)	GUS	11,63	5,16
ilość wydobytych surowców naturalnych (tys. Mg)	PIG	1 284,58	1 196,4
tereny zrehabilitowane (ha)	Powiat	1,7729	8,63
powierzchnia terenów zmeliorowanych (ha)	ZMiUW	10 907	10 907

Źródło: GUS, Państwowy Instytut Geologiczny, Powiat, ZMiUW

Powiat w swoich kompetencjach związanych z powierzchnią ziemi posiada kwestie związane z rekultywacją gruntów oraz eksploatacją kopalni (także Marszałek Województwa). Podkreślić należy, że organ ten pełni funkcje administracyjno – kontrolne, a wszelkie działania inwestycyjne leżą po stronie użytkowników gruntów.

Zgodnie z ewidencją Powiatu w okresie sprawozdawczym gruntów wymagających rekultywacji było:

- w roku 2013 - 147,57 ha,
- w roku 2014 - 138,63 ha, czyli powierzchnia uległa zmniejszeniu.

W latach 2013-2014 podejmowano jednak działania mające na celu rekultywację gruntów. W roku 2013 zrehabilitowano 1,7729 ha gruntów, a w roku kolejnym – 8,63 ha.

W okresie sprawozdawczym wydano następujące decyzje uznające rekultywację gruntów za zakończoną:

- w roku 2013 rekultywacja gruntów w kierunku rolnym dla terenów poeksploatacyjnych złoża Zubki Duże w gminie Czerniewice,
- w roku 2013 rekultywacja gruntów w kierunku rolnym terenów wyrobiska poeksploatacyjnego złoża Chociw w gminie Czerniewice,
- w roku 2014 rekultywacja gruntów w kierunku rolnym terenu poeksploatacyjnego złoża Chociw w gminie Czerniewice,
- w roku 2014 rekultywacja w kierunku rolnym terenów poeksploatacyjnych złoża Glinnik Nowy I Pole A w gminie Lubochnia,
- w roku 2014 rekultywacja w kierunku leśnym terenów wyrobiska poeksploatacyjnego BG III – Wesoła w Smardzewicach w gminie Tomaszów Mazowiecki.

W okresie sprawozdawczym wydano jednak kolejne koncesje (przez Marszałka Województwa) na eksploatację kopalni, którymi są:

- w roku 2014 dla złoża Biała Góra I – Wschód – piaski kwarcowe, obręb Smardzewice, gmina Tomaszów Mazowiecki (RŚV.7422.195.2013/2014.KK z dn. 24.04.2014 r., ważna do 31.05.2064 r.) – dla podmiotu Tomaszowskie Kopalnie Surowców Mineralnych „Biała Góra” Sp. z o. o. z siedzibą w Smardzewicach,
- w roku 2014 dla złoża Biała Góra II – Wschód – Pole II - piaski kwarcowe, obręb Smardzewice, gmina Tomaszów Mazowiecki (RŚV.7422.193.2013.KK z dn. 30.01.2014 r. , ważna do 31.05.2064 r.) – dla podmiotu Tomaszowskie Kopalnie Surowców Mineralnych „Biała Góra” Sp. z o. o. z siedzibą w Smardzewicach,
- w roku 2014 dla złoża Unewel – Zachód Nowy – piaski kwarcowe, obręb Smardzewice, gmina Tomaszów Mazowiecki (RŚV.7422.194.2013/2014.KK z dn. 10.03.2014 r., ważna do 31.05.2064 r.) – dla podmiotu Tomaszowskie Kopalnie Surowców Mineralnych „Biała Góra” Sp. z o. o. z siedzibą w Smardzewicach.

Zmieniono również koncesje dla następujących podmiotów:

- CEMEX POLSKA Sp. z o.o. w Warszawie - PZ/PT.VIII-7512/2/8/2000 z dn. 25.07.2000 r., zmieniona ROV.7422.18.2013.KK z dn. 04.03.2013 r., ważna do 31.12.2015 r. – złożo „ŁAZNOWSKA WOLA V” Łaznowska Wola, gm. Rokiciny,
- „Kwarcbór” Stanisław Bartyzel z siedzibą w Brzustowie - OS-V-7521-1/96 z dn. 14.04.1997 r., zmieniona decyzją Wojewody Łódzkiego z dnia 09.06.2005 r., znak: DG/PT.IV-7412/2/13/05, zmieniona decyzją Marszałka Województwa Łódzkiego z dnia 22.12.2014 r., znak: RŚV.7422.132.2014.KK, ważna do 30.06.2020 r. – złożo „BRZUSTÓW” Brzustów, gmina Inowódz,
- SIBELCO TOMASZÓW PLANT Sp. z o.o. z siedzibą w Tomaszowie Mazowieckim - RO.V-KK-7513-35/07 z dn. 18.09.2007 r., zmieniona decyzją RŚV.7422.69.2014.KK z dn. 25.06.2014 r., ważna do 31.12.2022 r. – złożo „LUDWIKÓW – POLE B” Tomaszów Mazowiecki.

Presja na użytkowanie kopalni i przekształcanie powierzchni ziemi postępuje, jednak obserwuje się stopniową rekultywację gruntów, zgodną z harmonogramem prac rekultywacyjnych określanych w wydawanych koncesjach.

Kolejna tabela zawiera zestawienie działań określonych do realizacji w Programie ochrony środowiska, a zrealizowanych w okresie sprawozdawczym.

Tabela 19. Planowane na lata 2013-2014 zadania z zakresu racjonalnego użytkowania gleb i wykorzystania kopalni na terenie Powiatu Tomaszowskiego wraz ze stopniem ich wykonania uzyskanym na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Szacunkowe koszty realizacji (zł)	Stopień wykonania w latach 2013-2014	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Likwidacja „dzikich” wysypisk na terenie gminy Inowódz	Gmina Inowódz	15 000,00	Zadanie nierealizowane w okresie sprawozdawczym jednak gmina ponosiła wydatki na bieżące oczyszczanie wsi i utrzymanie czystości i porządku	brak
Likwidacja i rekultywacja terenu składowisk w Inowódcu i Brzustowie	Gmina Inowódz	30 000,00	Zadanie nierealizowane w okresie sprawozdawczym	brak
Rozwój małej retencji w gminie Inowódz	Gmina Inowódz	b.d.	Zadanie nierealizowane w okresie sprawozdawczym	brak
Racjonalna gospodarka surowcami naturalnymi na terenie gminy Inowódz	Gmina Inowódz	b.d.	Zadanie realizowane w ramach bieżących potrzeb, ustalenia prowadzone na poziomie MPZP	b.d.
Popularyzacja rolnictwa ekologicznego w gminie Inowódz	Gmina Inowódz	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych gminy	b.d.
Uczestnictwo w zadaniach wynikających z Programu Małej Retencji województwa Łódzkiego w gminie Lubochnia	Gmina Lubochnia	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych gminy	b.d.
Rekultywacja gruntów zdegradowanych na terenie gminy Lubochnia	Gmina Lubochnia	b.d.	Zadanie nierealizowane w okresie sprawozdawczym	brak
Inwentaryzacja i rekultywacja terenów zdegradowanych w tym „dzikich wysypisk”	gminy	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych gminy	b.d.
Kontrolowanie terenów rolniczych dla ochrony gleb o wysokiej przydatności rolniczej przed przeznaczeniem na cele nierolnicze	gminy	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych gminy	b.d.
Szkolenia i działalność informacyjna na rzecz rolnictwa	gminy, ODR	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych gminy	b.d.
Kształtowanie struktury upraw przeciwdziałającej erozji	ODR, właściciele	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych gminy	b.d.

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Szacunkowe koszty realizacji (zł)	Stopień wykonania w latach 2013-2014	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
i pogarszaniu się jakości gleb	gruntów			
Wykorzystanie gleb o niższej klasie przydatności rolniczej pod produkcję biomasy lub do zalesień	ODR, właściciele gruntów	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych gminy	b.d.
Stosowanie odpowiednich tj. bezpiecznych, nowoczesnych urządzeń i technik podczas prac wydobywczych oraz przeszkolenie pracowników w kierunku stosowania najlepszych dostępnych technik	zarządca terenu	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych gminy	b.d.
Organizacja cykli szkoleń z zakresu wdrażania Kodeksu Dobrej Praktyki Rolniczej	ODR, gminy	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych gminy	b.d.
Promowanie gospodarstw ekologicznych, informowanie i wspieranie decyzji w zakresie zakładania gospodarstw ekologicznych	ODR, MRiRW	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych gminy	b.d.

Źródło: na podstawie sprawozdań z budżetu oraz ustaleń własnych

Działania związane z ochroną powierzchni ziemi i gleb to nie tylko prawidłowo prowadzona eksploatacja kopalni. Są to również działania związane z edukacją rolników dotyczącą ochrony gleb i prawidłowego stosowania nawozów. Zadania organizacyjne w tym zakresie realizowane są w gminach na bieżąco przez odpowiednie wydziały. Rozpowszechnianiem i wdrażaniem informacji wśród rolników zajmują się głównie Ośrodki Doradztwa Rolniczego oraz Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa i Izba Rolnicza.

Uzupełnieniem działań związanych z ochroną gleb są także melioracje, które pozwalają zachować ich właściwą wilgotność. W badanym okresie roboty związane z utrzymaniem urządzeń melioracji wykonywane były przez Powiat każdego roku na obszarze o powierzchni 5 317 ha (w tym 4 779 ha to grunty orne, a 538 ha to użytki zielone) i na rowach melioracyjnych na długości 125 km. Koszty wykonania tych robót wyniosły: w roku 2013 – 100 183 zł, a w roku 2014 – 136 018 zł.

3.3. PRZYRODA

Tabela 20. Wykonanie wskaźników realizacji zadań w latach 2013-2014

Wskaźnik monitorujący	Jednostka monitorująca	rok 2013	rok 2014
ilość i udział powierzchni obszarów prawnie chronionych	GUS	11,4	11,4
liczba gatunków prawnie chronionych występujących na terenie powiatu*	nadleśnictwa, Nadpiliczne Parki Krajobrazowe	SULEJOWSKI PARK KRAJOBRAZOWY <u>Wśród roślin:</u> - 35 gatunków roślin podlegających ścisłej ochronie - 15 gatunków częściowo chronionych <u>Wśród zwierząt:</u> - 8 gatunków ryb podlegających ochronie ścisłej i częściowej - 5 gatunków gadów - 13 gatunków płazów - 134 gatunków ptaków - 30 gatunków ssaków	
		SPALSKI PARK KRAJOBRAZOWY <u>Wśród roślin:</u> - 20 gatunków roślin podlegających ścisłej ochronie - 9 gatunków częściowo chronionych - dwie rośliny zagrożone w skali kraju i figurujące na czerwonej liście roślin zagrożonych <u>Wśród zwierząt:</u> brak danych	
liczba utworzonych w danym roku 1. parków 2. zadrzewień	GUS	1. 0 2. 444	1. 1 park 2. 368

Źródło: GUS

* dane Nadpilicznych Parków Krajobrazowych

Tabela 21. Proponowane dodatkowe wskaźniki realizacji zadań oraz ich wykonanie w latach 2013-2014

Wskaźnik jakości środowiska i presji na środowisko	Jednostka	Jednostka monitorująca	Stan w 2013	Stan w 2014
parki narodowe	ha	GUS	68,25	68,25
rezerваты przyrody	ha	GUS	837,22	837,22
parki krajobrazowe	ha	GUS	10 277,00	10 277,00
obszary chronionego krajobrazu razem	ha	GUS	912,00	912,00
użytki ekologiczne	ha	GUS	29,27	39,75
stanowiska dokumentacyjne	ha	GUS	22,80	22,80
zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	ha	GUS	0,80	0,80
pomniki przyrody	szt.	GUS	560	568
parki spacerowo - wypoczynkowe	szt.	GUS	6	7
	pow. ha	GUS	26,80	30,62
zieleńce	szt.	GUS	30	32
	pow. ha	GUS	13,25	13,35
zieleń uliczna	ha	GUS	34,30	34,30
tereny zieleni osiedlowej	ha	GUS	76,76	76,76
udział terenów zieleni w powierzchni ogółem	%	GUS	0,1	0,1
żywoploty	km	GUS	7,409	7,409
nasadzenia drzewa	szt.	GUS	444	368
nasadzenia krzewy	szt.	GUS	289	1 721

Wskaźnik jakości środowiska i presji na środowisko	Jednostka	Jednostka monitorująca	Stan w 2013	Stan w 2014
ubytki drzewa	szt.	GUS	421	608
ubytki krzewy	szt.	GUS	25	23
powierzchnia gruntów leśnych ogółem	ha	GUS	32 693,09	32 768,91
powierzchnia lasów	ha	GUS	31 887,88	31 964,41
lesistość w %	%	GUS	31,1	31,2
las publiczne ogółem	ha	GUS	26 804,88	26 877,41
las publiczne Skarbu Państwa	ha	GUS	26 675,07	26 746,60
las publiczne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych	ha	GUS	26 444,07	26 447,10
las publiczne Skarbu Państwa - Parki Narodowe	ha	GUS	51,90	51,90
las publiczne Skarbu Państwa w zasobie Własności Rolnej SP	ha	GUS	3,00	3,00
las publiczne gminne	ha	GUS	129,81	129,81
las prywatne ogółem	ha	GUS	5 083,00	5 087,00
powierzchnia gruntów nieleśnych i przeznaczonych do zalesienia	ha	GUS	15,68	15,68
zalesienia	ha	GUS	11,63	5,16

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, 2012-2014

Biorąc pod uwagę powyższą tabelę w okresie sprawozdawczym nastąpił wzrost powierzchni terenów zieleni urządzonej oraz zwiększyła się ilość form ochrony przyrody.

Przybyło w tych dwóch latach pomników przyrody w Gminie Rzeczyca oraz użytków ekologicznych w Gminie Ujazd.

Zwiększyła się również lesistość obszaru Powiatu co wskazuje na stopniową realizację założeń Krajowego Programu Zwiększania Lesistości.

Wszelkie ubytki w drzewostanie były rekompensowane nowymi nasadzeniami.

Ochrona zieleni, czyli jej utrzymanie, pielęgnacja, nasadzenia, należy do zadań własnych gminy. Każda jednostka w okresie sprawozdawczym wydatkowała środki na bieżące utrzymanie terenów zieleni będących w jej kompetencjach. Tabela zawiera wykaz wyszczególnionych ważniejszych prac inwestycyjnych, poza bieżącymi wydatkami.

Tabela 22. Planowane na lata 2013-2014 zadania z zakresu ochrony przyrody na terenie Powiatu Tomaszowskiego wraz ze stopniem ich wykonania uzyskanym na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Szacunkowe koszty realizacji (zł)	Stopień wykonania w latach 2013-2014	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Program edukacji ekologicznej dla dzieci i młodzieży na terenie gminy Inowódz	Gmina Inowódz	20 000,00	Zadanie realizowane na bieżąco, w tym w roku 2013 Wydatkowano środki zgodnie z podpisanymi umowami o dofinansowanie na „Piknik ekologiczny w Inowodzu”, „Piknik ekologiczny w Brzustowie”.	49 425,35
Popularyzacja inwestycji proekologicznych i wspierania lokalnych inicjatyw społecznych na terenie gminy Inowódz	Gmina Inowódz	25 000,00	Zadanie realizowane na bieżąco	b.d.
Zwiększanie lesistości gminy Inowódz	Gmina Inowódz	750 000,00	Zadanie realizowane na bieżąco	b.d.
Utworzenie szlaku konno – rowerowego i tablicy stacji Wolbórka	Gmina Będków	60 000,00	Zadanie nierealizowane w okresie sprawozdawczym	brak
Edukacja ekologiczna i upowszechnianie informacji o środowisku na terenie gminy Lubochnia	Gmina Lubochnia	b.d.	Zadanie realizowane na bieżąco , w tym np.: 1. w roku 2013 - Modernizacja pracowni ekologiczno-przyrodniczej w ZSP w Lubochni 2. w roku 2014 – Cykl ekologicznych pikników w gminie Lubochnia	1. 5 396,00 2. 78 332,67
Rewaloryzacja parku podworskiego im. I. Paderewskiego w Rzeczyca	Gmina Rzeczyca	4 289 854,00	Zadanie zrealizowane w roku 2013	45 291,12
Edukacja ekologiczna i upowszechnienie informacji o środowisku na terenie gminy Żelechlinek oraz dokonywanie nowych nasadzeń drzew i krzewów	Gmina Żelechlinek	b.d.	Zadanie realizowane na bieżąco	b.d.
Utrzymywanie i rozbudowa ścieżek edukacyjnych	Gminy, Powiat, Nadleśnictwa	b.d.	Zadanie realizowane na bieżąco	b.d.
Pielęgnacja zieleni i stosowanie nowych nasadzeń	Gminy, Powiat	środki bieżące	Zadanie realizowane na bieżąco , zgodnie z kolejną tabelą	b.d.
Preferowanie gatunków rodzimych przy doborze rodzaju roślin do nasadzeń	Gminy, Powiat	środki bieżące	Zadanie realizowane na bieżąco	b.d.

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Szacunkowe koszty realizacji (zł)	Stopień wykonania w latach 2013-2014	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Wspieranie konkursów, szkoleń, akcji i itp. z zakresu ekologii i ochrony środowiska	Powiat	4 400,00	Zadanie realizowane na bieżąco	b.d.
Zwiększenie lesistości powiatu w ramach realizacji Krajowego Programu Zwiększania Lesistości – zalesianie nieużytków i najłabszych gleb, z uwzględnieniem uwarunkowań przyrodniczo – krajobrazowych	posiadacze gruntów rolnych	b.d.	Zadanie realizowane na bieżąco W ramach Krajowego Programu Zwiększania Lesistości w powiecie zalesiono ogółem 16,79 ha gruntów, uzyskując wskaźnik lesistości 31,2 % powierzchni	b.d.
Wspieranie konkursów, szkoleń itp. z zakresu ekologii i ochrony środowiska	Gminy, Powiat	4 400,00 rocznie	Zadanie realizowane na bieżąco częściowo opis w kolejnej tabeli	b.d.

Źródło: na podstawie sprawozdań z budżetu

Tabela 23. Pozostałe zadania z zakresu przyrody nie ujęte w Programie, a wykonywane w latach 2013-2014 na terenie Powiatu Tomaszowskiego na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Zagospodarowanie terenu wokół zbiornika rzeki Gać, inwentaryzacja przyrodnicza - wykonanie badań geotechnicznych i opracowanie dokumentacji projektowo – kosztorysowej, dokonano wytyczenia geodezyjnego ciągu pieszego - złożony został wniosek o dofinansowanie do PROW w ramach działania „wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” w ramach działania „odnowa i rozwój wsi”. W miesiącu lutym 2014 r. została podpisana umowa o dofinansowanie tego zadania w wysokości 388 562,00 zł	Gmina Inowódz	2013 - 22 855,00
„Modernizacja urządzeń hydrotechnicznych i infrastrukturalnych na rzece Gać” - w ramach tego zadania inwestycyjnego wykonano inwentaryzację i ekspertyzę przyrodniczą terenu zbiornika na rzece Gać w Spale, dokonano spuszczenia wody, wykonano pomiary zamulenia dna stawu. Ponadto w ramach tego zadania zlecono sporządzenie dokumentacji projektowo kosztorysowej		b.d.
Nasadzenia drzew i krzewów	Gmina Rzeczyca	2013 – 10 771,64
Edukacja ekologiczna		2013 – 16 701,70

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Nasadzenie drzew i krzewów w Żelechlinku wzdłuż Placu Tysiąclecia i ul. Rawskiej	Gmina Żelechlinek	2013 – 49 291,20
Budowa parkingu przy Rezerwacie Niebieskie Źródła celem ograniczenia presji turystycznej		2013 – b.d.
W ramach programu informacyjno – edukacyjnego dla społeczeństwa z terenu miasta Tomaszowa Mazowieckiego w ramach Programu ekologicznego EKOPOZYTYWNI, zrealizowano dwa zadania: 1. Podnoszenie świadomości ekologicznej wszystkich grup społecznych - odbiór przeterminowanych leków z aptek uczestniczących w akcji, organizacja biegu „DOG ORIENT”, kampania informacyjna „Segreguję odpady, bo tak trzeba”, 2. Modernizacja pracowni przyrodniczo – ekologicznej w Szkole Podstawowej Nr 1	Miasto Tomaszów Mazowiecki	2013 1. 20 715,49 2. 43 648,00
Projekt „Moja wymarzona ekopracownia” – adaptacja sal lekcyjnych w szkołach na terenie miasta Tomaszowa Maz. na pracownie przyrodniczo – ekologiczne		2014 – ogółem 101 752,94
Bieżące prace w rezerwacie „Niebieskie Źródła” tj.: utrzymanie porządku na terenie rezerwatu w tym koszenie trawy, naprawa i ustawienie koszy i ławek, opróżnianie i wywóz nieczystości z koszy, usuwanie śniegu i gołoledzi z alejek oraz zatorów na kanale odpływowym, a także prace porządkowe przy drzewach, wykonanie i zakup tablic informujących o ustanowionych użytkach ekologicznych oraz tablic o ustanowionych zakazach		2014 – 194 877,00
Prace porządkowe, pielęgnacyjne i nasadzeniowe na terenach zieleni miejskiej		2014 – 29 053,54
Renowacja Parku Rodego		2013 – 495 334,24
Rewaloryzacja Parku na terenie Muzeum oraz wymiana ogrodzenia budynku Muzeum		2014 - 39 852,00
Rewitalizacja parku w miejscowości Budziszewice		2014 - 19 065,00
Zakup materiałów na realizację projektów „Ekologiczny Dzień Dziecka w Gminie Budziszewice” i „Piknik ekologiczny w Gminie Budziszewice”	Gmina Budziszewice	2013 – 189 110,73
Rozpoczęto inwestycję uporządkowanie terenów zielonych w m. Smardzewice	Tomaszów Mazowiecki gmina	2014 – 40 631,62
Utrzymanie i pielęgnacji terenów zieleni		2014 – 47 970,00
Rewaloryzacja zabytkowego parku w Chociwiu	Gmina Czerniewice	2013 – 44 054,91 2014 - 49 053,65
Nasadzenia drzew i krzewów w sołectwie Nowe Chrusty	Gminy Rokiciny	2013 – 280 598,95
Utrzymanie terenów zielonych w ciągach dróg powiatowych	Powiat Tomaszowski	2013 – 2 341,16
Edukacja ekologiczna		2013 - 160 652,85 zł* 2014 - 216 368,09 zł*
		2014 – 972,69

Źródło: sprawozdania z budżetu gmin

* sprawozdanie OŚ-4p – sprawozdanie z gospodarowania dochodami budżetu powiatu pochodzącymi z opłat i kar środowiskowych przeznaczonymi na finansowanie ochrony środowiska i gospodarki wodnej

Gminy w swoich planach zagospodarowania przestrzennego prowadzą lokalną politykę utrzymania terenów biologicznie czynnych poprzez właściwe określenie wymogów w MPZP, zakładanie rozwoju terenów rekreacyjnych, nowe nasadzenia zieleni, zarówno jako projekty indywidualne, jak i w ramach projektów drogowych i tworzenie nowych miejsc zadrzewień i zakrzewień, także przy głównych ciągach komunikacyjnych, jako naturalna izolacja dla zanieczyszczeń komunikacyjnych. W zapisach planów umieszcza się informacje na temat procentowego udziału tego typu zieleni na terenie działki.

Powiat, jak i gminy na bieżąco podczas modernizacji ciągów komunikacyjnych dbają o zazielenienie pasów komunikacyjnych i prowadzą utrzymanie zieleni. Działania polegają na pielęgnacji krzewów, żywopłotów oraz drzew zlokalizowanych w pasach drogowych (cięcie, strzyżenie oraz formowanie krzewów, żywopłotów i róż, cięcia techniczne drzew oraz usuwanie odrostów z pni).

Spółdzielnia Przodownik w okresie sprawozdawczym realizowała program EKO-PRZODOWNIK, który miał na celu ochronę środowiska, w tym działania związane z nasadzeniami nowych drzew i krzewów oraz zagospodarowaniem terenów zielonych. W roku 2013 posadzono w ramach tego programu 420 drzew i krzewów, a w roku 2014 – 470.

Ochronę zasobów przyrodniczych, nie tylko zieleni urządzonej będącej w kompetencji samorządów, ale także form ochrony przyrody prowadzono w okresie sprawozdawczym na poziomie decyzji środowiskowych tam gdzie obowiązywały MPZP (poprzez nakładanie przez organy ochrony środowiska konieczności sporządzania raportów OOS) bądź określanie zasad w decyzjach o warunkach zabudowy, np. dla inwestycji mogących oddziaływać na obszary Natura 2000. Decyzje te sporządzane były przez organy gmin (organ właściwy do wydania przedmiotowych decyzji) we współpracy z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska (RDOŚ). W decyzjach uwzględniano warunki realizacji inwestycji, mając na uwadze ochronę zasobów przyrodniczych.

Powiat w swych kompetencjach posiada natomiast utrzymanie zasobów leśnych. W okresie sprawozdawczym prowadzono nadzór nad gospodarką leśną, poprzez pokrycie kosztów nadzoru nad lasami niestanowiącymi własności Skarbu Państwa. W imieniu Powiatu działania te prowadzą Nadleśnictwa: Brzeziny, Skierniewice, Smardzewice, Spała, na mocy zawartych porozumień.

Zadaniami Powiatu w okresie 2013-2014 było także opracowanie uproszczonych planów urządzania lasu i inwentaryzacji stanu lasów niestanowiących własności Skarbu Państwa. W tych latach wykonywano te działania dla lasów w gminie Budziszewice oraz Ujazd.

W kontekście lasów, Powiat prowadzi także działania związane z przeklasyfikowaniem gruntów rolnych na grunty leśne. Na skutek zalesienia w okresie sprawozdawczym przeklasyfikowano następujące grunty:

- w roku 2013 grunty w m. Gustawów w gminie Rzeczyca na pow. 1,28 ha,
- w roku 2013 grunty w m. Roszkowa Wola w gminie Rzeczyca na pow. 2,35 ha,
- w roku 2014 grunty w m. Branik w gminie Żelechlinek na pow. 5,66 ha.

3.4. POWIETRZE ATMOSFERYCZNE

Tabela 24. Wykonanie wskaźników realizacji zadań w latach 2013-2014

Wskaźnik monitorujący	Jednostka monitorująca	rok 2013	rok 014
ilość zakładów będących emitorami zanieczyszczeń gazowych i pyłowych*	Marszałek	355	225
ilość alternatywnych źródeł energii***	PGE, gminy	stan aktualny 11 kolektorów słonecznych i paneli fowoltaicznych 1 farma fowoltaiczna 2 pompy ciepła 1 elektrownia wiatrowa 2 elektrownie wodne	
liczba kotłowni opalanych** 1. węglem 2. gazem 3. drewnem 4. olejem 5. koksem	Marszałek	1. 121 2. 153 3. 19 4. 128 5. 4	1. 72 2. 110 3. 12 4. 80 5. 4
jakość powietrza	WIOŚ	zgodnie z rozdziałem 2.4.	

Źródło: Urząd Marszałkowski, PGE, WIOŚ, ustalenia własne, ankietyzacja gmin

* podmioty ponoszące opłaty za korzystanie ze środowiska - Wojewódzki Bank Zanieczyszczeń Środowiska

** kotłownie i instalacje pracujące w oparciu o dane paliwo - Wojewódzki Bank Zanieczyszczeń Środowiska

*** na obiektach użyteczności publicznej

Tabela 25. Proponowane dodatkowe wskaźniki realizacji zadań oraz ich wykonanie w latach 2013-2014

Wskaźnik jakości środowiska i presji na środowisko	Jednostka	Jednostka monitorująca	Stan w 2013	Stan w 2014
przekraczane stężenia zanieczyszczeń	rodzaj	WIOŚ	PM 10, PM 2,5, B(a)P	PM 10, PM 2,5, B(a)P
emisja zanieczyszczeń pyłowych ogółem	t/r	GUS	170	208
emisja zanieczyszczeń pyłowych ogółem (Polska 100)	%	GUS	0,34	0,44
emisja zanieczyszczeń pyłowych ogółem na 1 km ² powierzchni	t/r	GUS	0,17	0,20
emisja zanieczyszczeń ze spalania paliw	t/r	GUS	107	132
emisja zanieczyszczeń gazowych ogółem	t/r	GUS	347584	345250
emisja zanieczyszczeń gazowych (bez dwutlenku węgla)	t/r	GUS	3031	2630
emisja zanieczyszczeń gazowych dwutlenek siarki	t/r	GUS	535	402
emisja zanieczyszczeń gazowych tlenki azotu	t/r	GUS	2095	1817
emisja zanieczyszczeń gazowych tlenek węgla	t/r	GUS	287	296
emisja zanieczyszczeń gazowych dwutlenek węgla	t/r	GUS	344553	342620
zanieczyszczenia zatrzymane lub zneutralizowane w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń pyłowe	t/r	GUS	8559	8535
zanieczyszczenia zatrzymane lub zneutralizowane w urządzeniach do	%	GUS	98,1	97,6

Wskaźnik jakości środowiska i presji na środowisko	Jednostka	Jednostka monitorująca	Stan w 2013	Stan w 2014
redukcji zanieczyszczeń w % zanieczyszczeń wytworzonych pyłowe				
sprzedaż energii cieplnej w ciągu roku ogółem	GJ	GUS	422967,0*	416884,0**
<i>w tym budynki mieszkalne</i>	GJ	GUS	305306,0*	297877,0**
<i>w tym urzędy i instytucje</i>	GJ	GUS	117661,0*	119007,0**
kotłownie ogółem	ob.	GUS	37*	36**
długość sieci ciepłej przesyłowej	km	GUS	25,8*	27,8**
długość sieci ciepłej przyłączy do budynków i innych obiektów	km	GUS	21,8*	24,1**
kubatura budynków ogrzewanych centralnie ogółem	dam ³	GUS	3033,8*	3106,9**
budynki mieszkalne ogółem	dam ³	GUS	2347,4*	2412,4**
<i>budynki mieszkalne komunalne</i>	dam ³	GUS	655,4*	649,8**
<i>budynki mieszkalne spółdzielni mieszkaniowych</i>	dam ³	GUS	1533,0*	1593,9**
<i>budynki mieszkalne prywatne</i>	dam ³	GUS	159,0*	99,1**
długość czynnej sieci gazowej ogółem	m	GUS	182843*	185891**
długość czynnej sieci gazowej przesyłowej	m	GUS	53820*	53820**
długość czynnej sieci gazowej rozdzielczej	m	GUS	129023*	132071**
czynne przyłącza gazowe do budynków mieszkalnych i niemieskalnych	szt.	GUS	2892*	2964**
odbiorcy gazu	gosp.	GUS	17608*	18224**
odbiorcy gazu ogrzewający mieszkania gazem	gosp.	GUS	2292*	2290**
zużycie gazu	tys.m ³	GUS	6336,2*	6118,3**
zużycie gazu na ogrzewanie mieszkań	tys.m ³	GUS	3925,7*	3859,7**
ludność korzystająca z sieci gazowej	osób	GUS	46166*	45694**
ludność korzystająca z sieci gazowej	%	GUS	38,3*	38,2**
<i>w tym stopień zgazyfikowania w miastach / w tym na obszarze wiejskim</i>	%	GUS	64,7* / 7,0*	64,4** / 7,1**
drogi gminne o nawierzchni twardej	km	GUS	602,1*	610,1**
drogi gminne o nawierzchni twardej ulepszonej	km	GUS	509,0*	517,3**
drogi gminne o nawierzchni gruntowej	km	GUS	432,3*	426,9**
drogi powiatowe o nawierzchni twardej	km	GUS	368,5*	368,5**
drogi powiatowe o nawierzchni twardej ulepszonej	km	GUS	363,6*	363,6**
drogi powiatowe o nawierzchni gruntowej	km	GUS	19,3*	19,3**

Źródło: WIOŚ, GUS

* dane za rok 2012

** dane za rok 2013 (brak danych za rok 2014)

Każda gmina w celu realizacji działań mających na celu zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do powietrza opracowuje strategiczne dokumentacje takie jak np. „Założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe”, „Plan gospodarki niskoemisyjnej”, które zakładają poprawę efektywności energetycznej, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii oraz technologii niskoemisyjnych. Realizacja jego założeń będzie się wpisywać w działania zaplanowane w ramach poprawy jakości powietrza w Powiecie, wynikających z zapisów Programu Ochrony Powietrza.

Głównymi działaniami naprawczymi prowadzonymi w okresie sprawozdawczym,

a mającymi na celu realizację założeń POP i nie tylko (nie wszystkie jednostki są objęte POP) były działania mające na celu ograniczenie emisji z indywidualnych systemów grzewczych, termomodernizacje budynków użyteczności publicznej i komunalnych, działania zmierzające do modernizacji i rozbudowy systemów ciepłowniczych i gazowniczych oraz działania ukierunkowane na ograniczenie emisji liniowej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury drogowej.

O ile zwiększyła się długość sieci ciepłowniczej i gazowej, to w okresie sprawozdawczym obserwuje się zmniejszenie zużycia ciepła i gazu, co jest spowodowane urealnieniem cen za sprzedaż tych mediów i oszczędność samych odbiorców, a także modernizacje budynków i instalacji grzewczych.

Z przeprowadzonych inwestycji w okresie sprawozdawczym wymienić należy te najważniejsze:

Tabela 26. Planowane na lata 2013-2014 zadania z zakresu poprawy jakości powietrza na terenie Powiatu Tomaszowskiego wraz ze stopniem ich wykonania uzyskanym na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Szacunkowe koszty realizacji (zł)	Stopień wykonania w latach 2013-2014	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Popularyzacja termomodernizacji budynków na terenie gminy Inowódz	Gmina Inowódz	4 000,00	Zadanie jest na bieżąco realizowane przez gminę, w ramach zadań własnych W okresie sprawozdawczym gmina nie prowadziła zadań inwestycyjnych	b.d.
Popularyzacja ekologicznych źródeł energii	Gmina Inowódz	5 000,00	Zadanie jest na bieżąco realizowane przez gminę, w ramach zadań własnych	b.d.
Przebudowa systemów grzewczych w obiektach komunalnych Gminy Rzeczyca z zastosowaniem odnawialnych źródeł energii – pompy ciepła	Gmina Rzeczyca	1 518 487,00	Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014	2013 - 164 653,59 2014 – 554 961,49
Termomodernizacja budynku mienia gminnego – Zespół Szkół w osiedlu Niewiadów wraz z przebudową części budynku z przeznaczeniem na Przedszkole Samorządowe	Gmina Ujazd	3 800 000,00	Zadanie realizowane w roku 2013	2 234 882,64
Termomodernizacja budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej w gminie Lubochnia	Gmina Lubochnia, osoby prywatne	b.d.	Zadanie realizowane w roku 2013, w ramach prac wykonano: 1. Montaż pieca c.o. w budynku przy ul. Łódzkiej 17 2. Docieplenie stropu na budynku Gimnazjum w Lubochni	1. 11 149,00 2. 18 684,00
Doprowadzenie w miejsce likwidowanych źródeł opalanych paliwem konwencjonalnym sieci centralnego ogrzewania lub sieci gazowej	Gmina Lubochnia, osoby prywatne	b.d.	Zadanie nie było realizowane w okresie sprawozdawczym	brak
Rozbudowa sieci gazowych w gminie Lubochnia	Gmina Lubochnia	b.d.	Zadanie jest realizowane przez operatora gazowego, w miarę zgłaszanych potrzeb przez mieszkańców	b.d.
Edukacja społeczeństwa gminy Lubochnia w zakresie wykorzystania proekologicznych nośników energii	Gmina Lubochnia	b.d.	Zadanie jest realizowane w miarę potrzeb, np. poprzez edukację na piknikach	b.d.
Remont, termomodernizacja budynku Domu Nauczyciela, Będków	Gmina Będków	120 000,00	Zadanie nie było realizowane w okresie sprawozdawczym	brak

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Szacunkowe koszty realizacji (zł)	Stopień wykonania w latach 2013-2014	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Kompleksowa termomodernizacja Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 w Tomaszowie Mazowieckim	Powiat Tomaszowski	2 768 329,00	Zadanie realizowane w roku 2013	882 462,50
Wykonanie wentylacji sali sportowej w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 w Tomaszowie Mazowieckim	Powiat Tomaszowski	500 000,00	Zadanie realizowane w roku 2013	260 707,96
Termomodernizacja budynku III Liceum Ogólnokształcącego w Tomaszowie Mazowieckim	Powiat Tomaszowski	460 000,00	Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014	2013 - 353 256,00
Wymiana kotłowni węglowej na gazową w III Liceum Ogólnokształcącym w Tomaszowie Mazowieckim	Powiat Tomaszowski	100 000,00		2014 – 468 108,22
Rozbudowa i przebudowa budynku na Dom Ludowy w Naropnie	Gmina Żelechlinek	712 349,79	Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014	2013 - 234 605,11 2014 – 520 920,76
Zagospodarowanie centrum Żelechlinka	Gmina Żelechlinek	998 483,49	Zadanie realizowane w roku 2013	992 948,93
Edukacja ekologiczna mieszkańców na temat zanieczyszczeń z niskiej emisji i szkodliwości spalania odpadów w piecach domowych	Gminy, Powiat	b.d.	Zadanie realizowane na bieżąco	b.d.
Propagowanie alternatywnych źródeł energii oraz informowanie o konsekwencji korzystania ze źródeł nieodnawialnych jak np. węgiel kamienny	Gminy, Powiat, Województwo, organizacje ekologiczne	b.d.	Zadanie realizowane na bieżąco	b.d.

Źródło: sprawozdania z realizacji budżetu gmin, Powiatu

Tabela 27. Pozostałe zadania z zakresu poprawy jakości powietrza nie ujęte w Programie, a wykonywane w latach 2013-2014 na terenie Powiatu Tomaszowskiego na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)	
Remont budynku mieszkalnego przy ul Reymonta (termomodernizacja)	Gmina Będków	2013 - 54 000,00	
Wymiana stolarki okiennej – ZSG w Będkowie		2014 - 28 000,06	
Przebudowa, termoizolacja budynków komunalnych – świetlic wiejskich w Jeziorcu, Kawęczynie, Łęgu	Gmina Rzeczycza	2013 – 24 600,00 2014 – 185 484,79	
Termomodernizacja budynku Urzędu Gminy	Gmina Żelechlinek	2014 - 467,40	
Wyliczenie wskaźników zaoszczędzonej energii dla projektu pn. "Termomodernizacja Zespołu Szkół nr 4"	Miasto Tomaszów Mazowiecki	2013 – 1 230,00	
Docieplenie stropu budynku i wymiana 2 okien w Przedszkolu Nr 2		2013 – 24 999,37	
Termomodernizacja Zespołu Szkół nr 4 przy ul. Ostrowskiego 14, rozpoczęcie prac w budynku przy ul. Św. Antoniego 55		2013 – 11 120,80	
Projekt pn.: Termomodernizacja obiektów oświatowych		2014 - 937 920,15	
Modernizacja elewacji i wymiana okien budynku DOK przy ulicy Gminnej		2014 - 98 640,00	
Wymiana grzejników i instalacji c.o. w Przedszkolu nr 19 przy ul. Strzeleckiej 14		2014 – 107 192,67	
<u>W roku 2013</u> Spółdzielnia Przodownik – budowa przyłączy ciepłego do pawilonu handlowego przy ul. Kolbego 5		b.d.	b.d.
<u>W roku 2014</u> Spółdzielnia Przodownik – budowa przyłączy ciepłych do: pawilonu handlowego przy ul. Kwiatowej 2/8, budynku Federacji Arka Nadziei przy ul. Dzieci Polskich 41A, budynków mieszkalnych wielorodzinnych nr 9 i 10 przy ul. Szarych Szeregów 9 i 7, budynku mieszkalnego wielorodzinnego Wspólnoty Mieszkaniowej przy ul. Skorupki 6/8			
Modernizacja pieca grzewczego w przedszkolu w Rękawcu	Gmina Budziszewice	2013 – 984,00	
Adaptacja budynku szkolnego na świetlicę wiejską w Stanisławowie Studzińskim – budowa centrali ciepłej i instalacji c.o.	Gmina Czerniewice	2013 – 554 887,86 2014 – 314 782,94	
Rozpoczęcie prac – termomodernizacja budynku OSP w Popielawach	Gmina Rokiciny	2013 – 15 883,39	
Modernizacja dachu w Gimnazjum w Popielawach, zakup i montaż pieca c.o. w Przedszkolu w Rokicinach-Kolonii		2013 – 19 032,37	
Termomodernizacja budynku gminnego przy ul. Brzezińskiej – wykonanie audytu		2014 – 2 583,00	
Modernizacja budynku, dachu Szkoły Podstawowej w m. Rokiciny-Kolonia		2014 – 29 992,00	
Budowa instalacji gazowej z przebudową kotłów grzewczych w ZSZ w Komorowie	Gmina Tomaszów	2013 – 61 995,19	

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Modernizacja kotłowni i instalacji c.o. z dociepleniem dachu budynku ZS w Wiadernie	Mazowiecki	2013 – 21 578,47
Termomodernizacja budynku DL w Sługocicach		2013 – 14 760,00
Termomodernizacja budynku DL w Jadwigowie		2013 – 130 363,97 2014 – 19 680,00
Poprawka efektywności energetycznej – termomodernizacja budynków użyteczności publicznej Powiatu, w tym audyty energetyczne dla: I LO, III LO, ZSP Nr 2, SOSW Tomaszowskie Centrum Zdrowia, DPS Nr 1	Powiat Tomaszowski	2013 – 29 520,00
Termomodernizacja w Szkole Podstawowej przy SOSW w Tomaszowie Mazowieckim		2014 – 268 682,00

Źródło: sprawozdania z realizacji budżetu gmin, Powiatu

W zakresie zaopatrzenia w ciepło, eksploatatorem sieci ciepłowniczej oraz kotłowni na terenie Powiatu najważniejszymi podmiotami są Zakład Gospodarki Ciepłowniczej w Tomaszowie Mazowieckim Sp. z o.o. i Spółdzielnia Mieszkaniowa Przodownik.

ZGC inwestuje w instalacje odpylania i rozszerza stosowanie biomasy, każdego roku rozbudowywana jest sieć ciepłownicza, a stosowana technologia (w połączeniu ze wzrastającą oszczędnością użytkowników) pozwala na zmniejszenie się produkcji ciepła.

Zakład posiada decyzję w sprawie pozwolenia zintegrowanego z dnia 04.12.2014 r. znak ZRO.7645-zn/3/06. W decyzji tej zamieszczono harmonogram działań zmierzających do redukcji emisji pyłów z kotłowni. Są w niej określone działania, które Zakład musi zrealizować do roku 2016 by dostosować instalację do dotrzymania standardów emisji, które mają obowiązywać od 2016 roku.

Z ważniejszych inwestycji wykonanych w tym zakresie przez ten podmiot wyróżnić należy przeprowadzony w roku 2013 remont kotła WR-10 nr 2, co spowodowało wzrost sprawności cieplnej o 4 %. Proces spalania węgla stał się bardziej efektywny. Prowadząc spalanie z większą sprawnością, kocioł jest w stanie wyprodukować więcej energii cieplnej w stosunku do wprowadzonej energii w paliwie.

W kotle nr 2 wykonano wymianę instalacji odpylania spalin, po wymianie badane stężenia zanieczyszczeń pyłowych nie przekraczają 100 mg/Nm^3 . Natomiast w roku 2014 przeprowadzono wymianę instalacji odpylania spalin kotła wodnego WR-10 nr 1, zamontowano skuteczniejsze urządzenia, które mają na celu redukcję pyłów.

W okresie sprawozdawczym łączna produkcja ciepła w roku 2013 wyniosła 395 138 GJ/rok, a w roku 2014 spadła do 362 610 GJ/rok. W roku 2013 wybudowano w sumie 446,9 m sieci ciepłowniczej, a w roku 2014 tylko 144 m. ZGC wykazało, że w roku 2013 podłączyło do sieci ciepłowniczej 16 adresów, a w roku 2014 – 11 nowych.

Natomiast Spółdzielnia Mieszkaniowa Przodownik w okresie sprawozdawczym realizowała program EKO-PRZODOWNIK, który miał na celu ochronę środowiska, poprawę efektywności zużycia paliw i energii, likwidację źródeł emisji, modernizację infrastruktury, rozbudowę sieci i wdrażanie nowych systemów ochrony powietrza, wszystko w celu realizacji założeń POP.

W roku 2013 wykonano remont kotła WR-5 nr 3 wraz z układem technologicznym kotłowni. Realizacja zadania polegała na zwiększeniu wydajności i sprawności kotła, poprzez zwiększenie powierzchni grzewczej, dzięki czemu przy tym samym zużyciu węgla uzyskuje się większą ilość ciepła, jednocześnie zmniejszeniu ulega wielkość emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych wprowadzanych do powietrza. W kotle dodatkowo zabudowany został ekonomizer, pozwalający na uzyskanie przez kocioł minimalnej sprawności cieplnej wynoszącej 83 % oraz utrzymanie stałej i niezależnej od obciążenia kotła temperatury spalin. Obniżeniu uległo także zużycie energii elektrycznej dzięki zastosowaniu rozwiązania polegającego na rozdzieleniu w układzie technologicznym kotłowni obiegu wody kotłowej od obiegu wody sieciowej.

Dokonano także montażu wagi samochodowej. Dzięki realizacji tego zadania skrócona została droga jaką musiały pokonywać samochody dostarczające miął węglowy, co w efekcie przyczyniło się do poprawy jakości powietrza oraz spowoduje mniejsze zużycie nawierzchni dróg na terenie miasta.

W ramach poprawy efektywności energetycznej Spółdzielnia przeprowadziła w roku 2013 następujące działania:

- docieplenie stropów i dachów na powierzchni $5\,135 \text{ m}^2$,

- docieplenie ścian osłonowych w budynkach na powierzchni 191 m²,
- docieplenie stropów w piwnicach na powierzchni 1 094 m²,
- wykonano instalację centralnej ciepłej wody w lokalach mieszkalnych w oparciu o centralne źródło ciepła – zlikwidowano gazowe podgrzewacze c.w. w 660 lokalach mieszkalnych.

W roku 2014, w ramach tego programu wykonano natomiast następujące prace:

- docieplenie stropów i dachów na powierzchni 1 490 m²,
- docieplenie ścian osłonowych w budynkach 1 826 m²,
- docieplenie stropów w piwnicach 1 385 m²,
- wykonano instalację centralnej ciepłej wody w lokalach mieszkalnych w oparciu o centralne źródło ciepła – zlikwidowano gazowe podgrzewacze c.w. w 673 lokalach mieszkalnych,
- wymieniono lampy żarowe zamontowane w klatkach schodowych na lampy energooszczędne ledowe, łącznie 841 szt.

W Powiecie rozwija się także system gazowniczy, w ramach którego działa Polska Spółka Gazownictwa, oddział w Warszawie. W okresie sprawozdawczym wzrosła długość sieci gazociągowej oraz liczba podłączeń.

Każdego roku prowadzone są inwestycje mające na celu ograniczenie emisji zanieczyszczeń, ale także cel ten jest realizowany poprzez działania organizacyjne, uchwalanie MPZP. Wprowadzane są w nich zapisy dotyczące ochrony powietrza np. o treści:

- zakazuje się lokalizowania na obszarze planu inwestycji mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko,
- uciążliwość prowadzonej działalności winna zamykać się w granicach terenów, do których prowadzący działalność posiada tytuł prawny z wyjątkiem inwestycji celu publicznego z zakresu łączności,
- ustala się, że funkcje i sposób ich realizacji na terenach objętych opracowaniem nie spowoduje emisji substancji zanieczyszczających powietrze atmosferyczne w ilościach ponadnormatywnych,
- w zakresie zaopatrzenia w ciepło stosuje się nakaz użycia wyłącznie ekologicznych paliw gwarantujących niską emisję gazu ziemnego, oleju opałowego lekkiego, energii elektrycznej, kotłów retortowych, energii odnawialnej.

Wpływ na stan jakości powietrza w Powiecie ma także prowadzona działalność gospodarcza, która powoduje emisję zanieczyszczeń do powietrza, w ilościach określonych dopuszczeniami w pozwoleniach na emisję gazów i pyłów, bądź zintegrowanych.

W okresie sprawozdawczym Starosta wydał następujące ilości pozwoleń emisyjnych:

- w roku 2013 – 4,
- w roku 2014 – 6.

W okresie sprawozdawczym dokonywano także zmian w wydanych w latach wcześniejszych pozwoleniach zintegrowanych – w sumie zmian tych było 6, wszystkie w roku 2014.

Do Starosty podmioty prowadzące działalność gospodarczą, które nie kwalifikują się swoim zakresem działania i wielkością emisji do uzyskania pozwolenia, zgłaszają instalacje,

które także powodują emisję zanieczyszczeń do powietrza. W latach 2013 – 2014 zgłoszono łącznie 8 takich instalacji (po 4 w każdym roku).

3.5. HAŁAS

Tabela 28. Wykonanie wskaźników realizacji zadań w latach 2013-2014

Wskaźnik monitorujący	Jednostka monitorująca	rok 2013	rok 2014
ilość kontroli w zakładach emitujących hałas, w szczególności w sąsiedztwie zabudowy mieszkaniowej	WIOŚ	0	2
stwierdzone przekroczenia hałasu na drogach	zarządcy dróg	zgodnie z rozdziałem 2.5.	
ludność korzystająca z komunikacji zbiorowej	Urząd Miasta Tomaszów Mazowiecki	4,013 mln*	3,724 mln**

Źródło: WIOŚ, zarządcy dróg, na podstawie ustaleń własnych i ankietyzacji gmin

* dane oparte na prowadzonych badaniach i uwzględniają zarówno przejazdy biletowane, jak i bezpłatne

** na dane na rok 2014 składa się liczba sprzedanych biletów oraz szacunek liczby przejazdów bezpłatnych

Tabela 29. Proponowane dodatkowe wskaźniki realizacji zadań oraz ich wykonanie w latach 2012-2013

Wskaźnik jakości środowiska i presji na środowisko	Jednostka	Jednostka monitorująca	Stan w 2012	Stan w 2013
pojazdy samochodowe i ciągniki	szt.	GUS	78632	81235
motocykle ogółem	szt.	GUS	4280	4396
motocykle o pojemności silnika do 125 cm ³	szt.	GUS	1311	1331
samochody osobowe	szt.	GUS	56718	58663
autobusy ogółem	szt.	GUS	218	222
samochody ciężarowe	szt.	GUS	9378	9622
samochody ciężarowo – osobowe	szt.	GUS	497	492
samochody specjalne (łącznie z sanitarnymi)	szt.	GUS	415	452
ciągniki samochodowe	szt.	GUS	1000	1130
ciągniki siodłowe	szt.	GUS	998	1128
ciągniki rolnicze	szt.	GUS	6623	6750
motorowery	szt.	GUS	4831	5057
ścieżki rowerowe ogółem	km	GUS	10,5	30,1
będących pod zarządem starostwa	km	GUS	-	21,3
będących pod zarządem urzędu marszałkowskiego	km	GUS	-	8,8
ścieżki rowerowe na 10 tys. km ²	km	GUS	102,4	293,7
ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności	km	GUS	0,9	2,5

Źródło: GUS, ze względu na brak danych za rok 2014 podano dla porównania dane z lat 2012-2013

Tabela powyżej wskazuje, że na terenie Powiatu rośnie presja związana ze zwiększającym się natężeniem ruchu, gdyż w okresie sprawozdawczym przybyło zarejestrowanych na tym terenie pojazdów. Jednocześnie zwiększyła się znacząco długość dróg rowerowych, co w przyszłości powinno pozytywnie wpłynąć na wzrost znaczenia ruchu rowerowego w ogólnym bilansie odbywanych lokalnych podróży.

Dopuszczalne poziomy hałasu regulowane są przez rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 roku w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu

w środowisku (tekst jedn. Dz. U. z 2014 roku, poz. 112) i na tej podstawie samorządy w opracowywanych MPZP wyznaczały obszary, na których dopuszczalna jest określona emisja hałasu.

W MPZP określa się dopuszczalne wartości emisji hałasu, opierając się o wytyczne Rozporządzenia w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku, grupuje się funkcje o zbliżonej emisji hałasu, tak aby nie mieszać funkcji mieszkaniowej z produkcyjną. W okresie sprawozdawczym w uchwalanych planach nakładano obowiązek zamykania uciążliwości, w tym hałasu, w granicach terenu objętego inwestowaniem, jak również konieczność stosowania dostępnych rozwiązań technicznych, które mogą ograniczyć uciążliwość akustyczną.

Naruszenia dopuszczalnych norm przez podmioty działające na danym terenie kontrolowane są przez WIOŚ Łódź, a w przypadku naruszeń Starosta ma prawo nałożyć na dany podmiot decyzję określającą dopuszczalny poziom hałasu. W okresie sprawozdawczym takie decyzje nie były wydawane. WIOŚ w okresie sprawozdawczym, w roku 2014 skontrolował dwa podmioty:

- Stalbud Sp. z o.o. Tomaszów Mazowiecki, ul. Spalska 26/28,
- Firma Wielobranżowa KAMS Z. Smak Tomaszów Mazowiecki, ul. Ks. J. Popiełuszki 58/60.

Egzekwowanie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku ustawowo ustalone jest na podstawie pomiarów w środowisku przeprowadzanych przez WIOŚ. W przypadku stwierdzenia przekroczeń organ Powiatu posiada uprawnienia do wydania decyzji administracyjnej, nakładającej na dany podmiot obowiązek dotrzymywania określonych rozporządzeniem poziomów hałasu.

Kontrolą warunków wydanych decyzji o dopuszczalnym poziomie hałasu zajmuje się WIOŚ, który posiada ustawowe uprawnienia do nakładania administracyjnych kar pieniężnych w przypadkach potwierdzonych kolejnymi pomiarami naruszeń ustalonej emisji hałasu do środowiska.

Uzupełnieniem działań administracyjnych są inwestycje drogowe, których wykaz znajduje się w rozdziale o ochronie powietrza. Remonty i przebudowy ciągów komunikacyjnych mają na celu poprawę stanu nawierzchni, a tym samym zmniejszenie emisji hałasu.

Zarządcy dróg w okresie sprawozdawczym podczas realizacji inwestycji drogowych w miejscach najbardziej zagrażających zdrowiu ludzi montowali ekrany akustyczne, bądź wykonywali nawierzchnie redukujące hałas, które przyczyniają się do ograniczenia hałasu komunikacyjnego, a tym samym niwelują jego negatywny wpływ na zdrowie ludzkie. Ograniczeniu emisji hałasu służyły także wprowadzane ograniczenia w prędkości ruchu pojazdów.

Rozwijany był także system ścieżek rowerowych oraz pasów dopuszczających ruch rowerowy. Zgodnie z ewidencją Powiatu wzdłuż dróg powiatowych w roku 2013 i 2014 funkcjonowało 21,3 km ścieżek na terenie Miasta Tomaszów Mazowiecki.

Rozwijany był również system transportu zbiorowego w celu zapewnienia mieszkańcom rozbudowanego układu połączeń komunikacyjnych umożliwiających ograniczenie korzystania z indywidualnych środków transportu.

Tabela 30. Planowane na lata 2013-2014 zadania z zakresu budowy i modernizacji dróg na terenie Powiatu Tomaszowskiego wraz ze stopniem ich wykonania uzyskaniem na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Szacunkowe koszty realizacji (zł)	Stopień wykonania w latach 2013-2014	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Remonty i budowa chodników	ZDP / powiat	1 000 000,00 rocznie	Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014 zgodnie z kolejną tabelą	w dalszej części
Remonty dróg – (odnowy i powierzchniowe utwalenia)	ZDP / powiat	2 000 000,00 rocznie	Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014 zgodnie z kolejną tabelą	w dalszej części
Rozbudowa ul. O. Langego w Tomaszowie Mazowieckim (droga powiatowa Nr 4340E)	ZDP / powiat	6 548 025,00	Zadanie realizowane w roku 2013	2013 – 30 260,00
Przebudowa skrzyżowania ul. Św. Antoniego, Mazowieckiej, Gen. Sikorskiego i skrzyżowania ul. Mazowieckiej, Strzeleckiej na ronda (dokumentacja techniczna)	ZDP / powiat	1 000 000,00	Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014	2013 – 49 200,00 2014 – 5 279 308,91
Rozbudowa drogi powiatowej nr 4318E Kolonia Rokiciny – Stefanów – Łaznówek – dokumentacja techniczna	ZDP / powiat	3 996 000	Zadanie realizowane w roku 2013	2013 – 123 553,50
Budowa zatoki autobusowej i utwardzenie pobocza w ciągu drogi powiatowej Nr 4303E w m. Łazisko – dokumentacja	ZDP / powiat	300 000,00	Zadanie realizowane w roku 2013	b.d. szczegółowych ok. 114 285 zł*
Budowa i modernizacja dróg na terenie gminy Inowłódz	Gmina Inowłódz	5 000,00	Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014	
			Modernizacja drogi w miejscowości Brzustów	2013 – 250 682,35 2014 – 217 625,86
			Remont dróg we wsiach: Brzustów, Żądłowice, Zakościel, Poświętne	2013 – 224 949,68
			Przebudowa drogi gminnej Królowa Wola – Teofilów”	2014 – 9 370,00
Przebudowa drogi gminnej na działce nr 266 w Zakościelu			2014 – 242 674,26	
Modernizacja mostów na terenie gminy Inowłódz	Gmina Inowłódz	5 000,00	Zadanie nierealizowane w okresie sprawozdawczym	brak
Rozbudowa drogi gminnej Lubocz – Brzeg – Grotowice – Brzeziny – Łęg	Gmina Rzeczyca	1 584 447,00	Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014	2013 – 26 249,08

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Szacunkowe koszty realizacji (zł)	Stopień wykonania w latach 2013-2014	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
				2014 – 825 182,85
Remont drogi dojazdowej do gruntów w Rzeczyca, ul. Zacisze	Gmina Rzeczyca	100 000,00	Zadanie nierealizowane w okresie sprawozdawczym	brak
Budowa ciągu pieszo – jezdni przy drodze gminnej Rzeczyca, ul. Zacisze, ul. Łąkowa wraz z zagospodarowaniem terenów przyległych	Gmina Rzeczyca	235 000,00	Zadanie nierealizowane w okresie sprawozdawczym	brak
Budowa drogi w m. Stasiolas	Gmina Ujazd	1 100 000,00	Zadanie realizowane w roku 2013	22 140,00
Budowa ul. Skłodowskiej, Narewskiego i Chrobrego	Miasto Tomaszów Mazowiecki	3 300 000,00	Zadanie realizowane w roku 2013	1 878 507,29
Dokumentacja na budowę ul. Batorego, Żółkiewskiego, Hetmańskiej	Miasto Tomaszów Mazowiecki	63 000,00	Zadanie realizowane w roku 2014	559 552,02
Budowa ul. Siedmiodomki	Miasto Tomaszów Mazowiecki	1 280 000,00	Zadanie realizowane w roku 2014	17 097,00
Budowa ul. Łącznej wraz z sięgaczem do ul. Głównej	Miasto Tomaszów Mazowiecki	640 000,00	Zadanie realizowane w roku 2013	702 022,82
Przebudowa ul. Polna, Szkolna, Żwirki i Wigury oraz Bohaterów Getta Warszawskiego	Miasto Tomaszów Mazowiecki	1 600 000,00	Zadanie realizowane w roku 2014	2 922 514,36
Przebudowa wiaduktu drogowego nad linią PKP Tomaszów Mazowiecki – Radom w ciągu ul. Gminna – Cisowa	Miasto Tomaszów Mazowiecki	1 155 000,00	Zadanie realizowane w roku 2014	72 570,00
Rozbudowa drogi gminnej Nowy Glinik – Dąbrowa – Dąbrowa Osiedle – Podlas – Glinik	Gmina Lubochnia	b.d.	Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014	2013 – 153 496,00 2014 – 2 653 583,01
Przebudowa drogi przez wieś Jasień	Gmina Lubochnia	4 050 000,00	Zadanie nierealizowane w okresie sprawozdawczym	brak
Przebudowa drogi gminnej Jasień	Gmina	1 530 000,00	Zadanie nierealizowane w okresie sprawozdawczym	brak

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Szacunkowe koszty realizacji (zł)	Stopień wykonania w latach 2013-2014	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Nowy, Jasień, Glinik Nowy	Lubochnia			
Budowa drogi Tarnowska Wola – Dębniak – Zaosie	Gmina Lubochnia	630 000,00	Zadanie nierealizowane w okresie sprawozdawczym	brak
Utworzenie szlaku konno – rowerowego i tablicy stacji Wolbórka	Gmina Będków	60 000,00	Zadanie nierealizowane w okresie sprawozdawczym	brak
Preferowanie nowoczesnych materiałów budowlanych podczas remontów i budowy dróg	Gminy, Powiat, inwestorzy prywatni	b.d.	Zadanie realizowane w ramach bieżących potrzeb	b.d.
Utrzymanie i odnowa zieleni wzdłuż szlaków komunikacyjnych	Gminy, Powiat	b.d.	Zadanie realizowane w ramach bieżących potrzeb	b.d.**

Źródło: na podstawie sprawozdań z budżetu gmin, Powiatu, Zarządu Dróg Powiatowych

* obliczenia własne na podstawie danych przekazanych przez ZDP – raport o drogach za rok 2013

** dane zawarte są przy ocenie realizacji wydatków na cel PRZYRODA

Tabela 31. Pozostałe zadania z zakresu budowy i modernizacji dróg nie ujęte w Programie, a wykonywane w latach 2013-2014 na terenie Powiatu Tomaszowskiego na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Przebudowa drogi Małecz-Moczydła	Gmina Lubochnia	2013 – 657 236,00
Przebudowa drogi w m. Tarnowska Wola		2013 – 91 771,00
Przebudowa ul. Bogusławskiego w m. Lubochnia Dworska		2013 – 8 610,00 2014 – 4 920,00
Przebudowa ulicy XXX-lecia PRL w Lubochni		2014 – 431 115,00
Modernizacja drogi w m. Olszowiec		2014 – 204 834,66
Przebudowa drogi w m. Dębniak		2014 – 229 468,76
Rozpoczęcie budowy drogi: w m. Marianka, Tarnowska Wola, Nowy Olszowiec		2014 – 19 470,90
Przebudowa drogi gminnej – w. Prażki		2013 – 116 415,37
Przebudowa drogi gminnej – w. Kalinów	Gmina Będków	2014 – 63 447,68
Przebudowa drogi gminnej – w. Teodorów		2014 – 119 147,37
Budowa drogi gminnej w Rzeczycy, ul. Kwiatowa		2013 – 25 000,00
Remont dróg gminnych w gminie Rzeczycza	Gmina Rzeczycza	2013 – 37 381,18
Budowa drogi gminnej Łęg – Mysiakowiec		2013 – 8 676,83 2014 – 9 000,00
Remont dróg gminnych		2014 – 338 622,35

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Remont drogi we wsi Feliksów, Gawelków	Gmina Żelechlinek	2013 – 251 414,64
Przebudowa drogi w m. Żelechlinek, ul. Witosa, Słoneczna		2013 – 8 000,00 2014 – 299 081,73
Remont drogi dojazdowej do gruntów rolnych we wsi Feliksów		2013 – 123 531,62
Budowa ul. Jarzębinowej		2014 – 145 238,83
Przebudowa drogi w m. Czerwonka		2014 – 129 107,03
Przebudowa drogi dojazdowej do gruntów rolnych w m. Gutkowice		2014 – 246 670,20
Remont drogi w miejscowości Wólka Krzykowska		Gmina Ujazd
Przebudowa ulicy Strefowej w Tomaszowie Mazowieckim	Miasto Tomaszów Mazowiecki	2013 – 1 577,47
Budowa ul. Łącznej, Przejazd Dąbrowski, ulic w Osiedlu Nowy Port, Orzeszkowej		2013 – 65 279,95
Budowa ulicy Chopina		2014 – 628 899,00
Budowa drogi z pełnym uzbrojeniem na terenie byłych Zakładów Włókien Chemicznych „WISTOM” wraz z przebudową ul. Piaskowej		2014 – 3 370,59
Budowa ulic w osiedlu Nowy Port		2014 – 1 864 333,87
Budowa ulicy Przejazd Dąbrowski wraz z sięgaczem od ulicy Zielonej		2014 – 159 099,35
Budowa ulic: Zagłoby, Wołodyjowskiego i Kmicica		2014 – 7 798,00
Budowa ulicy Rumiankowej		2014 – 427 093,97
Budowa ulicy Świeżej		2014 – 651 438,55
Przebudowa ulic: Słowackiego, Grunwaldzkiej, Krzyżowej, Wschodniej, Piekarskiej i Małej		2014 – 9 040,50
Modernizacja drogi Nepomucenów	Gmina Budziszewice	2013 – 55 750,00
Przebudowa drogi gminnej ul. Sadowa		2014 – 82 376,99
Remont drogi Teodorów – Bartoszkówka		2014 -19 998,32
Remont drogi gminnej Annów – Krzemienica	Gmina Czerniewice	2013 – 469 913,37
Przebudowa dróg powiatowych: nr 4302E – Wólka Jagielczyńska – Chociw, nr 4306E – Czerniewice – Annów		2014 – brak danych
Przebudowa drogi gminnej Krzemienica – Wale, w m. Czerniewice ulica Osiedlowa		
Remont drogi gminnej Wielka Wola – Mała Wola		

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Budowa drogi gminnej w m. Popielawy, Rokiciny Kolonia – ul. Konopnickiej	Gmina Rokiciny	2013 – 352 326,39
Remont drogi przez wieś Cisów		2013 – 6 963,52
Budowa drogi gminnej w miejscowości Popielawy		2013 – 406 530,00
Przebudowa drogi gminnej Mikołajów, Wilkucice		2014 – 23 247,00
Przebudowa drogi polegająca na budowie ciągu pieszo-rowerowego przy ul. Brzezińskiej w m. Rokiciny-Kolonia		2014 – 74 508,00
Przebudowa ciągu dróg gminnych ul. Jagiełły, Główna, Topolowa w Cekanowie	Gmina Tomaszów Mazowiecki	2013 – 379 204,49
Budowa drogi Swolszewice Małe – Stara Wieś		2013 – 30 799,20
Utwardzenie ul. Osiedlowej w Kolonii Zawada		2013 – 11 791,00 2014 – 27 673,71
Utwardzenie drogi od ul. Nadrzecznej do młyna		2014 – 17 480,76
Przebudowa drogi gminnej w m. Dąbrowa ul. Południowa		2014 – 102 496,76
Budowa drogi w m. Tresta ul. Podleśna		2014 – 3 411,56
Budowa drogi w m. Smardzewice ul. Ogrodowa		2014 – 3 690,00
Przebudowa dróg powiatowych: 1506E, 4300E, 4304E, 3103E, 4321E, 4306E, 4303E, 1526E, 4110E, 4339E	Powiat Tomaszowski Zarząd Dróg Powiatowych	2013 – 1 202 454,34
Przebudowa drogi powiatowej nr 4315E Olszowiec - Brenica		2013 – 38 745,00
Przebudowa ulicy Orzeszkowej w Tomaszowie Mazowiecki, od ul. Zawadzkiej do ronda Andersa		2013 – 208 613,36
Przebudowa chodników w m. Lubochnia droga powiatowa 4311E i 4314 E - Glinnik		2013 – 82 435,71
budowa chodnika w ciągu drogi powiatowej nr 4332E Zawada - Chorzęcin		2013 – 33 825,00
Przebudowa drogi powiatowej 1522E Godaszewice - Golesze		2013 – 95 933,10
Przebudowa i kontynuacja prac na drogach powiatowych 1303E, 1522E, 1526E, 1522E, 1525E, 4304E, 4110E, 4315E, 4317E, 4318E, 4324E, 4328E, 4325E, 4332E, 4310E, 4302E, 4338E, 4342E, 4344E, 4347E		2014 – 2 574 904,05
Rozbudowa dróg powiatowych nr 4327E, 4328E, 4329E wraz z budową ciągu pieszo-rowerowego		2014 – 133 000,00
Rozbudowa dróg: 3103E, 4305e, 4302e, 4306e		2014 – 426 212,53
Remont nawierzchni drogi nr 713 w mieście Tomaszów Mazowiecki	Zarząd Dróg Wojewódzkich	2013 – b.d.
Rozbudowa drogi wojewódzkiej Nr 726 na odcinku Rawa Mazowiecka – Inowłódz – Bukowiec	Zarząd Dróg Wojewódzkich	2013-2014 – b.d.

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Opczyński oraz Opoczno – Żarnów, w roku 2013 odcinek Dęborzecza – Bukowiec Opczyński, a w roku 2014 odcinek Inowłódz – Dęborzecza		
Remont nawierzchni drogi nr 716 na odcinku Rokiciny – Łaznów		2014 – b.d.
Rozbudowa drogi wojewódzkiej Nr 715 Brzeziny – Koluszki – Niewiadów wraz z budową obwodnicy m. Koluszki		2014 – b.d.

Źródło: dane ze sprawozdań z budżetu Powiatu, gmin, ZDW, ZDP

3.6. PROMIENIOWANIE ELEKTROMAGNETYCZNE

Tabela 32. Wykonanie wskaźników realizacji zadań w latach 2013-2014

Wskaźnik monitorujący	Jednostka monitorująca	rok 2013	rok 2014
ilość urządzeń będących źródłem promieniowania elektromagnetycznego – stacji bazowych zgłoszonych Staroście	Powiat	69	78
powierzchnia stref ochronnych wokół urządzeń i linii elektromagnetycznych	Rejon Energetyczny	ogółem odległość od 4 m dla linii energetycznych o napięciu 110 kV do 8,5 m dla linii energetycznych o napięciu 400 kV	

Źródło: Powiat, ustalenia własne

Tabela 33. Proponowane dodatkowe wskaźniki realizacji zadań oraz ich wykonanie w latach 2012-2013

Wskaźnik jakości środowiska i presji na środowisko	Jednostka	Jednostka monitorująca	Stan w 2012	Stan w 2013
liczba pomiarów, ocena (monitoring WIOŚ – norma 0,7 V/m)	szt. / wynik	WIOŚ	0	2 – brak przekroczeń

Źródło: WIOŚ, ze względu na brak danych za rok 2014 podano dla porównania dane z lat 2012-2013

Zadania mające na celu minimalizację oddziaływania pól elektromagnetycznych na zdrowie człowieka i środowisko opierają się głównie na zapisach planów zagospodarowania przestrzennego poszczególnych gmin w zakresie aspektów związanych z zagrożeniem powodowanym promieniowaniem elektromagnetycznym. Plany ustalają możliwość realizacji stacji bazowych telefonii komórkowej, a także linii elektroenergetycznych zgodnie z przepisami prawa.

Poszczególne gminy opracowując w okresie sprawozdawczym miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego wprowadzały zapisy w tekstach planów dotyczące eliminowania zagrożeń promieniowaniem elektroenergetycznym.

Ponadto w ramach prowadzonych inwestycji przedsiębiorcy zobowiązani byli przestrzegać przepisy bezpieczeństwa, higieny pracy, prawa budowlanego, gospodarowania przestrzennego i przepisów sanitarnych w celu ochrony przed promieniowaniem elektromagnetycznym.

Tabela 34. Planowane na lata 2013-2014 zadania z zakresu niedopuszczenia do możliwości negatywnego oddziaływania promieniowania elektromagnetycznego na ludzi i środowisko na terenie Powiatu Tomaszowskiego wraz ze stopniem ich wykonania uzyskanym na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Szacunkowe koszty realizacji (zł)	Stopień wykonania w latach 2013-2014	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Modernizacja systemów elektroenergetycznych w gminie Inowódz	Gmina Inowódz	100 000,00	Zadanie nierealizowane w okresie sprawozdawczym Zadanie jest na bieżąco realizowane przez operatora sieci energetycznej, w ramach bieżących potrzeb	brak
Przestrzeganie procedur związanych z lokalizacją obiektów emitujących pola elektromagnetyczne	gminy, Powiat	b.d.	Zadanie to jest na bieżąco realizowane poprzez właściwe umieszczanie zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	b.d.

Źródło: sprawozdania z realizacji budżetu gmin

Tabela 35. Pozostałe zadania z zakresu niedopuszczenia do możliwości negatywnego oddziaływania promieniowania elektromagnetycznego na ludzi i środowisko nie ujęte w Programie, a wykonywane w latach 2013-2014 na terenie Powiatu Tomaszowskiego na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Dotacja celowa dla Rodzinnych Ogrodów Działkowych Wapienniki – na modernizację sieci elektrycznej	Miasto Tomaszów Mazowiecki	2013 – 3 850,00

Źródło: sprawozdania z realizacji budżetu gmin

Na terenie Powiatu zlokalizowane są anteny nadawcze telefonii komórkowych. Emisja pól elektromagnetycznych z tych instalacji nie stanowi zagrożenia dla zdrowia, gdyż działają one w przestrzeni niedostępnej dla ludności i ich wartość emisji są w granicach dopuszczalnych, co potwierdzają pomiary. Anteny są ustawiane przez operatorów tak, aby wiązki promieniowania przechodziły przez miejsca niedostępne dla ludzi. W okresie sprawozdawczym, w roku 2013 przybyło 6, a w roku 2014 zgłoszono do Starosty 9 tego typu instalacji. Wzrasta więc ilość emitorów.

Prowadzący instalację, użytkownik stacji elektroenergetycznej lub napowietrznej linii elektroenergetycznej lub instalacji stacji nadawczej emitującej pola elektromagnetyczne o częstotliwościach od 30 kHz do 300 GHz, są obowiązani do wykonania pomiarów poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku, co reguluje ustawa Prawo ochrony środowiska.

3.7. ENERGIA ODNAWIALNA

Tabela 36. Wykonanie wskaźników realizacji zadań w latach 2013-2014

Wskaźnik monitorujący	Jednostka monitorująca	rok 2013	rok 2014
udział energii pozyskiwanej ze źródeł odnawialnych (%)	PGE	b.d.	b.d.
liczba źródeł odnawialnych (szt.) posiadających koncesje	Urząd Regulacji Energetyki	b.d.	b.d.

Źródło: brak danych

Realizacja założonego celu jest prowadzona poprzez inwestycje przedsiębiorców, eksploatatorów infrastruktury, działania poszczególnych samorządów oraz lokalne inicjatywy wśród mieszkańców. Zgodnie z danymi przedstawionymi przez serwis Ranking Energii Odnawialnej prowadzony przez Związek Powiatów Polskich (Ogólnopolski Samorządowy ranking Energii Odnawialnej, <http://www.eo.org.pl>) poniżej przedstawiono wykaz instalacji i urzędzeń pracujących w oparciu o energię odnawialną na terenie Powiatu.

Ze względu na brak prowadzonej ewidencji urzędzeń i instalacji pracujących w oparciu o źródła energii odnawialnej, nie można podać ile tego typu obiektów zostało zainstalowanych w okresie sprawozdawczym. Postępując się jednak ogólnodostępnymi danymi można stwierdzić stan aktualny.

Tabela 37. Planowane na lata 2013-2014 zadania z zakresu wykorzystania energii odnawialnej na terenie Powiatu Tomaszowskiego wraz ze stopniem ich wykonania uzyskanym na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Szacunkowe koszty realizacji (zł)	Stopień wykonania w latach 2013-2014	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Przebudowa systemów grzewczych w obiektach komunalnych Gminy Rzeczyca z zastosowaniem odnawialnych źródeł energii – pompy ciepła	Gmina Rzeczyca	1 518 487,00	Zadanie realizowane w roku 2013 i 2014	2013 - 164 653,59 2014 – 554 961,49
Wspierane edukacji (organizowanie spotkań, propagowanie odnawialnych źródeł energii) w zakresie energii odnawialnej	Powiat, Gminy	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych gmin	b.d.
Stopniowe zwiększanie udziału energii otrzymanej z surowców odnawialnych w całkowitym zużyciu energii	Gminy, Zakłady przemysłowe, Właściciele i zarządcy budynków	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych gmin i właścicieli obiektów	b.d.

Źródło: sprawozdania z realizacji budżetu gmin

Spółdzielnia Przodownik w okresie sprawozdawczym realizowała program EKO-PRZODOWNIK, w ramach którego w roku 2013 na dachu budynku O. Lange 5 zamontowano 4 szt. paneli fotowoltaicznych. Wykonano także instalację solarną na dachu budynku Bohaterów 14 Brygady.

Wśród inwestycji, które można zidentyfikować, gdyż są realizowane ze środków publicznych należy wymienić np.

- inwestycję w Gminie Budziszewice w roku 2013, która polegała na urządzeniu placu zabaw w miejscowości Mierzno z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii (lampy solarne),
- inwestycję w Gminie Budziszewice w roku 2014 polegającą na urządzeniu miejsc aktywności rekreacyjnej w miejscowości Rękawiec z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii,
- w Gminie Rzeczyca przebudowę w roku 2013 systemów grzewczych w obiektach komunalnych Gminy z zastosowaniem odnawialnych źródeł energii, pomp ciepła.

3.8. POWAŻNE AWARIE

Tabela 38. Wykonanie wskaźników realizacji zadań w latach 2013-2014

Wskaźnik monitorujący	Jednostka monitorująca	rok 2013	rok 2014
liczba zakładów na terenie powiatu stwarzających zagrożenie wystąpienia awarii przemysłowej	PSP	1	1
liczba zdarzeń o znamionach NZŚ	PSP / GIOŚ*	0	b.d.
liczba spotkań szkoleniowych z zakresu informacji i postępowania w przypadku NZŚ	PSP	b.d.	b.d.

Źródło: PSP, GIOŚ

* GIOŚ nie opublikował jeszcze danych za rok 2014

Gminy co roku dofinansowują ochotnicze straże pożarne w zakresie zakupu odpowiedniego sprzętu ratowniczego, który ma minimalizować skutki środowiskowe w przypadku wystąpienia awarii. Wśród dotowanych jednostek w okresie sprawozdawczym wymienić należy:

Tabela 39. Planowane na lata 2013-2014 zadania z zakresu zapobiegania zagrożeniom środowiska na terenie Powiatu Tomaszowskiego wraz ze stopniem ich wykonania uzyskany na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Szacunkowe koszty realizacji (zł)	Stopień wykonania w latach 2013-2014	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Doposażenie i utrzymywanie jednostek OSP	Gminy	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych gmin Zgodnie z kolejną tabelą	
Aktualizacja informacji o zakładach o zwiększonym i dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii	Gminy, Starostwo Powiatowe, WIOŚ, organizacje pozarządowe, Straż Pożarna	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych gmin, Starostwa	
Edukacja w zakresie właściwych zachowań w sytuacji wystąpienia zagrożenia	Gminy, Starostwo Powiatowe, WIOŚ, organizacje pozarządowe, Straż Pożarna	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych gmin, Starostwa, Straży Pożarnych i innych organizacji, np. Miasto Tomaszów Mazowiecki w roku 2013 dotowało prowadzenie działań mających na celu profilaktykę przeciwpożarową i bezpieczeństwo wśród dzieci i młodzieży dla Ochotniczej Straży Pożarnej Nr 3 w Tomaszowie Mazowieckim	2013 – 1 987,49

Źródło: sprawozdania z realizacji budżetu gmin

Tabela 40. Wykaz jednostek, które otrzymały dotacje w okresie sprawozdawczym

Jednostka	Rok 2013	Rok 2014
OSP Budziszewice	-	zakup sprzętu (koszt 7 500,00 zł)
OSP Nowy Jasień	zakup wozu strażackiego (koszt 45 000,00 zł)	-
OSP Tomaszów Mazowiecki	zakup sprzętu (brak danych kosztowych)	zakup sprzętu, pojazdu (brak danych kosztowych)
PSP Tomaszów Mazowiecki	zakup pojazdu (brak danych kosztowych)	zakup pojazdu (brak danych kosztowych)
OSP Białobrzegi	zakup sprzętu (brak danych kosztowych)	-
OSP Ujazd	-	zakup sprzętu (brak danych kosztowych)
OSP Gutkowice	zakup sprzętu (koszt 6 750,00 zł)	-
OSP Małecz	zakup sprzętu (brak danych kosztowych)	-
OSP Łaznów	zakup sprzętu (brak danych kosztowych)	-
OSP Inowódz	-	zakup pojazdu (brak danych kosztowych)
OSP Królowa Wola	-	zakup pojazdu (brak danych kosztowych)
OSP Czerniewice	-	zakup sprzętu (brak danych kosztowych)
ODP Janków	zakup sprzętu, pojazdu (koszt 149 960,00 zł)	

Źródło: sprawozdania z realizacji budżetu Powiatu i gmin

3.9. GOSPODARKA ODPADAMI

Tabela 41. Wykonanie wskaźników realizacji zadań w latach 2013-2014

Wskaźnik monitorujący	Jednostka monitorująca	rok 2013	rok 2014
ludność objęta systemem zorganizowanego zbierania odpadów	gminy	około 53 475*	b.d.
ludność objęta systemem selektywnej zbiórki	gminy	b.d.	b.d.

Źródło: ustalenia własne

* liczba gospodarstw domowych pomnożona razy średnio 3 osoby na gospodarstwo domowe

Tabela 42. Proponowane dodatkowe wskaźniki realizacji zadań oraz ich wykonanie w latach 2012-2013

Wskaźnik jakości środowiska i presji na środowisko	Jednostka	Jednostka monitorująca	Stan w 2012	Stan w 2013
masa zebranych zmieszanych odpadów komunalnych ogółem	Mg	GUS	23716,67	19715,01
masa zebranych zmieszanych odpadów komunalnych ogółem na 1 mieszkańca	kg	GUS	196,6	164,4

Wskaźnik jakości środowiska i presji na środowisko	Jednostka	Jednostka monitorująca	Stan w 2012	Stan w 2013
masa zebranych zmieszanych odpadów komunalnych z gospodarstw domowych	Mg	GUS	20187,52	16989,35
odpady z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca	kg	GUS	167,4	141,7
budynki mieszkalne objęte zbieraniem odpadów z gospodarstw domowych	szt.	GUS	17825	-
powierzchnia istniejących dzikich wysypisk odpadów - stan w dniu 31 XII	m ²	GUS	680	1233
istniejące dzikie wysypiska odpadów - stan w dniu 31 XII	szt.	GUS	1	14
zlikwidowane dzikie wysypiska odpadów	szt.	GUS	21	68
odpady komunalne zebrane podczas likwidacji dzikich wysypisk	t	GUS	192,2	116,9
masa zebranych odpadów pozakomunalnych ogółem	tys. t	GUS	168,1	141,9
masa zebranych odpadów pozakomunalnych poddanych odzyskowi	tys. t	GUS	79,3	88,9
masa zebranych odpadów pozakomunalnych unieszkodliwionych razem	tys. t	GUS	27,7	15,1
unieszkodliwione odpady pozakomunalne - składowane na składowiskach własnych i innych	tys. t	GUS	27,7	15,1
unieszkodliwione odpady pozakomunalne magazynowane czasowo	tys. t	GUS	61,1	37,9
udział odpadów pozakomunalnych poddanych odzyskowi w ilości odpadów wytworzonych w ciągu roku	%	GUS	47,2	62,6

Źródło: GUS, ze względu na brak danych za rok 2014 podano dla porównania dane z lat 2012-2013

Oprócz systemu zbiórki odpadów komunalnych, gminy realizują także program usuwania azbestu. Założeniem Programu jest spowodowanie oczyszczenia terytorium Powiatu z azbestu poprzez usunięcie stosowanych od wielu lat wyrobów zawierających azbest. Działania w tym zakresie podejmowane są przy wsparciu WFOŚiGW w Łodzi, który udziela dotacji do demontażu, transportu i unieszkodliwienia odpadów.

Uzupełnieniem systemu odbioru i właściwego zagospodarowania odpadów, jest również odbiór wytworzonych odpadów innych niż komunalne.

W zakresie odpadów innych niż komunalne na ich wytwarzanie i magazynowanie pozwolenia udziela Starosta. W okresie sprawozdawczym decyzje takie zostały wydane dla:

- w roku 2013 – ZWiK Sp. z o.o. w Łodzi na wytwarzanie odpadów na terenie Wydziału Produkcji Wody Tomaszów Maz. ZWiK Sp. z o.o. w Tomaszowie Mazowieckim ul. Jana Pawła II 45/47 (dla 34 kodów odpadów),
- w roku 2013 – Miejski Zakład Komunikacyjny w Tomaszowie Mazowieckim ul. Warszawska 109/111 (dla 14 kodów odpadów),
- w roku 2014 – EUROBOX Polska Sp. z o.o., Przesiadków 1, gmina Ujazd (dla 32 kodów odpadów).

Ponadto w okresie sprawozdawczym Starosta udzielił następujące ilości pozwoleń na zbieranie, transport i przetwarzanie (odzysk) odpadów, w tym:

- a) decyzje na zbieranie odpadów:
  - w roku 2013 – 3 decyzje (w tym jedna wspólna z decyzją na transport odpadów),
  - w roku 2014 – 10 decyzji.
- b) decyzje na transport odpadów:
  - w roku 2013 – 16 decyzji (w tym jedna wspólna z decyzją na zbieranie odpadów),
  - w roku 2014 – 24 decyzje.
- c) decyzje na przetwarzanie odpadów:
  - w roku 2013 – 2 decyzja,
  - w roku 2014 – 1 decyzja.

Według danych zgromadzonych w Wojewódzkim Systemie Odpadowym (WSO) w roku 2014 wytworzono w Powiecie 570 332,69 Mg odpadów z sektora gospodarczego (z wyłączeniem odpadów komunalnych), czyli o ponad 453 tys. Mg odpadów w porównaniu z rokiem 2013.

Sposób postępowania z odpadami w okresie sprawozdawczym przedstawiono w kolejnej tabeli.

Tabela 43. Ilość odpadów pozakomunalnych w roku 2013 i 2014 (Mg)

Gmina	Odpady wytworzone		Odpady zebrane		Odpady poddane odzyskowi poza instalacjami		Odpady przekazane osobom fizycznym do wykorzystania		Odpady poddane odzyskowi w instalacji		Odpady unieszkodliwione w i poza instalacjami	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Będków	3281,6669	39,6957	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Budziszewice	0,5749	0,5456	114,21	125,16	0	0	0	0	0	0	0	0
Czerniewice	48,6915	49,357	0	0	2 223,28	11242,9	43,2	31,3	0	0	0	0
Inowódz	989,0053	623,811	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0
Lubochnia	1264,3383	964,8902	304,504	5,928	17257,03	13 630,76	0	0,08	1272,54	653,04	17	0
Rokiciny	409,6156	272,0361	1737,65	2 043,4	0	0	96,22	136,37	8,94	4,04	0	0
Rzeczyca	419,376	188,8931	0	236,901	0	0	0	0	241,947	236,901	0	0
Ujazd	12718,1061	11 800,7882	20583,395	548,3	74,7	73,3	360,6	94,0	48645,5928	22 374,7603	0	0
Żelechlin	39,884	72,7345	3,6	10,225	0	0	30	70	0	0	0	0
Tom. Mazow. (miasto i gmina)	97349,4482	556 319,9426	55449,843	66 393,492	2240,61	428 820,851	6874,994	6 369,33	17655,585	20 528,512	48193,6	28 215,7
Ogółem Powiat	116520,707	570332,7	78193,2	69363,41	21795,62	453767,8	7409,014	6701,08	67824,6	43797,25	48210,6	28215,7

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego, Wojewódzki System Odpadowy

Kolejna tabela zawiera natomiast wykaz wydatków ponoszonych w okresie sprawozdawczym na cele zaplanowane w Programie ochrony środowiska

Tabela 44. Planowane na lata 2013-2014 zadania z zakresu gospodarki odpadami na terenie Powiatu Tomaszowskiego wraz ze stopniem ich wykonania uzyskanym na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Szacunkowe koszty realizacji (zł)	Stopień wykonania w latach 2013-2014	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Program selektywnej zbiórki odpadów	Gmina Inowódz	30 000,00	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych gminy i wprowadzania przepisów ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach	b.d.
Likwidacja i rekultywacja terenu składowisk w Inowłodzu i Brzustowie	Gmina Inowódz	300 000,00	Inwestycja zrealizowana w roku 2012	b.d.
Likwidacja „dzikich” wysypisk śmieci	Gmina Inowódz	15 000,00	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych gminy	b.d.
Likwidacja azbestu	Gmina Inowódz	5 500 000,00	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych gminy	b.d.
Kompleksowy system gospodarki odpadami komunalnymi i niebezpiecznymi dla obszaru Podregionu Północnego Województwa Łódzkiego wraz z budową zakładu zagospodarowania odpadów	Gmina Budziszewice	44 651,00	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych w roku 2013 i 2014 (wpłata do związku międzygminnego, podobnie jak inne gminy Powiatu)	2013 - 44 704,83 2014 – 29 803,23
Prowadzenie działań edukacyjno – informacyjnych promujących właściwe postępowanie z odpadami	Gminy, Powiat, organizacje pozarządowe	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych gminy częściowo dane zawarte w wydatkach na realizację celu PRZYRODA	b.d.
Wzmocnienie kontroli podmiotów prowadzących działalność w zakresie zbierania, transportu, odzysku i unieszkodliwiania odpadów	Gminy, Powiat, WIOŚ	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych jednostek realizujących	b.d.
Zapewnienie przepływu strumieni odpadów zgodnie z wojewódzkim planem gospodarki odpadami – w tym akcje informacyjno edukacyjne o sposobach i możliwości zbiórki odpadów takich jak: - urządzeń elektrycznych i elektronicznych, - opakowań po środkach ochrony	Gminy	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych jednostek realizujących	b.d.

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Szacunkowe koszty realizacji (zł)	Stopień wykonania w latach 2013-2014	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
roślin, - olejów odpadowych - zużytych baterii i akumulatorów, - przeterminowanych lekarstw				
Współpraca samorządu terytorialnego z organizacjami odzysku i przemysłem w celu stymulowania rozwoju rynku surowców wtórnych i produktów zawierających surowce wtórne	samorząd, organizacje odzysku	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych jednostek realizujących	b.d.
Wydawanie decyzji w sprawie usuwania odpadów z miejsc na ten cel nieprzeznaczonych. Bieżąca likwidacja i zapobieganie powstawaniu miejsc nielegalnego składowania odpadów (tzw. „dzikie wysypiska”)	Gminy	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych jednostek realizujących	b.d.
Zwiększanie ilości pojemników do selektywnej zbiórki w ilości uzależnionej od potrzeb	Gminy, przedsiębiorcy	b.d.	Zadanie realizowane w ramach zadań własnych jednostek realizujących	b.d.

Źródło: sprawozdania z realizacji budżetu gmin

Tabela 45. Pozostałe zadania z zakresu gospodarki odpadami nie ujęte w Programie, a wykonywane w latach 2013-2014 na terenie Powiatu Tomaszowskiego na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu

Nazwa zadania	Jednostka realizująca	Poniesione koszty w latach 2013-2014 (zł)
Usuwanie i unieszkodliwianie wyrobów zawierających azbest	Gmina Rzeczyca	2013 – 36 500,06
Monitoring zlikwidowanego składowiska odpadów		2013 – 6 498,04
Edukacja ekologiczna – selektywna zbiórka		2013 – 9 000,12
Realizacja projektu Segregacja od A do Z, kampania edukacyjno-informacyjna w zakresie gospodarowania odpadami	Gmina Tomaszów Mazowiecki	2014 – 74 764,99

Źródło: sprawozdania z realizacji budżetu gmin

4. OCENA REALIZACJI PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA

Opracowana w roku 2012 aktualizacja dotąd obowiązującego Programu ochrony środowiska zakłada zarządzanie środowiskiem oraz monitoring wdrażania ustaleń i kierunków wyznaczonych w ww. dokumencie na terenie powiatu tomaszowskiego.

Jednym z założeń monitoringu wdrażania dokumentu jest raportowanie stanu jego realizacji w cyklu dwuletnim (analiza porównawcza stanu wyjściowego i obecnego). Przedstawienie opracowania raportowego w tym zakresie odbywa się przed Radą Powiatu.

Podstawą właściwej oceny realizacji Programu jest dobry system sprawozdawczości, oparty na wskaźnikach (miernikach) stanu środowiska i zmiany presji na środowisko (emisja z instalacji). Wskaźniki monitorowania projektowanych przedsięwzięć powinny być realne, trafnie dobrane, mierzalne – umożliwiające wiarygodne i dostępne porównania. Analiza wskaźnikowa przeprowadzona w poprzednich rozdziałach ma za zadanie bezpośrednie monitorowanie rozwoju stanu infrastruktury, stanu środowiska, emisji z instalacji i podjętych działań organizacyjnych, co pośrednio wskazuje na realizację wskazanych w Programie ochrony środowiska celi ekologicznych.

Niniejszy Raport uwzględnił zaproponowane wskaźniki ujęte w poprzednim Raporcie z realizacji Programu ochrony środowiska za lata 2011-2012, tak aby dokonać bardziej dokładnej oceny zmian zachodzących w środowisku i zapewnić ciągłość pomiędzy dokumentami. W tym dokumencie zaproponowano również dodatkowe wskaźniki, które uzupełniają ocenę.

Zbiór wskaźników może być z czasem ograniczony lub rozszerzony, w zależności od potrzeb wynikających z analizy rzeczywistej sytuacji na terenie Powiatu. Ważne jest jednak, aby modyfikacje w zakresie wskaźników nie były zbyt duże, ponieważ trudno będzie porównywać poszczególne raporty między sobą.

Oceny sporządzonej w Raporcie dokonano na podstawie wskaźników przyjętych w POŚ dla Powiatu oraz weryfikacji działań podejmowanych przez instytucje działające na terenie Powiatu i podmioty gospodarcze, spółki. Ocena wdrożenia przyjętych w POŚ celów jest utrudniona z uwagi na brak niektórych danych, informacji i wskaźników wynikających m.in. z nieukazania się publikacji WIOŚ i danych statystycznych za rok 2014. Wiele wskaźników jakości środowiska nie jest monitorowanych co roku i z tego też wynika częściowy brak danych i niemożność precyzyjnego określenia zmian w okresie sprawozdawczym.

Choć przeprowadzona ocena nie jest pełna, to jednak na podstawie zgromadzonych danych można sformułować tezę, że Powiat i poszczególne gminy jednostki skutecznie realizują założone cele, koncentrując się na najistotniejszych obszarach problemowych i bez pominięcia kluczowych zadań w ochronie środowiska.

4.1. Realizacja założeń celi ekologicznych

Lata 2013 - 2014 to kolejne dwa lata funkcjonowania „Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Tomaszowskiego na lata 2012-2015 z perspektywą do roku 2019”. Większość zadań w nim zaplanowanych została przez te dwa lata zrealizowana. Przykładowo:

1. z zakresu **ZASOBY WODNE I GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA** zrealizowano inwestycje związane z rozbudową sieci wodociągowej na terenie gmin: Inowłódz, Rokiciny, Żelechlinek, Tomaszów Mazowiecki, a także sieci kanalizacyjnej na terenie gmin: Inowłódz, Rokiciny, Rzeczyca, Żelechlinek, Ujazd, Tomaszów Mazowiecki (miasto i gmina), Lubochnia, Będków, Czerniewice. Inwestycje były prowadzone albo przez jednostki samorządowe albo przez działające w ich imieniu zakłady. Wykonano także budowę zbiornika retencyjnego w gminie Rzeczyca.
2. z zakresu **POWIERZCHNIA ZIEMI I GLEB** zaplanowane działania realizowano głównie w oparciu o działania wynikające z zadań własnych gmin, czyli utrzymania porządku i czystości (likwidacja obszarów zaśmieconych), współpracowano z przedstawicielami ODRów w zakresie edukowania rolników oraz prowadzono bieżącą ochronę powierzchni ziemi na poziomie opracowywanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Na te dwa lata w Programie nie było zaplanowanych istotnych inwestycji. Powiat natomiast prowadził bieżącą ochronę kopalni poprzez wydawane koncesje na wydobywanie zasobów mineralnych oraz kontrolę prowadzonych prac związanych z rekultywacją gruntów.
3. z zakresu **PRZYRODA** zrealizowano wszystkie działania związane z pielęgnacją lub rewaloryzacją parków, w tym zaplanowaną inwestycję w parku podworskim im. I. Paderewskiego w Rzeczycy oraz inne dodatkowe: zagospodarowanie terenu wokół zbiornika rzeki Gać, nasadzenia drzew i krzewów w Żelechlinku wzdłuż Placu Tysiąclecia i ul. Rawskiej, bieżące prace w rezerwacie „Niebieskie Źródła”, renowacja Parku Rodego, rewaloryzacja Parku na terenie Muzeum w mieście Tomaszów Mazowiecki, rewitalizacja parku w miejscowości Budziszewice, uporządkowanie terenów zielonych w m. Smardzewice, rewaloryzacja zabytkowego parku w Chociwiu, nasadzenia drzew i krzewów w sołectwie Nowe Chrusty. Stopniowo realizowany był również program zalesień, co spowodowało przyrost terenów zalesionych. Cel ten był także realizowany przez każdą jednostkę w ramach środków własnych bądź funduszy zewnętrznych, takich jak WFOŚiGW w Łodzi poprzez prowadzenie działań edukacyjnych w formie lekcji, pikników, akcji informacyjnych.
4. z zakresu **POWIETRZE ATMOSFERYCZNE** najważniejszymi zrealizowanymi inwestycjami były praktycznie wszystkie zaplanowane termomodernizacje, wymiany instalacji, kotłów oraz wiele dodatkowych działań, takich jak ocieplenia budynków, remonty dachów na budynkach użyteczności publicznej. Wśród tych zakończonych inwestycji wymienić należy: przebudowę systemów grzewczych w obiektach komunalnych gminy Rzeczyca z zastosowaniem odnawialnych źródeł energii, termomodernizację Zespołu Szkół w Osiedlu Niewiadów, termomodernizację budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej w gminie Lubochnia, kompleksową termomodernizację Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 w Tomaszowie Mazowieckim, wykonanie wentylacji sali sportowej w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 w Tomaszowie Mazowieckim, termomodernizację budynku III Liceum Ogólnokształcącego w Tomaszowie Mazowieckim oraz rozbudowę i przebudowę budynku na Dom Ludowy w Naropnej. Cel ten był także realizowany poprzez bieżące modernizacje ciągów komunikacyjnych, które zapobiegają wtórnemu pyleniu z dróg oraz wspomagany przez akcje ekologiczne i informowanie mieszkańców. Wiele z gmin powiatu podeszło w roku 2013 i 2014 do sporządzania dokumentu Plan gospodarki niskoemisyjnej, który będzie miał na celu zmniejszenie finalnej emisji dwutlenku węgla do atmosfery pochodzącej z niskiej emisji, transportu, sektora energetycznego. Wszelkie działania realizowane w tym celu nakładały się na

realizację programu ochrony powietrza.

5. z zakresu **HAŁAS** zrealizowane były praktycznie wszystkie zaplanowane przez gminy, Powiat i Zarząd Dróg Powiatowych inwestycje związane z budową, rozbudową, modernizacją dróg wszystkich kategorii, ich utwardzeniem, rozbudową poboczy, chodników. Wszelkie działania inwestycyjne, w połączeniu z lokalnym planowaniem przestrzennym na poziomie MPZP przyczyniały się do realizacji wytycznych programu ochrony środowiska przed hałasem.
6. najmniej inwestycji zaplanowanych było z zakresu **ENERGIA ODNAWIALNA** oraz **PROMIENIOWANIE ELEKTROMAGNETYCZNE** i **POWAŻNE AWARIE** jednak i w tych celach oprócz zaplanowanych działań wykonywano wiele dodatkowych przedsięwzięć czy podejmowano działania organizacyjne.
7. z zakresu **GOSPODARKA ODPADAMI** lata 2013 - 2014 to okres realizacji wprowadzonych założeń ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, stąd duża część nakładów skierowana była na edukację ekologiczną, rozwój selektywnej zbiórki, ale także wsparcie związków międzygminnych celem rozwoju ponadregionalnej gospodarki odpadami komunalnymi (np. Związku Bzura).

I. CEL EKOLOGICZNY ZASOBY WODNE I GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA

W okresie sprawozdawczym rozwijana i modernizowana była sieć wodociągowa oraz kanalizacyjna, zarówno sanitarna, jak i deszczowa, co powinno mieć znaczący wpływ na poprawę jakości wód, zarówno powierzchniowych, jak i podziemnych oraz w dalszej perspektywie na utrzymanie dobrej jakości. Potwierdzają to przeprowadzone inwestycje zaplanowane w harmonogramie.

Konieczne są jednak dalsze działania w zakresie oczyszczania odprowadzanych wód, gdyż stan jakości wód powierzchniowych nie uległ znaczącej poprawie. W szczególności wyróżnić w tym temacie należy działania podejmowane w ramach kanalizacji deszczowej, a konkretnie rozbudowy systemu urządzeń oczyszczających ścieki opadowe i roztopowe, które niosą ze sobą często duży ładunek zanieczyszczeń.

Oprócz działań inwestycyjnych cel był realizowany także przez prowadzony monitoring ujęć wód podziemnych, w ramach zadań własnych eksploatatorów ujęć.

Wszelkie podejmowane przez gminy działania realizują także politykę dotyczącą zmniejszenia zużycia wody na cele komunalne i pozakomunalne. Akcje ekologiczne, wprowadzane działania organizacyjne faktycznie przekładają się na spadek zużycia wód.

II. CEL EKOLOGICZNY PRZYRODA

Opracowane plany ochrony dla obszarów chronionych stanowiły podstawowy dokument do podejmowania działań z zakresu ochrony przyrody, jak również zagospodarowania przestrzennego, czyli na podstawie opracowywanych MPZP.

Jednostki prowadzą liczne nasadzenia i pielęgnują zieleń parkową oraz pozostałe tereny zieleni urządzonej i lasy, co wpływa pozytywnie na spójność obszarów czynnych biologicznie, w tym na obszary chronione. Cel jest na bieżąco realizowany.

Dokumenty planistyczne w sposób kompleksowy odnoszą się do kluczowych kwestii związanych z ochroną środowiska i zabezpieczają jego walory w kontekście postępującej

suburbanizacji i rozwoju przemysłu. W MPZP zapewniane są tereny zieleni urządzonej, izolacyjnej, która stanowi także lokalne korytarze ekologiczne dla miejscowej fauny.

III. CEL EKOLOGICZNY

POWIETRZE ATMOSFERYCZNE / ENERGIA ODNAWIALNA

W roku 2013 uchwalono program ochrony powietrza dla strefy łódzkiej. Jednostki ujęte w programie naprawczym kontynuują działania wynikające z programu ochrony powietrza, związane nie tylko z wymianą źródeł ogrzewania, ale także w ramach edukacji ekologicznej, zmian w planowaniu przestrzennym i modernizacją oraz utrzymaniem ruchu komunikacyjnego, w celu poprawy jakości powietrza w odniesieniu do nadal istniejących przekroczeń zanieczyszczeń. Obserwuje się stopniową poprawę jakości powietrza.

W stosunku do poprzedniego okresu sprawozdawczego nastąpił także wzrost długości czynnej sieci gazowej oraz centralnych systemów zaopatrywania w energię ciepłą.

Na podstawie dostępnych informacji można stwierdzić, że nastąpił wzrost udziału odnawialnych źródeł energii.

Ponadto na bieżąco wykonywane są prace porządkowe polegające na zamykaniu ciągów komunikacyjnych, a także ich czyszczeniu przy pomocy zraszaczy, co stanowi uwzględnianie zamykania na mokro, jednak działanie to powinno zostać rozwinięte w kolejnych latach realizacji Programu. Ogranicza to emisję wtórną zanieczyszczeń do powietrza.

Działania jednostek przyczyniają się do popularyzacji, a tym samym wzrostu ruchu pieszego, rowerowego oraz wykorzystania komunikacji zbiorowej.

IV. CEL EKOLOGICZNY

HAŁAS

W roku 2014 uchwalono program ochrony środowiska przed hałasem. Analizie poddano kilkanaście ulic na terenie Miasta Tomaszów Mazowiecki.

Aktualny stan akustyczny środowiska na podstawie przeprowadzonych badań klasyfikuje się jako niedobry, na co wskazują występujące przekroczenia wskaźników M, czyli ilości zagrożonych mieszkańców.

Prowadzone modernizacje ciągów komunikacyjnych i przebudowa tras o największym natężeniu ruchu pojazdów będzie prowadzić do wyeliminowania transportu ciężkiego z centrum miasta Tomaszów Mazowiecki, a tym samym do zmniejszenia natężenia emisji hałasu. Ponadto prowadzona lokalna polityka przestrzenna zakłada nasadzenia zieleni izolacyjnej, które nie tylko tłumią oddziaływanie hałasu, ale także ograniczają rozprzestrzenianie się zanieczyszczeń pochodzących z komunikacji.

Dodatkowo promocja publicznego transportu oraz rozwój systemu ścieżek rowerowych zachęca mieszkańców do korzystania z innych źródeł transportu niż własne samochody.

V. CEL EKOLOGICZNY

GOSPODARKA ODPADAMI

Poszczególne gminy Powiatu dążą sukcesywnie i konsekwentnie do realizacji celu polegającego na odpowiednim funkcjonowaniu systemu gospodarki odpadami komunalnymi na swoim terenie, w związku z wdrożeniem nowych obowiązków ustawowych dotyczących

objęcia mieszkańców obsługą odbioru od nich odpadów komunalnych wraz z ich odpowiednim zagospodarowaniem i unieszkodliwieniem.

Jednostki w swoich działaniach realizują zasadę zapobiegania i minimalizowania ilości wytwarzania odpadów poprzez odpowiednie narzędzia edukacyjne, informacyjne, jak również ekonomiczne (stosowanie odpowiednich wysokości opłat i różnicowanie stawek za odpady segregowane i niesegregowane).

Przekazywanie zebranych z terenu Powiatu odpadów do odpowiedniego zakładu tj. do Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych zapewnia wysoki stopień ich odzysku oraz stanowi bezpieczne dla środowiska ich unieszkodliwienie.

Osiągnięte poziomy recyklingu, szczelność systemu odbioru odpadów komunalnych, ilość złożonych deklaracji, to wszystko stanowi o realizacji celu określonego w Programie ochrony środowiska.

Uzupełnieniem systemu zbiórki odpadów komunalnych była również realizacja usuwania wyrobów zawierających azbest, w której co roku biorą udział mieszkańcy korzystający ze wsparcia finansowego WFOŚiGW.

Podmioty działające na terenie Powiatu, ale także mieszkańcy w sposób zorganizowany i prawidłowy gospodarują odpadami niebezpiecznymi i innymi niż komunalne, pochodzącymi z prowadzonej działalności gospodarczej. Odpady tego rodzaju są selektywnie zbierane i przekazywane do właściwych odbiorców celem ich odzysku lub unieszkodliwienia. Dla mieszkańców funkcjonują specjalne PSZOKi, do których tego rodzaju odpady mogą być przynoszone. Ponadto zbiórki odbywają się w sklepach z artykułami elektrycznymi i elektronicznymi czy np. w aptekach.

VI. CEL EKOLOGICZNY POWIERZCHNIA ZIEMI I GLEB

Cel ten jest na bieżąco realizowany na trzech poziomach. Przede wszystkim na poziomie gminnym określane są zasady wykorzystania przestrzeni na poziomie uchwalanych MPZP, co zabezpiecza cenne zasoby gleb przed zmianą użytkowania. Co roku jednak mieszkańcy odrolniają grunty na różne cele. Powiat prowadzi ewidencję tych terenów.

Podobnie prowadzona jest ewidencja i wydawane są decyzje związane z przeprowadzonymi rekultywacjami obszarów zdegradowanych, prowadzone prace powodują zmniejszenie tych obszarów, ale jednocześnie ciągle istnieje presja podmiotów prowadzących eksploatację kopalni.

VII. CEL EKOLOGICZNY POWAŻNE AWARIE

W Powiecie funkcjonuje jeden zakład należący do grupy zakładów o zwiększonym ryzyku wystąpienia poważnej awarii. Przedsiębiorstwa prowadzące działalność są jednak na bieżąco kontrolowane, ale w zakresie przestrzegania procedur pożarowych i kryzysowych.

Cel ten jest także realizowany poprzez działalność Państwowej Straży Pożarnej oraz jednostek ochotniczych, które dysponują właściwym sprzętem ratowniczo-gaśniczym. W okresie sprawozdawczym jednostki te były dofinansowane przez gminy i Powiat.

VIII. CEL EKOLOGICZNY

PROMIENIOWANIE ELEKTROMAGNETYCZNE

Cel jest realizowany poprzez właściwe wprowadzanie zapisów związanych z ograniczeniem ekspozycji mieszkańców na emisję pól elektromagnetycznych w MPZP. WIOŚ w swoich badaniach monitoringowych nie stwierdził w okresie sprawozdawczym przekroczeń emisji tych pól.

Każda nowo powstająca instalacja, która emituje pola elektromagnetyczne jest poddawana weryfikacji, zgodnie z zapisami ustawy Prawo ochrony środowiska.

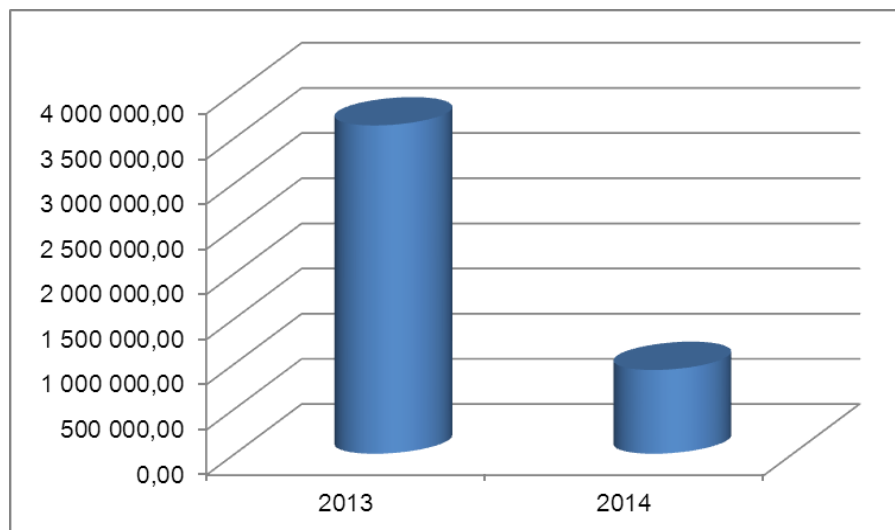
4.2. REALIZACJA FINANSOWA

Tabela 46. Zestawienie wydatków zadań inwestycyjnych z zakresu ochrony środowiska według wybranych kategorii na terenie powiatu tomaszowskiego w latach 2013 i 2014 uzyskanych na podstawie ankiet gmin i Starostwa Powiatowego

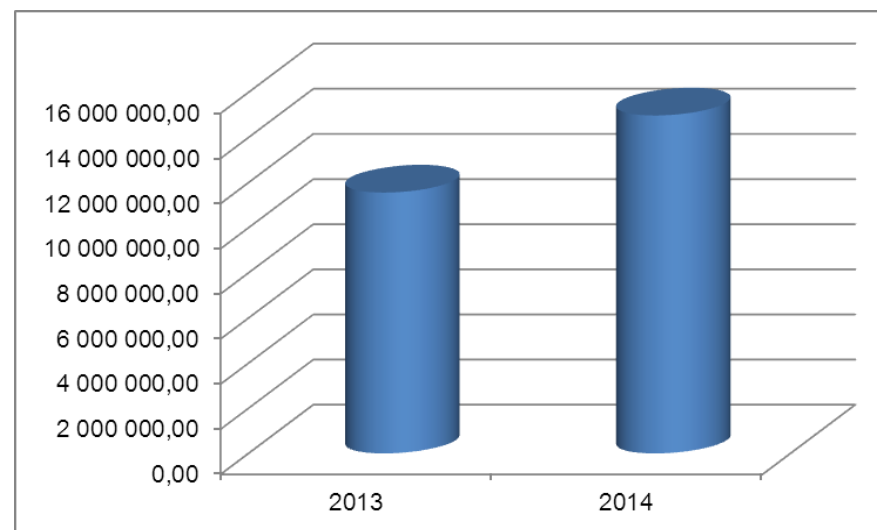
Nazwa zadania	Poniesione koszty w roku 2013 (zł)	Poniesione koszty w roku 2014 (zł)
Zadania z zakresu infrastruktury wodociągowej	3 635 324,51	927 542,62
Zadania z zakresu infrastruktury kanalizacyjnej	11 559 201,84	14 975 407,13
Zadania z zakresu ochrony powietrza	6 118 305,15	3 537 415,48
Zadania z zakresu infrastruktury komunikacyjnej	8 674 937,28	22 279 676,29
Zadania z zakresu przyrody / edukacji ekologicznej	1 436 188,34	817 929,20

Źródło: na podstawie zebranych danych w rozdziale 3

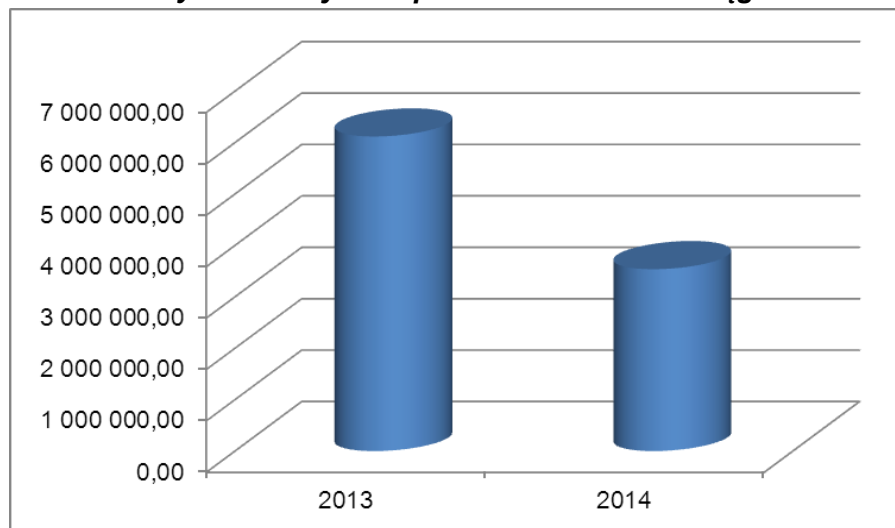
Na kolejnych pięciu wykresach zostało przedstawione porównanie kosztów realizacji zadań z zakresu ochrony środowiska w wybranych kategoriach na terenie powiatu tomaszowskiego w latach 2013 i 2014.

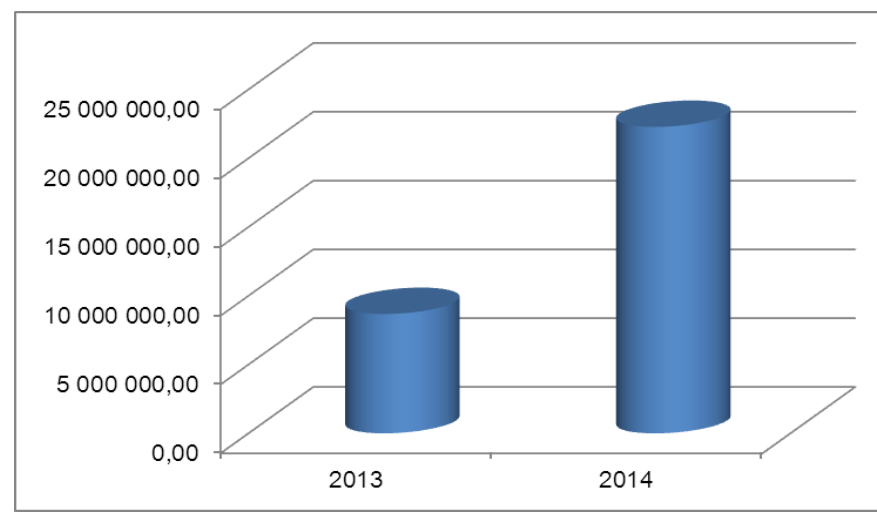
Wykres 4. Wydatki poniesione na wodociągi

Wykres 5. Wydatki poniesione na kanalizację

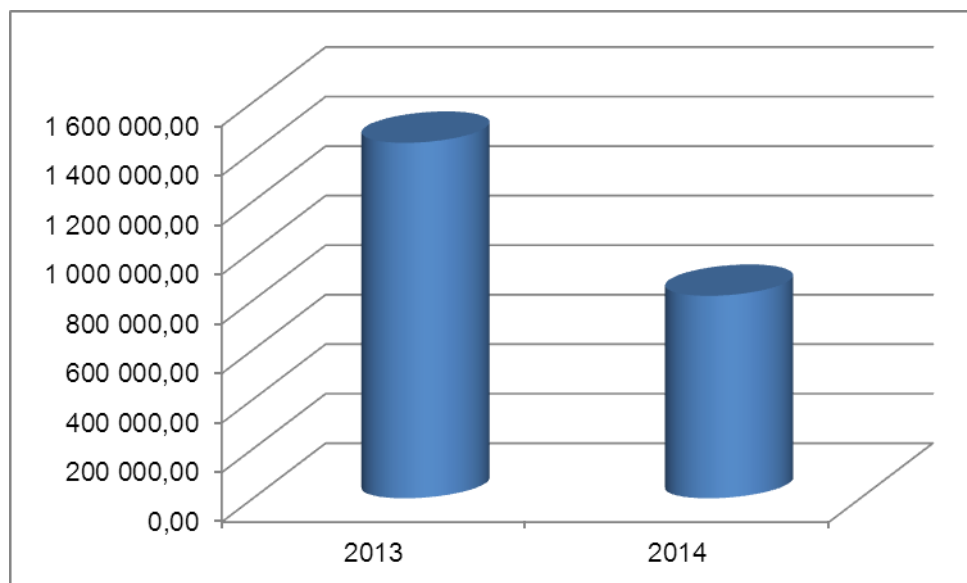

Wykres 6. Wydatki poniesione na ochronę powietrza

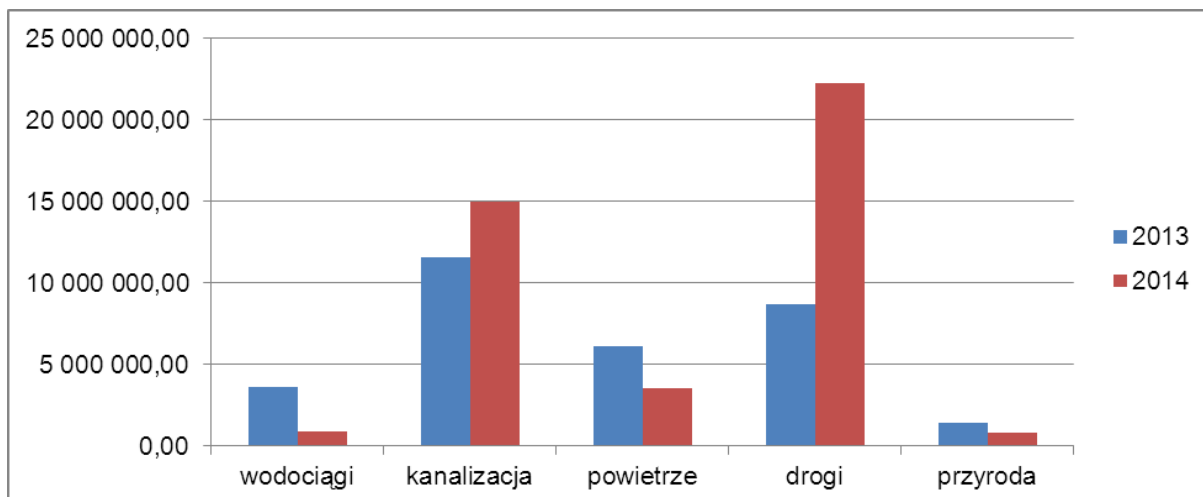

Wykres 7. Wydatki poniesione na drogi

Wykres 8. Wydatki poniesione na ochronę przyrody i edukację

Wykres 9. Porównanie kosztów (zł) zadań inwestycyjnych poniesione przez gminy i powiat w wybranych kategoriach w latach 2013-2014

4.3. PODSUMOWANIE KOŃCOWE

Zadania własne Powiatu i gmin wchodzących w skład jednostki w zakresie spraw związanych z ochroną środowiska wynikają przede wszystkim z ustawy o samorządzie gminnym i powiatowym, przepisów dotyczących ochrony środowiska. Część zadań przypisana jest organom Powiatu i gmin, ale ich realizacja spoczywa na adresatach decyzji i podmiotach korzystających ze środowiska.

Wśród wydawanych decyzji, przyjmowanych zgłoszeń i dokonywanych wpisów kształtujących warunki korzystania ze środowiska (w których określa się normy, standardy emisji oraz uprawnienia) wymienić należy instrumenty prawno-administracyjne leżące po stronie samorządu powiatowego, województwa i samorządów gminnych:

- decyzje o środowiskowych uwarunkowaniach dla przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko,

- zezwolenia na opróżnianie zbiorników bezodpływowych i transport nieczystości ciekłych,
- rejestr działalności regulowanej w zakresie odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości,
- pozwolenia wodnoprawne,
- pozwolenia na wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza,
- pozwolenia zintegrowane,
- pozwolenia w sprawie handlu emisjami, pozwolenia na wytwarzanie odpadów, ich zbieranie i przetwarzanie.

Wśród instrumentów działają także te o charakterze finansowym, do których zaliczyć można również: opłaty za korzystanie z zasobów środowiska, opłaty podwyższone, opłaty produktowe, administracyjne kary pieniężne, fundusze celowe, służące gromadzeniu środków pochodzących z opłat i kar oraz przeznaczania ich na z góry określone cele, różnicowanie stawek podatków i innych danin publicznych służących celom ochrony środowiska.

Zadania zapisane w Programie Ochrony Środowiska zostały zrealizowane zgodnie z ogólną misją jednostki i własnymi zamierzeniami inwestycyjnymi. Istotna ich część, ze względu na specyfikę, wymaga systematyczności i bieżących prac, np. bieżące utrzymanie i konserwacja sieci wodno - kanalizacyjnych, utrzymanie i zarządzanie drogami, utrzymanie czystości i porządku, w tym likwidacja odpadów deponowanych w miejscach na ten cel nieprzeznaczonych, gospodarowanie odpadami komunalnymi, pielęgnacja zieleni, edukacja ekologiczna mieszkańców, monitorowanie stanu wody pitnej. Działania inwestycyjne w większości realizowane są jednak na poziomie gmin.

Część inwestycji i zadań z uwagi na ciągłość, długotrwałość realizacji lub pozyskiwanie funduszy, dotacji, czy dofinansowań jest realizowana etapowo (projekty dotyczące realizacji infrastruktury technicznej i obiektów). W tym miejscu zaznaczyć trzeba, że racjonalne gospodarowanie środowiskiem i jego zasobami wymaga dużych nakładów finansowych, stąd niezbędne staje się stałe pozyskiwanie dofinansowania ze środków zewnętrznych. Powiat i gminy skutecznie ubiegały się o dofinansowanie zadań generujących znaczne nakłady finansowe. Jednostki pozyskują środki na działania z Unii Europejskiej, NFOŚiGW oraz WFOŚiGW.

Ważne jest także, aby samorząd nadal podejmował współpracę z innymi jednostkami w zakresie ochrony środowiska, gospodarki odpadami i infrastruktury komunalnej. Współpraca ta pozwoli na osiągnięcie szerszych celów i pozyskanie większych środków finansowych.

Analizując wielkość nakładów finansowych, stwierdza się, że największe wydatki poniesione zostały na realizację inwestycji dotyczących budowy dróg i systemu kanalizacji, w dalszej kolejności na termomodernizację, rozbudowę systemu wodociągów i ochronę przyrody połączoną z edukacją ekologiczną.

Jak wskazuje niniejsze podsumowanie, w każdym z priorytetów podejmowano szereg zadań, jednak biorąc pod uwagę ich charakter i potrzebę dalszego rozwoju wiele grup zadaniowych powinna być kontynuowana w latach kolejnych, w miarę potrzeb oraz możliwości pozyskania środków finansowania. W szczególności kontynuowane powinny być wszelkie działania związane z realizacją programu naprawczego określonego w programie ochrony powietrza, w związku z przekroczeniami normatywnych stężeń zanieczyszczeń

w powietrzu, utrzymujących się od kilku już lat. Tym samym wśród najważniejszych działań w przyszłości powinny znaleźć się termomodernizacje budynków, wymiana źródeł ogrzewania, rozwój energii odnawialnej, modernizacje ciągów komunikacyjnych.

Kolejnym aspektem, na który w przyszłości powinien zostać położony nacisk jest ochrona mieszkańców przed hałasem, co także jest podyktowane koniecznością realizacji założeń programu ochrony środowiska przed hałasem.

Ważnym działem zadań koniecznych do kontynuacji jest dalsza kanalizacja jednostek, ze względu na utrzymujący się zły stan wód. Podejmowane działania w układzie zlewniowym, edukacja rolników, powinny być realizowane i monitorowane na poziomie kolejnych raportów.

Inne działania związane z ochroną zasobów przyrodniczych, ochroną przed promieniowaniem elektromagnetycznym oraz budowaniem szczelnego systemu odbioru odpadów komunalnych można uznać za zrealizowane w sposób zadowalający. W kolejnych latach działania powinny być kontynuowane w celu utrzymania jakości środowiska w tym zakresie na stałym poziomie.

Mocną stroną działań jest fakt, iż większość z nich wpływała pozytywnie na więcej niż jeden element środowiska. Bieżące utrzymanie i zarządzanie drogami, polegające na przeprowadzaniu remontów, wprowadzaniu właściwej organizacji ruchu oraz utrzymaniu dróg w czystości przyczynia się do ochrony powietrza atmosferycznego (ograniczanie pylenia wtórnego, mniejsza emisja gazów powstających w wyniku spalania paliwa w silnikach pojazdów) oraz hałasu (poprzez poprawę płynności jazdy). Ponadto podejmowane zadania wpisywały się w realizację nie tylko jednego celu, ale także kilku. Służyły temu m. in. uchwalane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, decyzje o środowiskowych uwarunkowaniach (dotyczą wszystkich elementów środowiska przyrodniczego), remonty i modernizacje dróg (poprawa jakości powietrza oraz klimatu akustycznego).

Zaznaczyć należy, że o ile można ocenić stopień realizacji zadań pozostających w kompetencji organu Powiatu, czy też instytucji państwowych (WIOŚ, bądź PSSE), tak trudne do weryfikacji są działania podejmowane indywidualnie przez mieszkańców (np. poprawa energetyczna budynków, stosowanie OZE w gospodarstwach domowych itd.) oraz przez samych przedsiębiorców, którzy niekiedy niechętnie udzielają informacji umożliwiających dokonanie takiej oceny.

Analizując działania podjęte w latach 2013 – 2014 oraz wskaźniki oceny rozwoju infrastruktury technicznej i stanu środowiska przyrodniczego, można stwierdzić, że realizacja celów założonych w dokumencie POŚ wpływa pozytywnie na rozwój Powiatu oraz pozwala na ciągle monitorowanie stanu środowiska i wykonywanie zadań, które będą prowadziły do dalszego pozytywnego rozwoju.

Reasumując, działania podjęte w latach 2013 – 2014 wpisują się w założenia i cele wyznaczone w Programie ochrony środowiska i należy ocenić je jako pozytywne. Przeprowadzenie pełnej oceny, co do stopnia poprawy stanu środowiska w Powiecie wymaga dłuższego przedziału czasowego oraz dalszych działań inwestycyjnych.

SPIS TABEL

Tabela 1. Liczba ludności Powiatu Tomaszowskiego w okresie sprawozdawczym	7
Tabela 2. Dochody ogółem, w tym otrzymane dotacje w gminach Powiatu Tomaszowskiego w latach 2013-2014.....	7
Tabela 3. Wydatki ogółem, w tym na ochronę środowiska w gminach Powiatu Tomaszowskiego w latach 2013-2014.....	8
Tabela 4. Dochody ogółem, w tym otrzymane dotacje przez Powiat Tomaszowski w latach 2013-2014*	8
Tabela 5. Wydatki ogółem, w tym na ochronę środowiska w Powiecie Tomaszowskim w latach 2013-2014*	8
Tabela 6. Dochody i wydatki ogółem, w tym na ochronę środowiska w Powiecie Tomaszowskim i w poszczególnych gminach w latach 2013-2014	9
Tabela 7. Ocena stanu / potencjału ekologicznego JCWP badanych w 2013 r.	12
Tabela 8. Zestawienie danych do oceny stanu JCWP badanych w 2013 r.	12
Tabela 9. Wyniki monitoringu chemizmu gleb ornych na terenie Powiatu Tomaszowskiego .	14
Tabela 10. Powierzchnia i ilość obszarów prawnie chronionych, terenów zieleni urządzonej oraz lasów w okresie sprawozdawczym	15
Tabela 11. Naruszenia dopuszczalnych poziomów hałasu.....	18
Tabela 12. Wyniki pomiarów monitoringowych PEM w roku 2013.....	19
Tabela 13. Wykonanie wskaźników realizacji zadań w latach 2013-2014	22
Tabela 14. Proponowane dodatkowe wskaźniki realizacji zadań oraz ich wykonanie w latach 2013-2014.....	23
Tabela 15. Planowane na lata 2013-2014 zadania z zakresu zasobów wodnych i gospodarki wodno-ściekowej na terenie Powiatu Tomaszowskiego wraz ze stopniem ich wykonania uzyskanym na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu	26
Tabela 16. Pozostałe zadania z zakresu zasobów wodnych i gospodarki wodno-ściekowej nie ujęte w Programie, a wykonywane w latach 2013-2014 na terenie Powiatu Tomaszowskiego na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu	29
Tabela 17. Zestawienie pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód podziemnych wydanych przez Starostę Tomaszowskiego w latach 2013 - 2014.....	33
Tabela 18. Wykonanie wskaźników realizacji zadań w latach 2013-2014	35
Tabela 19. Planowane na lata 2013-2014 zadania z zakresu racjonalnego użytkowania gleb i wykorzystania kopalin na terenie Powiatu Tomaszowskiego wraz ze stopniem ich wykonania uzyskanym na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu	37
Tabela 20. Wykonanie wskaźników realizacji zadań w latach 2013-2014	39
Tabela 21. Proponowane dodatkowe wskaźniki realizacji zadań oraz ich wykonanie w latach 2013-2014.....	39
Tabela 22. Planowane na lata 2013-2014 zadania z zakresu ochrony przyrody na terenie Powiatu Tomaszowskiego wraz ze stopniem ich wykonania uzyskanym na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu	41
Tabela 23. Pozostałe zadania z zakresu przyrody nie ujęte w Programie, a wykonywane w latach 2013-2014 na terenie Powiatu Tomaszowskiego na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu	42
Tabela 24. Wykonanie wskaźników realizacji zadań w latach 2013-2014	45

Tabela 25. Proponowane dodatkowe wskaźniki realizacji zadań oraz ich wykonanie w latach 2013-2014.....	45
Tabela 26. Planowane na lata 2013-2014 zadania z zakresu poprawy jakości powietrza na terenie Powiatu Tomaszowskiego wraz ze stopniem ich wykonania uzyskanym na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu	48
Tabela 27. Pozostałe zadania z zakresu poprawy jakości powietrza nie ujęte w Programie, a wykonywane w latach 2013-2014 na terenie Powiatu Tomaszowskiego na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu	50
Tabela 28. Wykonanie wskaźników realizacji zadań w latach 2013-2014	54
Tabela 29. Proponowane dodatkowe wskaźniki realizacji zadań oraz ich wykonanie w latach 2012-2013.....	54
Tabela 30. Planowane na lata 2013-2014 zadania z zakresu budowy i modernizacji dróg na terenie Powiatu Tomaszowskiego wraz ze stopniem ich wykonania uzyskanym na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu	56
Tabela 31. Pozostałe zadania z zakresu budowy i modernizacji dróg nie ujęte w Programie, a wykonywane w latach 2013-2014 na terenie Powiatu Tomaszowskiego na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu	58
Tabela 32. Wykonanie wskaźników realizacji zadań w latach 2013-2014	62
Tabela 33. Proponowane dodatkowe wskaźniki realizacji zadań oraz ich wykonanie w latach 2012-2013.....	62
Tabela 34. Planowane na lata 2013-2014 zadania z zakresu niedopuszczenia do możliwości negatywnego oddziaływania promieniowania elektromagnetycznego na ludzi i środowisko na terenie Powiatu Tomaszowskiego wraz ze stopniem ich wykonania uzyskanym na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu	63
Tabela 35. Pozostałe zadania z zakresu niedopuszczenia do możliwości negatywnego oddziaływania promieniowania elektromagnetycznego na ludzi i środowisko nie ujęte w Programie, a wykonywane w latach 2013-2014 na terenie Powiatu Tomaszowskiego na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu	63
Tabela 36. Wykonanie wskaźników realizacji zadań w latach 2013-2014	64
Tabela 37. Planowane na lata 2013-2014 zadania z zakresu wykorzystania energii odnawialnej na terenie Powiatu Tomaszowskiego wraz ze stopniem ich wykonania uzyskanym na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu	65
Tabela 38. Wykonanie wskaźników realizacji zadań w latach 2013-2014	66
Tabela 39. Planowane na lata 2013-2014 zadania z zakresu zapobiegania zagrożeniom środowiska na terenie Powiatu Tomaszowskiego wraz ze stopniem ich wykonania uzyskanym na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu	67
Tabela 40. Wykaz jednostek, które otrzymały dotacje w okresie sprawozdawczym	68
Tabela 41. Wykonanie wskaźników realizacji zadań w latach 2013-2014	68
Tabela 42. Proponowane dodatkowe wskaźniki realizacji zadań oraz ich wykonanie w latach 2012-2013.....	68
Tabela 43. Ilość odpadów pozakomunalnych w roku 2013 i 2014 (Mg).....	71
Tabela 44. Planowane na lata 2013-2014 zadania z zakresu gospodarki odpadami na terenie Powiatu Tomaszowskiego wraz ze stopniem ich wykonania uzyskanym na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu	72

<i>Tabela 45. Pozostałe zadania z zakresu gospodarki odpadami nie ujęte w Programie, a wykonywane w latach 2013-2014 na terenie Powiatu Tomaszowskiego na podstawie sprawozdań z realizacji budżetów gmin i Powiatu .....</i>	<i>73</i>
<i>Tabela 46. Zestawienie wydatków zadań inwestycyjnych z zakresu ochrony środowiska według wybranych kategorii na terenie powiatu tomaszowskiego w latach 2013 i 2014 uzyskanych na podstawie ankiet gmin i Starostwa Powiatowego .....</i>	<i>79</i>

SPIS WYKRESÓW

<i>Wykres 1. Liczba ludności Powiatu Tomaszowskiego w okresie sprawozdawczym .....</i>	<i>7</i>
<i>Wykres 2. Wydatki gmin i Powiatu ogółem, w tym na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w okresie sprawozdawczym .....</i>	<i>10</i>
<i>Wykres 3. Wydatki gmin i Powiatu na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w okresie sprawozdawczym .....</i>	<i>11</i>
<i>Wykres 4. Wydatki poniesione na wodociągi .....</i>	<i>80</i>
<i>Wykres 5. Wydatki poniesione na kanalizację .....</i>	<i>80</i>
<i>Wykres 6. Wydatki poniesione na ochronę powietrza .....</i>	<i>80</i>
<i>Wykres 7. Wydatki poniesione na drogi .....</i>	<i>80</i>
<i>Wykres 8. Wydatki poniesione na ochronę przyrody i edukację .....</i>	<i>81</i>
<i>Wykres 9. Porównanie kosztów (zł) zadań inwestycyjnych poniesione przez gminy i powiat w wybranych kategoriach w latach 2013-2014 .....</i>	<i>81</i>